

**TEMETTUAT DEFTERLERİ'NE GÖRE
İSKİLİP'İN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI**

Muhsin ILIK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Hasan BABACAN

Ocak 2011

Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMETTUAT DEFTERLERİ'NE GÖRE İSKİLİP'İN
SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Hazırlayan
Muhsin ILIK

Danışman
Doç. Dr. Hasan BABACAN

AFYONKARAHİSAR 2011

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE İSKİLİP’İN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/01/2011

Muhsin ILIK

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Hasan BABACAN

Jüri Üyeleri : Doç.Dr. Ahmet YARAMIŞ

: Doç.Dr. Zübeyde Güneş YAĞCI

İmza
.....
.....
.....

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Muhsin ILIK'ın "**Temettuat Defterleri'ne Göre İskilip'in Sosyal ve Ekonomik Yapısı**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 07.01.2011 günü saat 14:00'de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

ÖZET

TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE İSKİLİP'İN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Muhsin ILIK

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Ocak 2011

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Hasan BABACAN

Ankara Eyaleti Çorum Sancağı sınırları dâhilinde bulunan İskilip Kazası'nın XIX. Yüzyıl ortalarındaki sosyo-ekonomik ve demografik yapısı ele alınmıştır. Kullanılan temel kaynak, Temettuat Defterleri (ML_VRD_TMT_d_ 748, 749, 750, 16530, 16624, 17365) olup inceleme sonucunda İskilip Kazasına ait (1844-1845) demografik yapısı, tarım, hayvancılık, işçilik ve ticaretle ilgili faaliyetleri ve bu faaliyetlerden elde edilen gelirler ile birlikte vergilerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu günkü Çorum ili sınırları içinde yer alan İskilip, Eski Yunan ve Bizanslılara kadar olan tarihi dönem içerisinde Kara Denize ulaşan ticaret yollarının kavşak noktasında bulunan, son derece önemli yerleşim yerlerinden bir olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfus, tarım arazileri, tarımsal üretim, hayvan sayıları gibi bilgilerle birlikte, meslekler, sülaleler ve ödenen vergi miktarlarının da tespit edilmesi amaçlanmıştır. İskilip daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşan ve belgelerden de anlaşılacağı üzere nüfusunun tamamı Müslüman olan bir Osmanlı kazasıdır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, İskilip, Temettuat, Sosyal, Ekonomi.

ABSTRACT
ACCORDING TO THE TEMETTUÂT REGISTERS THE
SOCIOECONOMIC STRUCTURE OF İSKİLİP

Muhsin ILIK

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

January 2011

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hasan BABACAN

In middle of nineteenth century socio-economic and demographic structure of Iskilip Township which was in the borders of Ankara Province's Corum Sanjak is discussed. Used basic source(in 1844-1845) is temettuat registers (ML_VRD_TMT_d_ 748, 749, 750, 16530, 16624, 17365) and demographic structure, agriculture, stock raising, workmanship and trade activities, income and taxes issuing out of these are aimed to be determined.

Iskilip which is in the borders of today's Corum crosses our path as one of the most important residential areas at the crossing point of trade routes reaching at Black Sea in the historic period until Old Greece and Byzantine. In company with population, agriculture estates, agricultural production, and number of animals jobs, dynasties, the amount of paid taxes are aimed to be determined. Iskilip is an Ottoman district whose all population is Muslim and busy with agriculture.

Key Words: History, Iskilip, Temettuat Registers, Socio, Economy.

ÖNSÖZ

Türklerin Malazgirt Savaşı'nı kazanması ile Anadolu'nun kapısı Türklere açılmış ve Türk milleti bu toprakları vatan olarak benimsemişlerdir. İlk önceleri Danişmentlilerin hâkim olduğu Çorum ve çevresi Anadolu Selçuklu Devleti'nin güçlenmesiyle birlikte bu devletin hâkimiyetine geçmiştir.

Tezimize konu olan İskilip yerleşimi, Çorum ili sınırları içerisinde bulunan bir ilçedir. İskilip'in incelendiği dönem ise Osmanlı İmparatorluğu'nun öncelikle Fransız İhtilali ile başlayan, Avrupa devletleri arasındaki köklü değişimlere paralel olarak Anadolu coğrafyasında yaşayan insanları doğrudan ilgilendiren ve etkileyen değişimlere sahne olduğu dönemdir. Bu değişiklikler; sosyo-kültürel askeri ve ekonomik alanlar başta olmak üzere toplum düzenini tümüyle etkileyen ana gelişmeler şeklinde sıralanabilir.

Tezin konu bütünlüğünü doğrudan yönlendiren ve temelini oluşturan Temettuat Defterleri, söz konusu değişim sürecinde devletin ekonomi alanında başlattığı değişim çabalarının bir parçasını oluşturmuştur. Buna göre devlet, vergi sistemi üzerinde süregelen kuralları tamamen değiştirmeden önce vergiyi toplayabilmek amacıyla çalışmalar yapmıştır. Temettuat Defterleri, ekonomik alanda yapılan bu çalışmaların temel taşlarından birini oluşturmuştur.

Tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen Tez Danışmanım Doç. Dr. Hasan BABACAN'a, Metin Kalyoncu'ya ve kardeşim Ahmet Ilık'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Muhsin ILIK

Afyonkarahisar 2011

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
LİSKİLİP'İN TARİHÇESİ VE TEMETTUÂT DEFTERLERİNİN BU SÜREÇTEKİ YERİ	1
A. İSKİLİP ADININ ANLAMI.....	1
B. TÜRK HÂKİMİYETİNE KADAR İSKİLİP.....	1
C. TÜRK HÂKİMİYETİNDE İSKİLİP.....	2
II. OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİ DÜZENİ VE TAHRİRLER.....	4
A. VERGİ SİSTEMİNİN ALTYAPISINI OLUŞTURAN TAHRİRLER.....	4
B. TANZİMAT DÖNEMİ YAPILAN MÂLİ DÜZENLEMELER.....	6
a. Temettuat Uygulaması ve Temettuat Defterlerinin Kapsamı.....	9
b. Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri.....	11
c. İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri.....	14
d. Temettuat Defterleri'nin Yazılışına Ait Düzenlemeler.....	16
C. 748, 749, 750, 16530, 16624, 17365 NUMARALI İSKİLİP TEMETTUAT DEFTERLERİ	21

İKİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA İSKİLİP'İN İDARİ VE SOSYAL YAPISI	
I. İDARİ YAPI.....	24
A. İSKİLİP KAZASININ İDARİ STATÜSÜ.....	24
B. KÖY İDARESİ VE İSKİLİP KÖYLERİ.....	26

II. SOSYAL YAPI.....	28
A. OSMANLI DEVLETİ'NDE NÜFUS SAYIMLARI.....	28
B İSKİLİP KÖYLERİNİN NÜFUSU.....	30
C. İSKİLİP'TE LAKAPLAR.....	39
III. MESLEKLER.....	40
A.TARIM VE HAYVANCILIKLA UĞRAŞANLAR.....	40
B. SANAYİ VE TİCARETLE UĞRAŞANLAR.....	42
C.KAMU GÖREVLİLERİ VE HİZMET ÜRETEENLER.....	43
D. DİĞER.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA İSKİLİP KÖYLERİ'NDE EKONOMİK YAPI

I.GELİR KAYNAKLARI.....	50
A.TARIM GELİRLERİ.....	50
B.HAYVANCILIK GELİRLERİ.....	54
C.ÇOBANLIK GELİRLERİ.....	57
D. İŞÇİLİK GELİRLERİ.....	58
E. SANAYİ VE TİCARET GELİRLERİ.....	59
F. KAMU GÖREVLİLERİ VE HİZMET ÜRETEENLER.....	61
G. MESLEK HANESİNDE “BİLA-SANAT” YAZANLAR.....	61
H. DİĞER GELİRLER(ÂSİYAB-DEĞİRMENCİLİK).....	63
II. GELİR DAĞILIMI.....	65
A.HANELERE GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	65
B. MESLEKLERE GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	67
III. VERGİLER VE VERGİ DAĞILIMI.....	71
A.VERGİ DAĞILIMI.....	71
B. ÖŞÜR VERGİSİ VE DAĞILIMI.....	73
C. AĞNAM VERGİSİ VE DAĞILIMI.....	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

XIX YÜZYIL ORTALARINDA İSKİLİP KÖYLERİNDE TARIM VE HAYVANCILIK

I. TARIM FAALİYETLERİ.....	81
-----------------------------------	-----------

A.İSKİLİP KÖYLERİNDE TARIM YAPILAN TOPRAK MİKTARI VE DAĞILIMI.....	81
a.Vakıf.....	86
b.Vakıf Arazisi.....	86
B. TOPRAKLARIN ÜRÜN YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	87
a. Hububat ve Sanayi Ürünleri Ziraatı Yapılan Araziler (Mezru Tarla).....	88
b. Bağ, Bahçe ve Çeltiklik.....	89
II. HAYVANCILIK.....	89
A.KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK.....	89
B. BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK.....	92
C. YÜK VE BİNEK HAYVANCILIĞI.....	94
D. ARICILIK.....	96
E. TOPLAM HAYVAN VARLIĞI.....	97
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	107
EK 1: Harita.....	107
EK 2: Belgeler.....	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: İskilip Temettuat Defterleri'ne göre İskilip Köylerinin (1844-1845) tahmini nüfus tablosu.....	35
Tablo 2: İskilip Köylerinde kullanılan lakaplar.....	39
Tablo 3: İskilip Köylerinde tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar.....	41
Tablo 4: İskilip Köylerinde sanayi ve ticaretle uğraşanlar.....	42
Tablo 5: İskilip Köylerinde kamu görevlileri ve hizmet üretenler.....	44
Tablo 6: İskilip Köylerinde meslek hanesi boş ya da özel durum bildirenler.....	45
Tablo 7: İskilip Köylerindeki mesleklerin dağılım oranları.....	47
Tablo 8: İskilip Köylerinde tarım gelirleri.....	52
Tablo 9: İskilip Köylerinde hayvancılığın gelir getiren ve gelir getirmeyen türlere göre dağılımı.....	56
Tablo 10: İskilip Köylerinde işçilik gelirleri.....	58
Tablo 11: İskilip Köylerinde ticaret gelirleri.....	60
Tablo 12: İskilip Köylerinde bila-sanat (mesleği olmayanlar) gelirleri.....	62
Tablo 13: İskilip Köylerinde değirmencilik gelirleri.....	64
Tablo 14: İskilip Köylerine ait hanelere göre gelir dağılım ve oranları tablosu.....	66
Tablo 15: İskilip Köylerine ait meslek gelirleri tablosu.....	69
Tablo 16: İskilip Köylerindeki vergi dağılım ve oranları.....	72
Tablo 17: İskilip Köylerinde tarım ürünleri öşür dağılımı.....	75
Tablo 18: İskilip Köylerindeki Ağnam (Küçükbaş hayvan) ve dağılımı.....	78
Tablo 19: İskilip Köylerindeki toprakların tarım alanlarına dağılım ve oranları.....	82
Tablo 20: İskilip Köylerindeki mezru tarla alan ve oranları.....	88
Tablo 21: İskilip Köylerinde mezru tarla dışındaki arazi kullanım ve oranları.....	89
Tablo 22: Köylere göre küçükbaş hayvan dağılımı.....	91
Tablo 23: Köylere göre büyükbaş hayvan dağılımı ve oranı.....	93
Tablo 24: Köylere göre yük-binek hayvanları dağılım ve oranları.....	95
Tablo 25: İskilip Köylerine ait arı kovani ile arıcılıkla uğraşan hane sayıları ve oranları.....	96
Tablo 26: İskilip Köylerine ait toplam hayvan varlığı ve oranları.....	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

	.Sayfa
Şekil 1: İskilip Köylerinde meslek grupları dağılım grafiği.....	49
Şekil 2: İskilip Köylerinde mesleklere ve iş kollarına göre gelir dağılımı.....	65
Şekil 3: İskilip Köylerinde yetiştirilen tarım ürünlerinin dağılım ve oran grafiği....	76
Şekil 4: İskilip Köylerinde vergi dağılım oranları.....	79
Şekil 5: İskilip Köylerinin toplam gelirinin toplam vergiye oranı.....	80
Şekil 6: İskilip Köylerinde tarım alanlarının kullanımına göre dağılımı(dönüm).....	85
Şekil 7: İskilip Köylerinde hayvan varlığı ve oranları.....	99

KISALTMALAR DİZİNİ

a. g. e.	: adı geçen eser
a. g. m.	: adı geçen makale
a. g. s.	: adı geçen sözlük
a. .g. t.	: adı geçen tez
Bkz.	: bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İÜEF.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M.	: Miladi
ML. VRD. TMT.	: Maliye Varidât Muhasebesi Temettuat Defterleri
İ.Ö.	: İsa'dan Önce
İ.S.	: İsa'dan Sonra
OTAM.	: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
S.	: Sayı
s.	: sayfa
sad.	: Sadeleştiren
TMT.	: Temettuat
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
Yay.	: Yayınlayan

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I. İSKİLİP'İN TARİHÇESİ VE TEMETTUAT DEFTERLERİ'NİN BU SÜREÇTEKİ YERİ

A. İSKİLİP ADININ ANLAMİ

İskilip adının Yunan sağlık tanrısı Aklepios'dan kaynaklandığı söylendiği gibi, Aziz Isikios'un Andrapa'da doğmuş olmasıyla bağ kurulmaktadır¹. *Tacü't-Tevarih*'e göre ise İskilip kelimesi “doğru-direkt-amud” manasına gelen Yunanca (İtlus) kelimesinin galet olarak kullanıldığı, İmad Şehri adının zamanla değiştirilerek bu şekli aldığı kaydedilmektedir. İmad Şehri ise İskilip'in şimdiki Bağözü mevkisindeki derenin iki yakasında kurulu bir kasaba idi².

B. TÜRK HÂKİMİYETİNE KADAR İSKİLİP

Günümüzde Çorum'a bağlı bir kaza olan İskilip, tarihsel süreç içerisinde Paphlagonia (Paflogonya) olarak bilinen bölgede önemli bir yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Paflogonya adına ilk kez, İ.Ö. 900-700'lerde yaşadığı varsayılan Homeros'ta rastlıyoruz. Bu ad “Paphlagonies” denen halkın bölgeye gelmesiyle duyulmaya başlıyor. Paphlagonieslerin geliş zamanı olarak, Herodot ve Skymonos'un da belirttiği gibi İ.Ö. 600'lerden öncesi gösteriliyor³. Bu bölgenin eski haritalardaki sınırları ise kuzeyde Karadeniz, güneyde Aydos Dağları, doğuda Kızılırmak ve batıda ise Bartın Çay'ı ile sınırlandırılmıştır⁴.

Paphlagonya'nın kapsadığı alanda, Karadeniz'e akan akarsular boyunca birçok yerleşim yerine rastlamak mümkündür. Kimi kent tarihten gelip geçerek silinirken, kimisi de dönemden döneme çeşitli olaylar içinde yoğrularak günümüze gelmiştir. İ.Ö. 5000-4000 yıllarına inen geçmişî olan bölgenin Boğazköy ve Alacahöyük gibi eski yerleşim yerlerinde yapılan kazılar sonucu elde edilen

¹Fügen İlter, *Bir Anadolu Kenti İskilip*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 1.

²Komisyon, *Tarihten Günümüze İskilip*, İskilip 1996, s. 1.

³Fügen İlter, *a.g.e.*, s. 1.

⁴Atilla Alpay, “İskilip'in Tarihi Dokusu ve Çevresi Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler (Sempozyum 23-25 Mayıs 1997 İskilip, (Yayına Hazırlayan: Mevlüt Uyanık)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 14.

buluntular bize yörenin tarihi geçmişi hakkında birtakım bilgiler vermektedir⁵. Diğer taraftan bölgenin en eski yerleşim yerlerinden birisi olan İskilip eskiçağlardan beri Andrapa, Klaudiopolis ve son olarak Bloacium isimleri ile anılmıştır⁶. Eski Yunan'dan Bizanslılara kadar ulaşan tarihi dönem içerisinde büyük ticaret yollarının Karadeniz'e ulaşmak için Çorum dolaylarından geçmesi, bununla birlikte bir dört yol kavşağı olarak bilinen, Sinop ile Alaca arasında bulunan bir tarihi yerleşim yeri olarak göze çarpan İskilip, görüldüğü gibi Bizans tarihi açısından son derece büyük bir önem teşkil etmektedir.

Bizans İmparatoru Justinian'ın hükümdar olduğu dönemde Kızılırmak'ın batısında bulunan üç önemli şehirden birisi olduğu, Eskiçağ tarihçileri tarafından iddia edilen İskilip; Hititler öncesi dönemden başlayan ve bu çizgi çerçevesinde Friglerin, Medlerin, Perslerin, Büyük İskender'in egemenliğini kabul etmiş, daha sonra ise Roma ve Bizans'ın da egemenliğini tanımış, bir zaman Antik Çağ'daki ismi olan ve yukarıda da belirttiğimiz gibi "Blocium" ismiyle de anılmıştır⁷.

C. TÜRK HÂKİMİYETİNDE İSKİLİP

Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071'deki Malazgirt zaferinden sonra Türkler Anadolu'ya adım adım yerleşmişlerdir. 1073-1075 tarihlerinde Çorum, Tokat ve Osmancık Emir Danişment Ahmet Gazi tarafından fethedilmiş ve Türk hâkimiyetine girmiştir. Türk boyları ve kavimleri zaman içerisinde bu bölgeye yerleşmişlerdir⁸. Bu boylar İskiliplilerin ilk ataları olmuşlar ve bu topraklara Türk kültürünü hâkim kılmışlardır. Bazı kaynaklar İskilip'in Tatar beyleri idaresinde bulunduğunu ve Osmanlı dönemine kadar da Tatar beylerinin idaresinde kaldığını kaydeder. XIII. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu Selçuklu hâkimiyetinden çıkan İskilip, Moğol idaresine girmiş, rivayete göre bir kısım Tatar boyları İskilip'e yerleşmiştir. Bu iddialar doğru ya da yanlış olsun gerçek şudur ki, İskilip her dönem Türk milletine mensup çeşitli boyların yaşamış olduğu bir Orta Anadolu beldesi olarak kalmıştır⁹.

⁵Fügen İlter, *a.g.e.*, s. 1.

⁶Fügen İlter, *a.g.e.*, s. 1.

⁷Atilla Alpay, *a.g.e.*, s. 14.

⁸Komisyon, *a.g.e.*, s. 1.

⁹Atilla Alpay, *a.g.e.*, s. 15.

İskilip'in Osmanlı hâkimiyetine geçişi ise 1395 Yıldırım Bayezid devrinde olmuştur. Doğu Anadolu'da Kadı Burhaneddin Devletinin varlığı Osmanlı için büyük tehlike teşkil etmeye başlamış ve bu durumdan son derece rahatsız olan Yıldırım Bayezid 1390 yılında Anadolu hareketine başlamıştır. 1391 yılında Kastamonu'yu almış ve Candaroğulları Beyliğine son vermiş, daha sonra Osmancık'a gelmiştir. Osmancık ve Amasya'yı Osmanlı Devleti topraklarına katmıştır. Osmancık dolaylarında Kırkdilim mevkiinde yapılan savaşta Osmanlı Devleti, Kadı Burhaneddin Devleti'ne yenilmiş ve Şehzade Ertuğrul şehit edilmiştir. Savaş sonunda Kadı Burhaneddin İskilip, Ankara Kalecik ve Sivrihisar çevrelerini Moğollara yağma ettirmiştir. Osmanlı Devletinin bu yenilgisi üzerine bazı şehirler el değiştirerek tekrar Kadı Burhaneddin yönetimine girdiği bir dönemden sonra ikinci bir Osmanlı kuvveti Kastamonu, Osmancık, İskilip, Çorum ve Amasya çevrelerini tamamen alarak Osmanlı Devleti bünyesine katmıştır. İskilip 1395 yılından sonra Osmanlı Devleti'ne bağlı bir kaza olarak kalmıştır¹⁰.

İskilip'in 1398 yılında Sivas şehrinin merkezi olduğu Rûmiye-i Suğra adını taşıyan eyaletin sancak merkezlerinden biri olan Çorum'a bağlı olduğu tahmin edilmektedir. 1423 yılında ise Çorum Sancağının Amasya'ya bağlanmasıyla İskilip'te Amasya'ya bağlanmıştır¹¹. 1591 yılında hala Çorum'un bünyesinde olan İskilip Ankara'ya, 1595 yılında da tekrar Amasya'ya bağlanmıştır¹². 1841 tarihinde Sivas'tan alınan Çorum tekrar Ankara'ya bağlandı ve Çorum'a bağlı İskilip Çorum'la birlikte 1863 yılına kadar Ankara Vilayeti'ne bağlı kaldı. 1864 yılında Yozgat'a bağlanan Çorum sancak merkezi olma hüviyetini kaybeder ve bu sonuç itibari ile kendisine bağlı bulunan kazalar da dağıtılır¹³.

Çorum'un sancak merkezliğini kaybetmesinden sonra İskilip, Çankırı Sancağına, Osmancık Amasya'ya, Sungurlu da Yozgat Sancağına bağlandı¹⁴. İskilip Kastamonu sancağına bağlı iken 1890 tarihinde Amasya'ya bunu takiben kısa bir süre Yozgat Sancağına bağlı kaldıktan sonra¹⁵ 1894 yılında aslında Çorumlu olan Beşiktaş Muhafızı Hasan Paşa'nın çabası ve Ankara Valisi Abidin Paşa'nın yardımı

¹⁰Komisyon, *a.g.e.*, s. 2-3.

¹¹Fügen İlter, *a.g.e.*, s. 2.

¹²Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s. 89.

¹³Pars Tuğlacı, *a.g.e.*, s. 89.

¹⁴*Yurt Ansiklopedisi Türkiye*, Çorum Maddesi, Anadolu yayıncılık A.Ş., İstanbul 1982, s. 2036.

¹⁵Komisyon, *a.g.e.*, s. 3.

ile Ankara'ya bağı bir sancak merkezi olan Çorum'un bünyesinde kaldı. Bu sayede Sungurlu, Osmancık kazaları ile birlikte İskilip'te tekrar Çorum'a bağlanmış oldu¹⁶.

II. OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİ DÜZENİ VE TAHRİRLER

A. VERGİ SİSTEMİNİN ALT YAPISINI OLUŞTURAN TAHRİRLER

Osmanlı Devleti 16. yüzyıldan itibaren sınırlarını sürekli genişletmeye başlamış, siyasi sahadaki bu gelişmeler devleti, sosyal, ekonomik ve idari alanlarda da düzenlemeler yapma durumunda bırakmıştır. Ele geçirilen bölgenin idari taksimi sağlandıktan sonra, bölgeden karakterine göre çeşitli vergiler alınmıştır. Ancak imparatorluğun tamamında aynı vergi düzeni uygulanmamıştır. Fethedilen her bölgenin coğrafi şartları, ırki ve kültürel özellikleri ile sosyal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlemeler yapmak yoluna gidilmiştir¹⁷.

Osmanlı Devleti'nin uygulamaya koyduğu gerek malî teşkilatın ve gerekse vergi sisteminin kökenlerini anlamak için öncelikle, Osmanlının gelenekçilik zihniyetinden hareketle kendinden önceki devletlerin uygulamalarının yanı sıra İslam Dininin fikhî ilkelerine de bakmak gerekmektedir¹⁸. İslam Peygamberi döneminden Tanzimat'ın ilanına kadar geçen süreç içerisinde bütün Müslüman devletlerin ve dolayısıyla Türk devletlerinin esas kabul edilen vergi sistemi aynı olup, temelde İslam hukukunun fıkıh kitaplarında ifadesini bulan malî hükümlerden oluşmaktadır¹⁹.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'ın ilan edildiği 1839 yılına kadar geçen süreç içerisinde vergilerle ilgili bir ayırım yapmak gerekirse iki ana başlık altında toplamak mümkün olmaktadır. Bunlar; Şer'î vergiler ve Örfî vergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şer'î vergiler; zekât, öşür, haraç ve cizyeden ibarettir. Şer'î vergiler dışında II. Bayezid döneminde devletçe alınan diğer bir vergi uygulaması olan Tekâlif-i Örfiyye'dir ve zamanla doksan çeşidi geçtiği görülmüştür²⁰.

¹⁶Atilla Alpay, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁷Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitapevi, Isparta 1997, s. 134.

¹⁸A. Mesud Küçükalay ve Ali Çetinkaya, "Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam", *Türkler* (Ed. Hasan Celal Güzel ve Diğerleri), C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 879.

¹⁹A. Mesud Küçükalay ve Ali Çetinkaya, *a.g.m.*, s. 880.

²⁰Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 48.

Şer‘i hukuka bağılı olarak alınan vergilerden zekâtı daha çok devlet hazinesi ile ilişkili olmadığından sosyal yardımlaşma anlamında değerlendirmek daha doğru olmaktadır. Öşür veya aşar vergisi arazisi miri olan eyaletlerde bulunan tımar, mukataa ve vakıf arazilerinden değişik oranlarda tahsil edilen(genelde 1/10) bir ürün vergisidir. Zirai ürünleri vb.lerinin zekâtı olarak da değerlendirilebilecek olan öşür aynı zamanda mülk arazisinden de tahsil edilebilmektedir. Bu bilgilere dayanarak toprakları nitelik itibariyle öşürlü olarak kabul etmek gerekmektedir. Bunun dışında bir de savaş yoluyla alındıktan sonra gayrimüslim ahali elinde bırakılan yahut gayrimüslim ahali ile sulh yapılarak İslam ülkesine katılan arazilerden (bunlarda miri arazi olarak kabul edilir; ancak yapı itibariyle haraci arazilerdir) alınan harac-ı rus ve harac-ı arazi söz konusudur. İlki söz konusu yerlerdeki gayrimüslimlerden alınan baş vergisi olup, cizye vergisi olarak bilinmektedir. İkincisi olan harac-ı arazi ise arazinin verimli olup olmamasına göre 1/10’dan 1/2’ye kadarlık bir oranda alınan adına aşar da denilen(önceki öşürle isim dışında bir benzeşmesi yoktur) harac-ı mukaseme ve haraçlı arazinin dönümü üzerinden yılda birkaç akçe olarak alınan harac-ı muvazzaf olarak ikiye ayrılmaktadır. Osmanlı Devleti’ndeki vergilerin büyük bir bölümünü bu yapılanma içerisinde düşünmek gerekmektedir²¹.

Tekâlif-i Örfiyye Şer‘i vergiler dışında yürütme ve uygulama görevlerini yapmakta olanlara, hizmetleri karşılığı verilen ve miktarı kanunnamelerle belirlenen “Rüsum-i Örfiye” olarak da adlandırılan vergilerdir. Bu vergi tarzı kanunnamelerle zaman ve şartlara göre miktarı belirlenen bir vergidir. Cürüm ve cinayet, arus, bennak, mücerred ve benzeri durumlarda alınan vergilerdir.

Bu iki tür verginin dışında “Tekâlif-i Divaniye”, “Avarız-ı Divaniye” adı altında başlangıçta bir sefer için gerekli görülüp alınan, sonradan devamlı hale getirilen vergiden başka, her yıl miktarı fermanlarla belirlenen vergi çeşitleri de vardı. Bu vergi tiplerinin çokluğu halk üzerinde büyük infial ve bunalımlar meydana getirmiş, istismarcıların bu durumdan istifadeye kalkışmaları ise adeta halkı isyan edecek hale sokmuştu. Bu durumda vergi düzeninde bir ıslahata gidilmesi zorunlu hale gelmişti²².

²¹A. Mesud Küçükalay ve Ali Çetinkaya, *a.g.m.*, 882-883.

²²İsmet Demir, “Temettuat Defterleri’nin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, *Osmanlı*, C.6, Ankara 1999, s.315.

B. TANZİMAT DÖNEMİ YAPILAN MÂLİ DÜZENLEMELER

Tanzimat Dönemi'nin ilk evresinde ekonomik hayatta başlayan çöküş devam etmiştir. Uzun süren savaşlar devleti olağanüstü harcamalar yapmak zorunda bırakmıştı. Ayrıca savaşılan ülkelerle ticari ve ekonomik ilişkiler kesilmişti. Yenik düşüldüğü için de savaş tazminatları ödemek zorunda kalınmıştı. Öte yandan iç isyanlar ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemekteydi. Devlet ardı arkası kesilmeyen ayaklanmaları bastırmak için büyük mali fedakârlıklar yapıyordu. Savaşlar, ayaklanmalar ve ihtilaller karşısında ancak savunma politikası izleyerek varlığını korumaya çalışan Osmanlı yönetimi, bunun için Avrupa'nın sağladığı gelişmelere uygun düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştı²³

Avrupa'da giderek nüfuz alanını genişleten yeni düzen Tanzimatçı devlet adamları ve aydınlar için yeni bir çözüm yolu olarak görünüyordu ve nitekim bu alternatif çözüm yolunun başarıya ulaşip ulaşamayacağı hakkında hiç birinin garantisi de yoktu. Eskiye canlandırma çabalarının sonuçsuz kalması üzerine batılama modeli ele alındı. Tanzimat hareketi de batılama hareketinin bütün Osmanlı kurumlarına yayılması olarak değerlendirilebilir.

Mali alanda yapılan düzenlemeler Tanzimat reformlarının önemli bir bölümünü teşkil etmekteydi. Nitekim Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu için gerekli olanda buydu. Maliye, baştan sona Türk reformcularının en parlak umutlarının çamura bulandığı, en zekice planlarının kirlenip battığı bir umutsuzluk bataklığı haline gelmişti²⁴.

Bu dönemde devletin gelir ve giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapıldı. Merkezi bir hazine oluşturulması, her türlü hazinenin merkezde toplanması ve her türlü giderlerin hazineden karşılanması, vergi yükümlülükleri, vergi muafiyetleri, yeni vergi konuları ve tahsil şekillerinin oluşturulması, iltizam usulüne²⁵ son verilmesi bu dönemde yapılan mali reformların başlıcası olarak göze çarpmaktadır.

²³Musa Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, 2. Baskı, T.T.K., Ankara 1997, s. 179.

²⁴Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 7. Baskı, Çev. Metin Kıratlı, T.T.K. Yay. Ankara 1998, s. 110.

²⁵İltizam sistemi; aşar, ağnam, gümrük gibi devlet gelirlerinin, bedelleri devlete taksitler halinde ödenmek üzere ve kefil gösterilerek "mültezim" adı verilen kişiler tarafından toplanmasıdır. Ancak

Şer'i ve örfi vergi ayrımı, bu dönem bütçelerinde “Doğrudan Doğruya Alınan Tekâlîf”, “Bilvasıta Alınan Tekâlîf ve Rûsumat” şekline dönüşmüş vergi konuları önemli değişimler geçirerek; gelir ve emlak vergileri, temettuat vergisi, cizye, aşar, ağnam²⁶, damga resmi ve içki, tütün, tuz gibi mallar üzerine konulan özel tüketim vergileri ortaya çıkmıştır. Fetihlerin durması ile de sürekli olmayan bazı örfi vergiler de ortaya çıkmıştır. İhtiyaç duyulan para, memleketin erkek nüfusuna göre taksim edilerek “Tevzi Defterleri” düzenlenmiştir.

Kaza meclisleri ile işbirliği halinde yapılan çalışmalar sonucu ise kazalardan istenen vergi miktarı de belirlenip vergi düzeni işlevsel hale getirilmiştir. Ancak belirlenen vergilerin tahsil edilebilmesi için tahrir yapılması gerekmektedir. Bunun için de “Tahrîr-i Emlak Nezareti” kurulmuş ve ilk tahrirlere Bursa’da başlanmıştır. Ancak tahrir çalışmalarından netice alınamadığından, tahrir işi ertelenmiştir²⁷.

Osmanlı vergi sisteminde, Tanzimat ile birlikte gerçekleştirilen en önemli yenilik, yıllardan beridir devam ede gelen “örfî vergiler” yerine “ancematin vergiler” diye adlandırılan tek bir verginin getirilmesi olmuştur. Anadolu ve Rumeli’de bulunan her bir kazanın örfî vergi olarak çeşitli isimlerle bir senede vermekte oldukları tutar tespit edilmiş, hesaplanan tutardan bazı indirimler yapıldıktan sonra, bulunan miktar tek bir vergi olarak ilgili kaza ahalilerinden “lazım gelenler” vasıtasıyla tahsil edilmiştir. Bu vergilerin toplanması esnasında mültezimler bu işe karıştırılmamıştır.

Ancematin verginin tahriri (sayım) muhassıllar tarafından yapıldı. Muhassıllar köylerden başlamak suretiyle herkesin adını, unvanını, ne miktar emlak, arazi ve hayvanının olduğunu, mükellef tüccar veya esnaf ise ne kadar kazancının olduğunu sayar ve yazarlardı.

Ancematin verginin tahsili iltizama verilmedi. Her köyde ya da mahallede muhtar ile imam ya da papazlar bu vergiyi tahsil ederler, topladıkları parayı ve kaydını tuttıkları defterleri kazaya götürürler ve bu tutarlar vergilerinden düşülerek

sistemdeki aksamalar ve mültezimlerin görevlerini şahsi çıkarları adına kullanmaya başlamaları vergi tahsilinde düzensizliklere yol açmış ve Tanzimat Dönemi ile birlikte söz verildiği üzere 1840 Nisan’ında iltizam sistemi kaldırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s.42.

²⁶Ağnam “Vergiler” bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir. Kısaca Osmanlı Devleti’nde koyun ve keçiden alınan vergidir.

²⁷Ahmet Akgündüz- Said Öztürk , *Yozgat Temettuat Defteri*, C.1, Yimpaş Yay., İstanbul 2000, s. 23.

kaza defterlerine kaydedilirlerdi. Maalesef halkı memnun edemeyen ve sorunlarına çözüm getiremeyen ancemetin vergi uygulaması, başlangıcından itibaren yirmi yıl kadar sürmüş ve 1860 yılında kaldırılmıştır. Bunun yerine nisbî nitelikli emlak, arazi ve temettü vergisi getirilmişse de bu vergi tahrirle bağılı olduğundan tahririn tamamlanamadığı yerlerde ancemetin vergi varlığını sürdürerek II. Meşrutiyet'e kadar devam etmiştir²⁸.

Osmanlı Devleti'nde vergi sisteminin asıl değişime uğradığı yıllar Tanzimat yıllarına denk düşmektedir. Çünkü 16 Şaban 1255/3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat fermanında kazanca göre eşit vergilendirmenin söz konusu olduğu ve “usul-ü muzırır” olarak nitelendirilen iltizam uygulamasının kaldırılması ile birlikte ilke olarak kabul edilmiştir. Bu yolla hem devletin gelirlerini kontrol altına alabilmesi hem de vergi dağılımı konusundaki dengesizliklerin ve haksızlıkların giderilmesi sağlanacaktı.

Bunun yanı sıra vergi mükellefleri üzerindeki mültezim baskısı da engellenebilecekti. 1844 yılından itibaren ticaret ve zanaatla uğraşanların vergisinin ise o yerin mahsul zamanında tahsil edilmesine karar verilmişti. 1261/1845 sayımlarının 1256/1840 yani muhassıllık sisteminin uygulanması esnasında yapılan sayımlardan en büyük farkı ise; yukarıda de belirttiğimiz üzere merkezden gönderilen memurlar tarafından değil, sayımların sayımı yapılan köy ve mahallelerin muhtar ve imamları tarafından yapılmasıydı. Hazırlanacak temettuat defterlerine herkesin arazi ve hâsılatı, gelir getiren gayrimenkulü ve toplam temettuatının yazılmasına, esnaf ve tüccarlarında yıllık temettuatlarıyla birlikte bir senede verdikleri *öşür* ve *virgi-yü mahsusa* miktarlarının da yazılmasına karar verildi. Sayım ve yazımı tamamlanan defterlerin muhtar ve imam tarafından mühürlenmesi istenmiştir. Bu şekilde her köyün defteri mensup olduğu kazaya ait olan torbaya konulduktan sonra kazalara gönderilecek ve buralardaki kaza meclislerinin kontrol ve denetiminden geçtikten sonra o sancağın kazalarından ise, vali ve defterdarlara mülhak sancaklarda ise, bağılı olduğu sancak kaymakamına ve oradan da eyalet merkezine gönderilecekti²⁹.

²⁸Coşkun Çakır, *a.g.e.*, 49-50.

²⁹Ayla Efe, “1260-61 / 1844-45 Temettuat Sayımı Işığında Çukurhisar Köyünün Ekonomik ve Sosyal Görüntüsü”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir 2006, S. I, s. 20-22.

a.Temettuat Uygulaması ve Temettuat Defterlerinin Kapsamı

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra ele alınan konulardan biri de vergi reformu idi. Bu suretle devlet gelirlerinin kontrol altında tutulması, vergi konusundaki aksaklıkların giderilmesi, vergi mükelleflerinin tespit edilmesi ve bütçe dengesinin oluşturulması amacıyla ülke kapsamında sayımlar yapılmıştır. Bunun için 19 Zilkade 1255 (12 Ocak 1840) tarihinde Muhassıllar Nezaretine bir talimatname gönderilmiş, her yerde ahalinin ismi, şöhreti, araziler, hayvanları, tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulması emredilmiştir³⁰.

Devlet gelirlerinin tek bir elden toplanması ve elde edilen bu kaynakların devlet tarafından yürütülen hizmetler arasında en rasyonel bir şekilde dağıtılması ve bu amaç için yapılan çalışmalar vergi kaçırılması ve iltiması da ortadan kaldırıyordu³¹.

Talimatnamenin birinci maddesine göre, tahrir-i emlak ve nüfus için görevlendirilecek muhassılların, görev yerlerine vardıklarında mahalli idarecilerle birlikte bir meclis tertip etmeleri, mecliste bir muhassıl-ı mal, iki katip, mahalli hâkim, müftü, bir asker zabiti ile halktan güvenilir ve iş bilir dört kişi olmak üzere on kişinin görev alması emredilmiştir³². Muhassıl olmayan kaza ve kasabalarda beş kişiden mürekkep küçük meclisler teşkil olunacaktır. Bu emirde küçük meclislerin kimlerden oluşacağı açıklanmamış, sadece “icabına göre tertibi” tavsiye olunmuştur. Sonradan yapılan nizamnameye göre, o yerin kadısı, zabıt-i memleket, yani mahalli jandarma amiri, muhassıl vekili ve mahallin ileri gelenlerinden iki kişi bu meclisin üyesi olacaklardı³³.

1839 yılında yayınlanmış olan Talimat-ı Seniyye ile “mevcut Tekâlif-i Örfiyye'nin ahaliden herkesin emlak ve arazi ve hayvanatına ve esnaf ve tüccar kısmının senelik kazançlarına birer kıymet takdir olunmak üzere binde veya yüzde

³⁰Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, *a.g.e.*, s. 27.

³¹Tevfik Güran, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları 1841-1861*, T.T.K., Ankara 1989, s. 7.

³²Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri”, *Başbakanlık I.Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara 1998, s. 718.

³³Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi*, Eren yayıncılık ve kitapçılık, İstanbul 1993, s. 364.

hesabıyla “Temettü Vergisi” alınması esası getirilmiştir³⁴. Tanzimat Fermanı ile birlikte her köy ve mahalle üzerine yalnız bir adla vergi konulmuş ve bu vergiye “köyce tahsili mutat olan vergi” denilmiştir. Muhassıl-ı Emval unvanlı maliye memurları, mal-mülk sayımı yaparak herkesin gelirine göre yılda belirli oranda tek bir vergi vermeleri için görevlendirilmiştir. Böylece Osmanlı’da yeni bir vergi düzeni ortaya çıkmış oldu.

Temettü vergisi herkesten kazancına uygun olarak alınan bir vergidir. Tüccar ve esnafın yıllık kazançları tahmin ve takdir edildikten sonra başlangıçta yüzde üç oranında alınmış olmasına rağmen, daha sonra 1878 yılında yüzde dörde çıkarılarak verginin oranı arttırılmıştır. 1860 tarihinden itibaren tüccar ve esnafa birer “*Ruhsatiye Defteri*” verilerek yıllık gelirleri deftere kaydedilmiştir. Bu vergi mart ve eylül aylarında alınmak üzere senede iki defa alınan ve belirli sürede ödeyemeyenler için ise yüzde yirmi zam yapılarak alınan bir vergi olarak devam etmiştir³⁵. Aslında temettu vergisinin esasını II. Mahmut döneminde konulmuş olan “İhtisab Resmi” teşkil eder. Bu vergi “şehriye-i dekâkin” ve “yevmiye-i dekâkin” adıyla tüccar ve esnaftan ve çeşitli adlarla bütün mallardan alınan bir vergidir³⁶. Temettü vergisi önceleri yalnızca Osmanlı tabasından alındığı halde daha sonra ahalinin vergi vermemek için, özellikle Dersaadet’te büyük ticarethanelerini ve işyerlerini ecnebilere devretmeleri ve bu durumda Hazine’yi büyük zarara uğratması nedeniyle temmetuat vergisinin ecnebilere de teşkili için teşebbüslerde bulunulması ve yeni düzenlemeler yapılması istenmiştir³⁷.

Abdurrahman Vefik, Tekâlif-i Kavaidi’de bu konunun önemini şöyle belirtmiştir; *Memalik-i Osmaniye’de ecânibin ikametine müsaade olunmadığı zamanlarda temettü vergisinin sırf Osmanlılara aidiyeti tabi’dir. Fakat tebaa-i ecnebiyyenin ikamet ve ticaretine müsaade olunduktan sonra bil’l-umum Avrupa memleketlerinde cari olan kavaide tevfikân onların da Osmanlılar gibi temettü vergisine tâbiyyetleri muhakkak ve mukteza-yı adalettir. Bir memlekette kendi*

³⁴Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekâlif-i Kavaidi II*, T.C Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 441-442.

³⁵Musa çadırcı, a.g.e., s. 340-346.

³⁶Abdurrahman Vefik Sayın, a.g.e., s. 442.

³⁷Mustafa Serin, a.g.m., s. 721

*tacirinden vergi alıp da ecnebi tacirden vergi almamak demek kendi ticaretini ve bi'n- netice mevcudiyet-i iktisâdiyyesini ezmek bitirmek demektir*³⁸.

Temettuat tahririnin yapılmasındaki esas amaç ise halkın imkânlarının ne derecede olduğunu bilmek ve buna göre adil ölçüler içerisinde vergi tahsil etmek ve bu vergilerle devlet gelirlerini arttırmak, harcamaların karşılanmasını sağlamaktır³⁹. 15. ve 16. yüzyıl tahrir defterlerinden çıkarılan bilgilerden çok daha fazla bilgiye bu defterlerde ulaşmak mümkün olmaktadır. Aynı tarihlerde hazırlanmış olan nüfus defterleri kadar mühim değillerse de, içerikleri itibariyle çok daha ayrıntılı bilgiler ihtiva ettiklerinden önemli sonuçlara ulaşmak mümkündür. Tanzimat döneminde, önceleri değişik adlarla alınan vergilerin yerine tek bir verginin konulması için, hane reislerinin gelirlerini tespit maksadıyla yapılan temettu sayımları 19. yüzyıl ortaları Osmanlı Sosyal-İktisadi Tarihi için önemli bilgiler içermektedir⁴⁰.

b. Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri

Temettuat defterleri iktisadi tarihin kadar sosyal tarihinde aydınlatılmasında son derece öneme sahip kaynaklardır. Ancak defterlerde ekonomik veriler dikkate alınmıştır. Kayıtlarda; şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, çiftlik gibi bütün yerleşim birimlerinde yaşayan tebaanın emlak, arazi ve hayvanlarının yazılmasından başka, hane reislerinin isim ve şöhretleri, unvanları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri ve etnik yapıları gibi bütün ayrıntıların verilmiş olması sosyal tarih açısından da önemli bir kaynak hüviyetine bürünmesi için yeterlidir⁴¹.

Defterlerde esas olduğu üzere hanede vergi yükümlüsünün ismi yazmaktadır. Defterlerde hane yazımının esas alınması gerçek nüfusunda hesaplanmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca vergi yükümlüsü olmayan hane reislerinin isimleri de yazılmıştır. İsimler Tahrir Defterleri'nde "Ahmet veled-i Hamza" şeklinde yazılırken, Temettuat Defterleri'nde "Feyzullah oğlu Salih" örneğinde olduğu gibi birçok kere "Oğlu" kelimesi uygun görülmüştür. Defterler içerisinde "bin" ve "veled" kelimesinin kullanıldığı defterlerde yok değildir. Ayrıca 1256'daki

³⁸Abdurrahman Vefik Sayın, *a.g.e.*, s. 456.

³⁹Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁰Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri", *12. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1994, s. 395.

⁴¹Güliden Songun, *10120 Numaralı Temettuat Defterine Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu(1844-1845)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006, s. 16.

defterlerde (M.1840), şahısların isimleriyle birlikte biraz tımar kayıtlarını da hatırlatır tarzda “uzun boylu, orta boylu, aksakallı” şeklinde eşkâllere de yer verilmiştir. 1261 (M.1845) yılında tanzim edilen defterler de bu eşkâllere rastlanmaz. Çok kere “Osman oğlu Ali” veya “Hasan oğlu İbrahim” baba adı bazen de “Çullu oğlu İbrahim” gibi babanın lakabı veya aile adı ile yazılmıştır. Aile adlarının varlığı mahalle veya köydeki akrabalarının tespitini mümkün kılmaktadır. Örneğin; İskilip Temmetuat defterlerinde Kuruçay Karyesi’nde Kokmaz oğlu Hüseyin ile Kokmaz oğlu Mustafa’nın Akpınar Karyesi’nde ikamet eden Kokmaz oğlu Ali ile akraba olduklarını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca bu durum köyler arasında göç hareketlerinin de olduğunu göstermektedir, göç hareketleri ekonomik sebeplerle olabileceği gibi evlilik yolu ile de olabilmektedir⁴². Buna benzer birçok örnek sıralamak mümkündür. Biz sadece örnek olması amacıyla bir tanesini vermekle yetiniyoruz.

Baba, oğul veya kardeşler, hatta bazen amca-yeğen ve kuzenler peş peşe veya araya bir ya da iki hane gelerek yazılmıştır. Bu kolay ayırt edilebilen bir aile adına sahip olamayanların da aynı ailenin kolu olduklarını ortaya koyması bakımından tespitleri kolaylaştırıcı bir unsur olarak göze çarpmaktadır⁴³.

Yine hane reislerinin isimleri şahsın dış görünüşü, fiziksel özellikleri ve karakteri ile ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlayabilir. (Uzun, Sarı, Kara, Sağır, Kurnaz, vb.)

Hacı sıfatına sahip olanların ise, dinin farizalarını yerine getirmelerinin yanında, bu farizayı yerine getirebilecek maddi güçlerinin de bulunduğu muhakkaktır⁴⁴.

Temettuat defterleri sadece aile adlarının değil, yörede kullanılan şahıs adlarının da tespiti bakımından son derece önemlidir. Bunlar daha çok Hz. Muhammed “Mehmed” ile onun neslinden gelen Hz. Ali ve onun çocukları olan Hz. Hasan, Hz. Hüseyin adlarının kullanılması ile birlikte dört büyük halifelerden Hz. Ömer, Hz. Osman’ın adlarının da kullanıldığı görülmektedir. Bunun dışında Mustafa,

⁴²BOA. ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 748, H. 1261.

⁴³Sefa Kendirli, *Temettuat Defterlerine Göre Nevâhi-i Barçın Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2008, s. 17

⁴⁴Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.m., s. 402.

Ahmet, İbrahim, Eyüp, İsmail isimleri de sıkça kullanılmıştır⁴⁵. Şahıs adlarına toruna dedenin ismi verilmesi günümüzde olduğu gibi eski dönemlerde de yaygın olmakla birlikte baba-oğul isimlerinin de benzer olduğu görülmüştür. Babası doğumdan önce ölmüş çocuğa babasının ismi verildiği gibi, babası sağ iken çocukların aynı ismi taşıdıkları da görülmüştür.

Temettuat defterlerinin sosyal tarih açısından önemli noktalarından biri de hane reislerinin mesleklerinin kaydedilmiş olmasıdır. Meslek bilgilerine göre incelenmiş Temettuat defterleri göstermektedir ki; küçük yerleşim birimlerinde ziraat ve hayvancılık yaygınken, daha büyük yerlerde küçük sanayi kolları ve esnafılık yaygındır. Mesleklerin yazılmış olması, bir mahalle veya köyde hangi zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit etmemize imkân sağladığı gibi gelirin meslekler arası dağılımını da ortaya koymaktadır⁴⁶. Ayrıca vergiden muaf olanlarla birlikte sağlık durumları nedeniyle çalışamaz durumda olanları da kayıtlardan anlamak mümkündür.

Sosyal tarih açısından ele alınabilecek diğer bir husus yer adlarıdır. Yer adları, zirai faaliyetler ya da coğrafi özellikleri ile ilgili bilgi vermektedir bu yönüyle Temettuat defterleri coğrafya özellikle de beşeri coğrafya ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır⁴⁷.

Bu defterlerde sosyal amaçlı tesisler (medrese, mektep, cami, vb.) hakkında bilgilere yer verilmemiştir. Ancak eğitim ve din hizmetleri yürüten görevliler hakkında değerlendirmeler yapılabilir. Özellikle eğitim ve din hizmetleri yürütenlerin kamu görevlisi hüviyetinde olduğu ve bazılarının vergiden muaf olduklarını söyleyebiliriz⁴⁸.

⁴⁵Bu durum 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında yöre halkının Alevilik ve Sünnilik inancına dâhil olduğunu düşündürmektedir.

⁴⁶Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.m., s. 402-403.

⁴⁷Gülten Songun, a.g.e., s. 18.

⁴⁸İncelediğimiz iskilip Temettuat Defteri kayıtlarında Gayrimüslim nüfus bulunmadığından, dini ve etnik kurumlara ayrıca yer verilmemiştir. Sadece medrese ve cami çalışanlarına mesleki anlamda değinilmiştir. Ayrıca, İskilip Temettuat Defterleri'nde Çukuraluç, Şıhlar, Deresekü(Dereseki) ve önceki adı Şıhlar olan karyelerin topraklarının gelirleri Akşemseddin Hazretleri'nin tekkesine vakfolunduğu belirtilmiştir

c. İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri

Temettuat Defterlerinin; toplam toprak miktarı, ekili ve nadasa bırakılan toprakların miktarı, üretime ayrılan toprakların tahlili, ürün çeşidine göre toprak miktarı, bu ürünlerden sağlanan hasılat toplamı ve dönüm başına verimliliği, tarım işletmelerinin büyüklüğü, hayvancılığın köy ve kent ekonomisindeki yeri, kent ekonomilerinde önemli yeri olan sanai, ticari ve hizmet iş kolları konularında aydınlatıcı bilgi verdiği görülmektedir⁴⁹.

Meslek gelirleri kısmında ise, hane reislerinin meşgul olduğu meslekler ve bunun dışında varsa diğer mesleklerden elde ettikleri gelirler verilmiştir. Bütün bunlarla beraber bu bilgiler incelenen bölgenin ticari, iktisadi ve sosyal yönleri hakkında bize birtakım tahminlerde bulunma olanağı sağlamaktadır⁵⁰.

Temettuat Defterlerinde hane reislerinin tarla, bağ, bahçe, bostan, arsa, harman gibi gayr-i menkullerinin ayrıntılı olarak dökümleri yapılmıştır⁵¹. Defterlerde ekili tarlalar “Mezru Tarla” olarak gösterilmiştir. Kiraya verilen tarlalar ile boş bırakılan tarlalar ayrıca yazılmıştır⁵². Ekili tarlalar hem kiraya verilenlere hem de boş bırakılanlara nazaran daha fazladır. Sadece “Mezru Tarla” adıyla ifade edilen alanlar hububat ekili tarlalardır. Hububat dışında büyük çapta ekim yapılan diğer mahsullere ait tarlalar ayrıca yazılmış, kiraya verilen tarlalar için de ne kadar kira bedeli alınacağı belirtilmiştir. Her şahsın hangi ürünleri ektiği, bu ürünlerden ne kadar mahsul aldığı ve vereceği öşür, defterlerde kayıtlı olmakla birlikte bu kısımdaki rakamların ve ağırlık-bedel dengesinin hesaplanmasıyla mahsul fiyatları elde edilebilmektedir. Mezru tarladan sonra bağ, bahçe ve bostanlara yer verilmiştir.

Temettuat defterlerindeki bu bilgiler ziraat alanları hakkında bazı fikir verdiği gibi toprakların büyüklüklerine göre sınıflandırma yapılmasına da imkân vermektedir. Osmanlı ziraat istatistiklerinde 10 dönüme kadar olan zirai işletmeler küçük ölçekli, 10-50 dönüm arasındakiler orta ölçekli, 50 dönümden fazla olanlar

⁴⁹Gülden Songun, *a.g.t.*, s. 19.

⁵⁰M. Abdullah Kündeyi, *Temettuat Defterlerine Göre Karamık'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2009, s. 9.

⁵¹Sefa Kendirli, *a.g.t.*, s. 19.

⁵²Boş bırakılan tarlalar; dinlendirilmek üzere nadasa bırakılmış tarım alanlarıdır ve Temettuat defterlerinde “Gayr-ı Mezru Tarla” olarak yazılmıştır. Kiraya verilenler ise “Ahara İcara Verilen” ya da “Aharda İcarda” şeklinde ifade edilmiştir.

büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir⁵³. Klasik dönem tarım ekonomisinin temel üretici tipi olan çiftçi hanesine dayalı küçük üreticiliğin 19.yüzyılda aldığı şekiller ve bölgesel farklılıkların açıklanmasında Temettuat tahrirleri, hane düzeyinde yapılacak tetkiklerde geniş bir alan araştırmasına imkân sunabilecek durumdadır. Yine bu veriler sayesinde 19. yüzyılda tarım arazilerinin tasarruf biçimleri konusu da aydınlatılabilir⁵⁴.

Diğer taraftan sahip olunan gayr-ı menkuller de temettuat kayıtlarına alınmıştır. Buna rağmen tahrirlerde şahsın oturduğu ev, işlettiği dükkân, nakit parası, ev eşyaları, vb. sayım dışı tutulmuştur. Hiçbir malı mülkü olmayanlar yazılırken “emlakı yok”, sadece evi olanlar için ise “evinden başka emlakı yok” tabirleri kullanılmıştır. Dükkân, kahvehane, değirmen gibi diğer gayr-ı menkullere sahip olanların, gayr-ı menkullerinin sayıları ve kira bedelleri kaydedilmiştir. Şahsın sahip olduğu emlakın hisseli olması halinde kiminle müşterek olduğu da tahrirlerde belirtilmiştir⁵⁵.

Temmetuat defterlerinde kaydı tutulan diğer bir iktisadi kayıta hayvanların kayıtlarıdır. Bu sayede bir köy yahut kasabada hangi hayvanların daha çok beslenip yetiştirildiği ve bu hayvanlardan ne ölçüde kazanç sağlandığının tespitini yapmak mümkün olmaktadır. İskilip Temettuat Defterleri’nde ilk önce eti sütü ve yünü için beslenen ve genelde her meslek sahibine ait evlerde bulunan koyun, keçi, inek defterlere yazılan hayvanların başında gelmektedir. Hayvanlar; sağmal inek, kısır inek, sağmal camız, sağmal keçi, sağmal koyun vb. şeklinde yazılmıştır. Daha sonra ziraat yapılan mahallerde ahalinin toprağını işleyebilmesi için besledikleri öküz, camız taşımacılıkta kullanılan merkep, beygir, katır, döllü beygir, döllü merkep, binek beygiri ve at defterlere yazılan yük-binek ve koşum hayvanlarından bazılarıdır. Bu hayvanların yetiştirildiği bölgelerin dağılımına baktığımızda hayvan sahiplerinin genelde ziraatla uğraştıklarını, topraklarının diğer hane reislerine göre büyük olduğunu ve hali vakti yerinde olan insanlar olduklarını görmekteyiz⁵⁶.

⁵³Tevfik Güran, *Osmanlı Tarım Ekonomisi*, İstanbul 1998, s.242.

⁵⁴Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, *a.g.e.*, s. 31-33.

⁵⁵Mübahat S. Kütükoğlu, *a.g.m.*, s. 409-411.

⁵⁶İskilip Temettuat Defterleri’nde genel itibariyle hayvanlar ekili-dikili arazilerden sonra yazılmıştır. Eğer hane reisinin arazisi bulunmuyorsa doğal olarak hayvanlar ilk sırada yazılmıştır.

Ayrıca arıcılık yapılan yerlerde her kovan başına vergi alındığı görülmektedir. 1260 (M.1844) sayımında hayvanların kaç kuruş gelir getirdiği belirlenmiş ve bu hayvanlardan elde edilen gelirler üzerinden vergi alınırken, ayrıca 1261(1845) yılı itibariyle hayvanların ne kadar gelir getireceği tahmini olarak hesaplanmıştır⁵⁷.

Temettuat sayımlarına göre düzenlenmek istenen yeni vergi sisteminin en önemli özelliği vergi yükümlülüğünün şahıs planında değerlendirilmesidir. Bu amaçla defterlerde vergi mükellefinin adı, vergiye esas olan gelir kaynağı, kaynağın yıllık geliri ve bu gelire göre tahsil edilen yıllık vergi ve öşür miktarı verilmektedir. Bu esnada öşür vergisine tabi ürünler hınta, şair, bağ, bahçe, bostan v.b. olarak ayrı ayrı belirtilmiştir. Temettuat defterlerinde toplam vergi yükü ve toplam hâsılat içerisinde vergi yükünün payı, vergilerin dağılımı, şehir-köy, Müslüman, gayrimüslim kesimler arasında vergi dağılımı bilgilerinin yorumlanmasıyla iktisadi sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır.

Bu şekilde bütün yazımlar bittikten sonra buradan alınacak vergi ve toplam temettü miktarı yazılmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bir şahsın tek bir işten geliri varsa o yazılmış, hem ticaret hem de başka gelirleri varsa “ticareti saire temettuatı” olarak yazılmıştır. Ya da şahsın mesleğine göre temettü isimleri kaydedilmiştir.

Sonuç olarak; Temmettuat defterleri Osmanlı Devleti’nin klasik dönemde tutmuş olduğu tahrir defterlerine göre daha kapsamlı ve 19. Yüzyıl Osmanlı coğrafyası, iktisadi ve sosyal yapısı açısından ayrıntılı bilgiler sunması, dönemine ait özgün kaynaklar olması bakımından son derece ehemmiyet teşkil eden kaynaklardır.

d. Temettuat Defterleri’nin Yazılışına Ait Düzenlemeler

Tanzimat sonrasında, nüfus tahrirleri ve Temettuat tahrirleri olmak üzere iki ayrı sayım yapılmıştır. Tapu tahrir geleneğinin bir başka versiyonu olan Temettuat defterleri aynı zamanda bir nüfus defteri olarak da düşünülmüştür. 1840 tarihli Talimat-ı Seniyye ile muhassılların tahrir işlemini nasıl yapacakları karara bağlanmıştır. Tanzimat’a kadar değişik adlar altında ahaliden alınan vergilerin yerine

⁵⁷İskilip Temettuat Defterleri’nde bazı hayvanlardan 1263 yılında hâsılat elde edileceği de ayrıca belirtilmiştir.

alınmaya başlayan temettü vergilerinin kaydedildikleri defterlere “Temettuat Defteri” adı verilmiştir. Bu defterler 19. Yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu iktisadi, sosyal ve ticari hayatı ortaya koymaktadır. Tapu Tahrir Defterleri’nden daha geniş kapsamlı olması bakımından Temettuat defterleri son derece büyük önem teşkil etmektedir⁵⁸.

Maliye Varidat Kelemi defterlerinden olan Temettuat Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunmaktadır. 1988 yılına kadar bu seriden çok az deftere Maliyeden Müdevver ve Kepeci tasnifleri arasında rastlanmaktaydı. 1988 yılında kataloglanarak araştırmacıların hizmetine sunulan Temettü defterleri serisi dokuz katalog içinde 17747 defter bulundurmaktadır. Bu defterlerin çok büyük bir bölümü H. 1261 (M. 1845) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az bir sayıda olmak üzere H. 1256 (M. 1840) yılına ait ilk tahrirlere de rastlamak mümkündür⁵⁹.

Yukarıda bahsi geçen bu dokuz katalogda Ankara, Aydın, Bolu, Cezâir-i Bahr-i Sefid, Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküp ve Vidin eyalet ve kazalarına ait defterler bulunmaktadır. Her kazaya ait köy mahallelerin defterleri Başbakanlık Osmanlı Arşivi Temettuat Defterleri Kataloglarında gösterilmiştir⁶⁰. Defterlerin, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki kodu “ML_VRD_TMT_d_” dir.

Temettuat defterleri tasnif edilip araştırmaya açılmadan önce, ilk defa İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Tevfik Güran tarafından kullanılmıştır. Tevfik Güran, Temettuat defterlerinden yararlanarak yaptığı çalışmalarla, çok sayıda araştırmaya öncülük ve kaynaklık ederek, Osmanlı tarihi araştırmacılarının dikkatini bu alana çekmiştir. Nitekim o tarihten bu yana temettuat verilerine dayanan pek çok araştırma yapılmış, makale ve tebliğler ile yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezleri hazırlanmıştır⁶¹.

⁵⁸Mustafa Serin, a.g.m., s.721-726.

⁵⁹Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.m., s. 395-396.

⁶⁰Bu eyalet ve kazaların kataloglardaki dağılışı için bkz. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 2. Baskı, İstanbul 2000, s.254.

⁶¹Said Öztürk, “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.1, S. 1, İstanbul 2003, s. 296–304.

Maliye Nezareti Varidat Kalemî defterlerinden olan Temettuat Defterleri'nin tasnif edilmesinde ve kataloglanmasında, o tarihteki idari taksimat esas alınmıştır. Defterler, içindeki bilgiler esas alınarak alfabetik sıraya göre ayrılmıştır. Her eyalet kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmıştır. Alfabetik olarak tasnifi yapılmış olan defterlere sıra numarası verilerek gerekli diğer işlemler yapılmış ve aynı şekilde defterlerin özetleri yapılarak kataloğa işlenmiştir. Aynı yerleşim bölgelerine ait defterlerin aslı ve suretleri tek numarada toplanarak kendi içerisinde “a”, “b”, “c”... harfleri ile gösterilmiştir. Her kataloğun başında katalogda geçen kazaların bir listesi verilmiştir⁶².

Temettü Defterleri'nde şehirlerle birden fazla mahalleden oluşan köylerde genellikle her mahalle için bir defter düzenlenmiştir. Defterler “1b”den başlatılmış; sayfanın tepesinde sırasıyla eyalet- sancak- kaza adları kaydedildikten sonra defter bir şehre-kasabaya aitse, şehir-kasabanın, ardından mahallenin adı yazılmıştır. Mahallesi bulunmayan küçük köylerde ise köyün adı yazılmıştır.

Örneğin; “*Aydın Eyaleti mülhakatından Menteşe Sancağı kazalarından Tavas Kazası kuralarından Avdan karyesinde mukim ahalinin emlâk ve arazi ve temettü'âtlarını mübeyyin defterdir.*” şeklinde yazılmış, birkaç mahalleden meydana gelen yerlerde köy adı ile birlikte mahallenin adı da kaydedilmiştir. Müslümanlar yanında gayrimüslim nüfusun da bulunduğu yerlerde Müslüman ve gayrimüslimler için ayrı ayrı defterler tutulmuştur. Sadece Müslüman Mahallesi olanlarda bunun belirtilmesine ihtiyaç duyulmadığı halde gayr-i müslim nüfusun da bulunması halinde Müslümanlar yazılırken; “*...karyesinde mukim ehl-i İslâmın temettü'âtını mübeyyin defterdir.*” şeklinde başlık konulmuştur. Gayrimüslimler yazılırken de gayrimüslimlere ait defter olduğu ayrıca belirtilmiştir⁶³.

Temettuat defterlerinde vergi mükellefinin defterlere kaydediliş şekline göre iki farklı metot görülür. Tahrirlerin ilk dönemini kapsayan 1256 tarihli Temettuat Defterleri'nin bir kısmında kişinin sahip olduğu mal varlıkları bazen öbek öbek yazılmakta ve bu defterlerde gayrimenkuller hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Bu sayımda gayrimenkullere biçilen değer altlarına yazılmıştır. 1261 sayımında ise

⁶²Mustafa Serin, a.g.m., s. 721.

⁶³Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.m., s. 397.

kıymet çıkarılarak yerine “hâsılat-ı senevisi” yani geliri yazılacaktır. Yine 1256 tarihli defterlerde vergi mükellefinin tarifine ayrıntılı olarak yer verilirken, 1261 sayımında mükellef konusunda ayrıntılara girilmemiştir. Defterlerin çoğu tek sütun üzerine tanzim edilmiştir.

Araştırmamıza kaynaklık eden “İskilip Temettuat Defterleri” 1261 sayımına ait olduğundan, bu dönemde uygulanan metot hakkında bilgi vermek daha uygun olacaktır. 1261 sayımında defterlerin bazılarının kapağında defterler içerisinde bulunan köylerin isimleri verilmiştir ve bunun dışında ne defterlerin yazılış tarihi ne de yazan kâtibin ismi defterlerin kapaklarında yazılmıştır. Defterlerin ait olduğu bölge belirtildikten sonra vergi mükellefi kişinin “hane 1, numro 1” şeklinde hane numarası, ismi, varsa lakabı ve şöhreti yazılmaktadır. İsmi, lakabı ve şöhreti yazılırken önceki dönem tahrirleri gibi ayrıntılar verilmeksizin kişiyi en net bir şekilde tanımlayacak ifadelerle yer verilmiştir. Vergi mükellefi zaman zaman kardeşiyle birlikte de yazılabilmektedir.

Gayrimüslim ise mükellef olduğu cizye dilimi, yani ednâ, evsat veya âl’a olduğu, ayrıca mükellefin cizye mükellefi oğulları varsa bunların da hangi oranda cizye ile mükellef olduğu belirtiliyordu⁶⁴.

İsmi üzerine, vergü-yi mahsusanın, aşarın ve adet-i ağnam vergisinin miktarı eğik bir şekilde yazılmaktaydı. 1256 sayımında sadece vergü-yi mahsusa (yıllık vergi) verilirken 1261 sayımında öşür ve adet-i ağnam vergisi de dâhil edilmiştir. Ayrıca ismin üzerine kişinin mesleği de “..... idüğü” ifadesiyle eklenmiştir.

İsmi altına şahsın bütün mal varlıkları öbek öbek verilmiş, sırasıyla önce gayrimenkuller yazılmıştır. Şahsın tarlası, bağı, bahçesi, bostanı, ekili ve nadasa bırakılmış arazisi ve bu arazilerin dönüm cinsinden miktarı ile H.1260(M.1844) yılı gerçek geliri ve H.1261(M.1845) yılı tahmini geliri alt alta yazılarak toplanmıştır⁶⁵. İskilip Temettuat Defterleri’nde ise böyle bir ayırım söz konusu değildir. H.1261 (M.1845) yılında tutulan İskilip Temettuat Defterleri’nde sadece H.1260(M.1844) yılı gerçek geliri ve vergisi kaydedilmiştir. Arazinin durumu (harap, gayr-ı mezru,

⁶⁴Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, *a.g.e.*, s. 46.

⁶⁵İskilip Temettuat Defterleri’nde sadece H. 1260(M. 1844) yılı gerçek geliri ve vergisi verilmiştir. H. 1261(M.1845) yılı tahmini gelirinden bahsedilmemiştir.

vb.) mutlaka belirtilmiştir. Gayr-ı menkuller bölümünde kişinin sahip olduğu dükkân, değirmen, vb. mal varlığı ile varsa kira bedelleri ve ortaklıkları da yazılmıştır.

Daha sonra hayvanlar ayrıntılarıyla tek tek ele alınmıştır. Keçi, koyun, kuzu, oğlak, buzağı, inek, öküz, deve, camız, manda gibi et ve süt veren hayvanların yanı sıra at, kısarak, beygir, eşek gibi yük ve nakilde kullanılan hayvanlar kaydedilmiştir. Bu hayvanların sayıları ve varsa yıllık gelirleri, bu hayvanın yazıldığı kısmın altına yazılmakta ve hayvanlar “re’s” yani baş tabiri ile ifade edilmektedir. Ayrıca hayvanların sağman ya da yoz oluşları da belirtilmektedir. Arı kovanları da sayısı ve yıllık hâsılatı ile kaydedilmektedir.

Son olarak kişinin hizmet geliri yazılmakta ve “Mecmû’ndan bir senede temettu’atı” denildikten sonra vergi mükellefinin genel kazancı yazılmaktadır. Kişinin her hangi bir mal varlığı yoksa bu durum kaydedilmekte ve vergi alınmamaktadır. “Şunun bunun i’ânesiyle geçinmekte olduğu” yani yardıma muhtaç olduğu belirtilerek muafiyeti tespit edilmektedir.

Mükelleflerin geneli erkek nüfusu olmakla beraber zaman zaman dul kadınların kayıtlarına da rastlanmaktadır. Defterler genelde muhtar, imam, vb., gibi mahallenin ya da köyün ileri gelenlerinin sayımı ile başlamaktadır. Vergiye tabi mal varlıkları olan köy ya da mahallenin tamamı kaydedildikten sonra sayımı yapılan bölgeye ait toplam temettü ve vergi miktarı verilmektedir.

Temettuat sayım sonuçları asıl ve suret olmak üzere iki deftere yazılıyordu. Bunlardan biri İstanbul’da ilgili büroya gönderiliyor, diğeri ise mahallinde kalıyordu. Asıl defter ve sureti arasında ayrıntıların kaydı hususunda bazı farklar bulunmaktadır. Asıl nüsha da ayrıntılara daha fazla değinilmiş ve uzun açıklamalar yapılmışken, suret defter de daha genel ifadeler ve bilgiler verilmiştir⁶⁶.

C. 748, 749, 750, 16530, 16624, 17365 NUMARALI İSKİLİP TEMETTUA
T DEFTERLERİ

⁶⁶Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, *a.g.e.*, s. 50.

Ankara Eyaleti Çorum Sancağı'na bağlı olan İskilip'in Temettuat Defterleri; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde "ML_VRD_TMT_d_" koduyla 748, 749, 750, 16530, 16624 ve 17365 numaralarında kayıtlıdır. İskilip Kazası'nın Temettuat tahriri H. 1261 yılında yapılmıştır. İlgili defterler toplam 153 sayfadan oluşmaktadır.

Defterlerin giriş sayfalarında sadece nahiye ya da köy isimleri verilmiştir yalnızca "ML_VRD_TMT_d_" koduyla 750 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nin ilk sayfasında "*Ankara Eyaleti Kengri Sancağı Kaymakamlığı dâhilinde ka'in İskilip kazası Taht-et tarik nahiyesi kuralarının emlak ve temettuat defteridir ki ber vechi âti zikrolunmuştur.*" ifadesi yer almıştır. İskilip Temettuat Defterleri'nde kazaya bağlı köylerin kayıtları bulunmaktadır. Kazaya bağlı köylerin kayıtları sırasına göre "ML_VRD_TMT_d_" koduyla 748 numaralı defterin ilk sayfasında Subatan, Kuruçay, Onaç, Ahmetçe, İne Hacı, Akpınar, Göl ve Ahlatcık karyelerinin isimleri, 749 numaralı defterin ilk sayfasında İskilip'e bağlı "*Fevk-at tarik nahiyesi, Mısmılağaç, Kuzahlat, Sarıkavak, Kilkuyu karyelerinin defteridir.*" denilmektedir. 750 numaralı defterde Taht-et tarik nahiyesine bağlı karyeler sırasıyla "*Evvelki Şıhlar demekle maruf Akşemseddin Vakfiyesi olduğu*" denildikten sonra Beyoğlan, Yavu (Yavı), Kurtluözü (Kutluözü), Sipahi, Yenice, Harun, Çetmi, Avhadyakası (Afatyaka ya da 1576'da Evhad Yaka)⁶⁷, Şıhlar, Kuzören (Kuzviran), Depe (Tepe), Çatak, Saraycık karyeleridir. Günümüzde diğer adı Yaka olan Tepe karyesinin isimleri birleştirilerek Tepeyakası olarak değiştirilmiştir⁶⁸. 16530 numaralı defterde, Fevk-at tarik nahiyesine bağlı sırasıyla Dağkıyısı, Güneyaluç, Çulhalar (Çuhalar veya 1576'da Cüllahlar), Hallı, Semuşlar (Semişler), Oruçoğlu, Alibeyli, Hacı Haliloğlu (Hacı Halil), Aşağıkıyı, Kurusaray, Yanoğlan karyeleri bulunmaktadır. 16624 numaralı defterde, Elmalı, Karagöz, Salderesi, Seki (Sekü) Kargın, Kavak, Doğangir, Turb Kargın, İkipınar, Çavuşoğlu karyeleri bulunmaktadır, 17365 numaralı defterde ise Taht-et tarik nahiyesine bağlı Çukuraluç, Dereseği (Deresökü), Karaağaç, İkikese (İkikise), Yalınkese (Yalíkese), Kuzuluk, Kelleli, Kızılcabayır, Kuz, Ağcasu (Akçasu) karyeleri yer almaktadır.

⁶⁷Yılmaz Kurt, "İskilip Kazasında Yer ve Kişi Adları", *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler (Sempozyum 23-25 Mayıs 1997 İskilip, (Yayına Hazırlayan: Mevlüt Uyanık)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 50.

⁶⁸Yılmaz Kurt, a.g.m, s. 49.

Araştırmamıza konu olan İskilip Temettuat Defterleri yukarıda bahsettiğimiz H.1261(M.1845) yılı sayım kurallarına uygun olarak yazılmıştır. Hane numarası sağ üst köşede belirtilmiş, onun altında hane reisi olan vergi mükellefinin ismi yazılmıştır. Hane reisi H.1256(M.1840) sayımındaki gibi fiziki özellikleri tasvir edilmemiş aile adı, lakabı, vb. sıfatlarla yazılmıştır. İskilip Temettuat Defterleri’nde yazılmamış hane numarası bulunmamaktadır yalnızca Kilkuyu karyesinde sayım yapan görevli yanlışlık yapmış, 63. haneden 65. haneye atlamıştır⁶⁹. Bunun dışında Kurusaray karyesinde ise, hane 2’de Cıbrı Hacı oğlu Ali ve Karındaşı Mustafa şeklinde ifade edilmiştir⁷⁰. Biz genel değerlendirmemiz içinde bunları ayrı ayrı haneler olarak değerlendirmeyi uygun gördük.

Hane reisinin üzerine yatay şekilde vergi mükellefinin mesleği, bir senelik vergisi (vergü-yi mahsusa), sahip olduğu hububat öşrü ile bunun yekûnu ve bağ, bahçe, sebze, soğan, keten, vb. ürünlerin dönümünden ve kovan başına olmak üzere arıdan alınan öşür ile koyun keçiden alınan ağnam resmi yazılmıştır.

Hane reisinin adının altında ise sırasıyla hububat alanları, nadasa bırakılmış olan gayr-ı mezru tarlalar, diğer tarla ve gayrimenkuller ile bunların 1260 yılı geliri her bir ürünün altına yazılmıştır. Arazi yazıldıktan sonra büyük baş hayvanlar ardından küçükbaş hayvanlar 1260 yılı hâsılat-ı senevîsi ile birlikte yazılmıştır. İskilip Temettuat Defterleri’nde mezru ve gayr-i mezru tarlalardan bazılarının sahiplerinin işlemeye gücü yetmediği için “Adem-i iktidarı olmadığı” ya da “sene-i atiyyede ziraat olunacağı” şeklinde yazılmıştır.⁷¹ Bunun dışında hâsılatı olmayan hayvanların bazılarında hangi yıl hasılat vereceği yazılmıştır. Örneğin; “*altmış üç yılı hâsılat vereceği*”, “*altmış iki yılı hasılatı*” bu ifadeler tarlaların altına yazı ile yazılmışken, kaydı tutulan hayvanların sol üst köşesine rakamla yazılmıştır.

Vergi mükellefinin mesleğinden elde ettiği gelir; “beray-ı ticaretinden temettuatı, imamlık ticaretinden temettuatı, amelecilik ticaretinden temettuatı, değirmenci ticaretinden temettuatı, kömürcü ticaretinden temettuatı, hizmetkâr ticaretinden temettuatı, çobanlık ticaretinden temettuatı, şalcılık ticaretinden temettuatı, tacirlik ticaretinden temettuatı, vb.” şeklinde kaydedilmiştir. Hane

⁶⁹BOA ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 749.

⁷⁰BOA ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 16530.

⁷¹BOA. ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 748.

sonlarında ise mal, arazi ve emlâkından elde ettiği yekûn gelir, 1260 yılı gelirlerinin tamamı ve meslek temettuatı alt alta toplanarak yazılmıştır.

Defter genel olarak incelendiğinde tahriri yapan muhassıl ve diğer görevlilerin ilgili talimatnameye uygun davrandıklarını göstermektedir. Tahrirlerde toplama yapılırken yanlış hesaplamaların yapıldığı görülmüştür. Örneğin; Doğangir karyesine ait toplam temettuat bilgileri verilirken 6385,5 kuruş yazılması gerekirken 6486,5 kuruş yazılmış ve 101 kuruşluk fazlalık görülmüştür. Bunun yanında öşür vergisi hâsılatan çıkarılırken ve toplanırken (0,5 oranında) küçük yuvarlamalar yapılmıştır. Diğer taraftan Seki karyesi 5. hane de arı kovanı sayısı verildiği halde bal öşrü (muhtemelen unutulmuş) yazılmamıştır⁷². İskilip Temettuat Defterleri'nde genel olarak sağmal sığır ineği başına 10 kuruş alınırken bazı yerlerde 5 kuruş olduğu görülmüştür. Yine keçi başına genelde 4 kuruş alınırken bazı yerlerde 6 kuruş alındığı görülmüştür. Bunlara ek olarak kısırak başına hâsılatta yer yer değişimler olduğu da görülmüştür. Genelde kısırak başına gelir 60 kuruş iken, 60 kuruştan az ya da çok olduğu da görülmüştür. Bu tür hasılat farklarının olması muhtemelen verimlilikle alakalı olmasından kaynaklanmalıdır. Yapılan bu toplama ve çıkarmalardan kaynaklanan hatalar çok yaygın olmamakla birlikte değerlendirmemizde düzeltilerek ele alınmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

⁷²BOA. ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 16624.

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA İSKİLİP'İN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

I. İDARİ YAPI

A. İSKİLİP KAZASININ İDARİ STATÜSÜ

İskilip'in idari yapısına geçmeden önce Tanzimat öncesi genel idari yapı, Tanzimat sonrası vilayet nizamnamelerine göre yeni uygulamalar ve kaza idaresi hakkında bilgi vermek uygun olacaktır. Klasik Osmanlı taşra yönetiminin ana birimi sancaktı. Sancaklar fiziki sınır yönünden bugünkü Türkiye'nin vilayetleri büyüklüğündeydiler. Rumeli'nin fethini müteakip sancaklar üzerinde denetleyici ve yönlendirici bir vali olarak Lala Şahin Paşa Rumeli Beylerbeyi tayin edilmişti. Böylece zamanla sancakların üstünde eyaletler ortaya çıktı. Tipik Osmanlı eyaletlerinin sınırları genişti, daha çok askeri bir koordinasyon ünitesi olarak düşünülmüşlerdi. Mali, adli, idari örgütlenme sancak düzeyindeydi; örneğin eyalet merkezindeki kadının, sancak kadılarını veya eyalet merkezindeki defterdarın, sancak defterdarlarının amiri olduğu söylenemez. Böyle bir dikey ve yatay hiyerarşi yoktu.

Tanzimat reformları ile eyaletlerin adı değişti, vilayet oldu. Değişiklik bu kadar değildi. Sınırlar daraltılmış ve vilayet örgütü ortaya çıkmıştı. Sancaklar Liva adını alarak vilayetin alt birimi halinde örgütlendirildi. Kısacası valinin yönetimindeki vilayet; Tanzimat ile birlikte adli, idari ve mali yönden örgütleniyor ve alt birim olan liva yönetiminin üstü oluyordu. Livalara da kazalar bağlıydı. Nizamname; vilayeti sancaklara, sancakları kazalara, kazaları da karyelere (köylere) ayırıyordu. Nahiye statüsü nizamnamede açıklıkla belirtilmemiş ve iyi tarif edilmemiş, yalnızca idari bir birim olarak zikredilmiştir⁷³.

Kaza idaresi de 1842 yılı itibariyle uygulanmaya başlanmış, kazalara birer müdür atanmıştır. Kaza müdürlerinin görevleri, kazalarına bağlı köylerden aşar ve benzeri vergilerin zamanında toplanmasını sağlamaktı. Bunun yanı sıra halkın güvenlik içinde geçimlerini sağlamalarına yardımcı olup, Tanzimat'ın öngördüğü yeniliklerin uygulanmasını kolaylaştırmak da görevleri arasındaydı. Müdürler,

⁷³İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s. 61.

kazalarda oluşturacakları meclisler vasıtasıyla köyleri denetleyecek ve vergi düzenini sağlayacaklardı⁷⁴.

Oldukça titiz bir uygulama başlatılıp, merkezin hata kabul etmemesine rağmen kazalarda meydana gelen yolsuzluklar bu kuruma duyulan güveni kısa zamanda sarstı. Bu konuda Hamid Sancağı'nda yaşanan gelişmeler çarpıcıdır. 22 Şubat 1846'da Konya Valisi'ne gönderilen sadrazamlık yazısında, Gölhisar Kazası müdürü Danabaşoğlu Ahmed Ağa'nın kaza masrafları adı altında 42500, Afşar Kazası müdürünün 8000, Keçiborlu Kazası müdürünün ise 3500 kuruş parayı kendileri için topladıkları anlaşıldığı ve olayı ortaya çıkaran Gölhisar kazası müftüsünün sürüldüğü anlatılmaktadır⁷⁵.

Osmanlı taşra yönetimi içinde İskilip kazası H.937/M.1530 yılına ait tahrirlerde Çorum Sancağı'na bağı bir kaza olarak görölmektedir⁷⁶. Kanuni döneminin ilk yıllarında tutulan icmal defterlerine göre Çorum Sancağı'na bağı 5 kaza bulunmaktadır. Bunlar Çorumlu, Osmancık, İskilip, Karahisar-ı Demirli ve Katar kazalarıdır⁷⁷. Ancak 16. yüzyılın son çeyreğinde ise, Çorum Sancağı yapısında bazı değışiklikler olmuş ve kazaların sayısı arttırılmıştır. 1590'da salınan nüzûl vergisinin kazalara tevzi'ini gösteren defterde Çorum Sancağı; Çorum, Karahisar-ı Demirli, Katar ve İskilip'ten oluşmaktadır. Diğertaraftan Osmancık kazası ise Canik (Samsun) sancağına bağı olarak gösterilmiştir. 1620 avarızhane ve 1623 tarihli bedel-i nüzûl defterinde sancak yapısı 16. yüzyıldaki şekline çok benzemektedir. Bu deftere göre Çorum Sancağı'nda sekiz tene kaza bulunmakta ve aralarında İskilip'inde olduğı bu kazaların isimleri; İskilip, Çorum, Osmancık, Karahisar-ı Demirli, Katar, Saz, Sakız ve Mihmadselam kazaları şeklindeydi⁷⁸.

Öte yandan 17. yüzyılın ortalarına doğı Çorum Sancağı'ndaki kazaların sayısının tekrardan arttığı görölmektedir. O dönemde yaşamış olan ünlü Osmanlı coğrafyacısı Kâtip Çelebi Cihan-nüma adlı eserinde 16. yüzyıla ait bazı bilgiler

⁷⁴Musa Çadırcı, *a.g.e.*, s. 245.

⁷⁵Gülden Songun, *a.g.t.*, s. 29.

⁷⁶387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri(8937/1530) II, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1997, s. 7. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası'na Giriş I*, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2000, s. 181.

⁷⁷Üçler Bulduk, "Çorum Sancağının Osmanlı İdari Teşkilatındaki Yeri I" *O.T.A.M.*, S. 3, 1992, s. 133.

⁷⁸Şerif Korkmaz, *Çorum'un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı(Tanzimat-II. Meşrutiyet)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, s. 32.

verdikten sonra Çorum Sancağı'na bağlı olan şu kazalardan söz etmektedir. İskilip, Tahtettarik, Hacı Hamza, Saz, Sakız, Karahisar-ı Demirli, Fevkettarik, Katarsaray, Osmancık, Mihmadselam ve Katar. Bu kazaların arasında Tahtettarik, 16. yüzyılın başında İskilip'in bir nahiyesi olarak görülmektedir. Diğer taraftan Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde İskilip'in yüz elli akçalık şerif kazadır diye söz etmesi, İskilip'in Osmanlıların eline geçmesiyle beraber bu dönemden itibaren kaza derecesinde büyüklüğü olan bir yer olduğunu anlıyoruz⁷⁹. Yukarıda da değindiğimiz gibi İskilip 1530, 1576, 1590, 1620-37, 1735-36, 1838 yılları arasında Çorum Sancağı'na bağlı bir kaza olarak yerini korumuştur⁸⁰.

Kızılırmak havzasında yer alan, son derece büyük bir öneme haiz olan ve ticaret yolları üzerinde bulunan İskilip, 1576 tahrir defterlerine göre sekiz ayrı üniteden oluşmaktaydı. Bunlar; İskilip Nahiyesi, Fevkattarik Divanı, Tahtettarik Divanı, Bayat Divanı, Karabörk Divanı, Uluköy Divanı, Halkasuyu Divanı ve Koğa Divanı şeklinde yazılmıştır⁸¹. İnceleme konumuz olan İskilip Temettuat Defterlerinde H.1261(M.1845) yılında Fevkattarik ve Tahtettarik nahiyelerinin konumunu korudukları görmekteyiz, Günümüzde ise bu isimlere rastlamamakla beraber Bayat'ın ise ilçe merkezi olduğunu görmekteyiz.

B. KÖY İDARESİ VE İSKİLİP KÖYLERİ

19. yüzyılda, imparatorluğun birçok bölgesinde köylerde üretim az çok artmaya başlamış, demiryolu ve buhar teknolojisi sayesinde ülkenin ücra köşeleri dışında birçok köy ve kasaba yavaş yavaş pazar ilişkilerine açılmaya başlamıştı. Köylü ürettiği ve tükettiği ile tüccar için çalışmaya başladı. 19. yüzyıl köylüsünün müreffeh ve rahat bir hayat sürdüğü söylenemez; ama geçmiş yüzyıllara oranla yaşadığı çevre değişmekteydi. Gerçi köy, imparatorluğun en az değişen birimiydi. Köylüler de yeni düzenin etkilerinin en az görüldüğü topluluklardı⁸².

1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri köy idaresine yeni bir statü vermektedir. Yeni statü her köyde, her sınıf halk için seçimle gelen iki muhtarın bulunmasını öngörüyordu. Seçimden sonra muhtarlar kazaya bildirilerek,

⁷⁹Suraiya Faroqhi, "Fatih Döneminden Evliya Çelebi Seyahatine Kadar Çorum", *Çorum Tarihi*, Çorum 1990, s. 88.

⁸⁰Şerif Korkmaz, *a.g.t.*, s. 37.

⁸¹Üçler Bulduk, *a.g.t.*, s. 148.

⁸²İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s. 111.

kaymakamın emriyle tayin olunacaklardı. Nizamname bundan başka yeni bir organ olarak “İhtiyar meclisleri’ni” kurduruyordu. İhtiyar Meclisleri ise kendi cemaatlerinin hissesine düşen vergiyi belirleyip, paylaşmak ve toplanmasını gözetmekle yükümlüydüler. Meclisler, cemaat üyeleri arasındaki davaları sulhen çözmeye yetkiliydiler. Yine korucu, bekçi gibi köy görevlilerini de onlar seçerek okul inşası vb. gibi konulardaki kararları onlar alacak, ticaret ve tarıma ait sorunları onlar çözeceklerdi.

Meclis muhtarı denetleyecekti. Yolsuzluk ve uygunsuzluğu görülürse muhtarı kaza kaymakamına şikâyet ve azlini isteme hakkı vardı. Görüldüğü üzere; Osmanlı yönetimi köyleri cemaat esasına ayırarak örgütlendirmişti. Aynı köyde yaşayan ayrı dinden iki cemaatin bile köy yönetimleri ayrı oluyordu. Bundan başka en alt birime bile seçme ve seçilme şartı olarak; belirli bir servete sahip olma şartının aranması Osmanlı yönetiminin yerel kurullardaki yetkili temsilcilerin tayininde şaşmadan uyguladığı bir prensipti. Bu iki kural sayesinde devlet en alt yerleşme birimlerinde bile kontrolü elde tutmayı amaçlıyordu⁸³.

Bu bilgiler doğrultusunda İskilip köy idaresi ve yapısına bakacak olursak Çorum Sancağı’na bağlı İskilip kazasının köyleri elimizde bulunan İskilip Temettuat Defterleri’ne göre; Subatan, Kuruçay, Onaç, Ahmetçe, İne Hacı⁸⁴, Akpınar, Göl ve Ahlatçık karyeleri, İskilip’e bağlı Fevkattarik nahiyesi, Mısmılağaç, Kuzahlat, Sarıkavak, Kilkuyu karyeleri, Tahtettarik nahiyesine bağlı karyeler sırasıyla Evvelki Şıhlar (Muhtemelen şimdiki adı Aşağı Şeyhler) Beyoğlan, Yavu (Yavı), Kurtluözü (Kutluözü), Sipahi, Yenice, Harun, Çetmi, Avhadyakası (Afatyaka ya da 1576’da Evhad Yaka)⁸⁵, Şıhlar (Muhtemelen şimdiki adı Şeyhköy), Kuzviran (Kuzören)⁸⁶, Depe (Tepe), Çatak, Saraycık karyeleridir. Günümüzde diğer adı Yaka olan Tepe karyesinin isimleri birleştirilerek Tepeyakası olarak değiştirilmiştir⁸⁷. Fevkattarik nahiyesine bağlı sırasıyla Dağkıyısı, Güneyaluç, Çulhalar (Çuhalar veya 1576’da Cüllahlar), Hallı, Semuşlar (Semişler), Oruçoğlu, Alibeyli, Hacı Haliloğlu (Hacı Halil), Aşağıkıyı, Kurusaray, Yanoğlan karyeleri bulunmaktadır. Elmalı, Karagöz,

⁸³İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s. 111-113.

⁸⁴İne Hacı, günümüzde terk edilmiş bir yer isminden ibarettir, yerleşim yeri yoktur.

⁸⁵Yılmaz Kurt, *a.g.e.*, s. 50.

⁸⁶Kuzören Karyesi günümüzde iki adet bulunmaktadır. Burada defterde belirtilen karyelere yakınlığı sebebiyle daha güneyde olanını baz almış bulunmaktayız.

⁸⁷Yılmaz Kurt, *a.g.m.*, s. 49.

Salderesi, Seki (Sekü) Kargın, Kavak, Doğangir, Turb Kargın, İkipınar, Çavuşoğlu karyeleri, Tahtettarik nahiyesine bağlı Çukuraluç, Dereseki (Deresökü), Karaağaç, İkikese (İkikise), Yalınkese (Yalíkese), Kuzuluk, Kelleli, Kızılcabayır, Kuz, Ağcasu (Akçasu) karyeleri yer almaktadır⁸⁸.

İskilip Temettuat Defterleri'nde, yerleşim yerlerinin isimleri genel olarak köy sözcüğünün eşanlamlısı olan “karye” sözcüğü ile birlikte yazılmıştır. Köylerde hane yazımlarında muhtar ya da imamların ilk önce yazıldığına dair bir bilgi bulunmamakla beraber bunun dışında bahsedilen İhtiyar Meclisleri hakkında da herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

II. SOSYAL YAPI

A. OSMANLI DEVLETİ'NDE NÜFUS SAYIMLARI

Sosyal yapının en önemli unsuru nüfustur. Tarihi göstergeler nüfusun toplumsal politikalardan daha çok toplumsal yapının bir fonksiyonu olduğunu kanıtlamaktadır. Genel bir ifade ile açıklamak gerekirse Osmanlı Devleti'nin asırlar boyu yetersiz bir nüfus kitlesini barındırdığını söyleyebiliriz. Bunun sebebi ise Osmanlının hayat tarzından kaynaklanmaktadır. Devletin kuruluş dönemi olan 14. yüzyıldaki iktisadi durgunluk nüfusun kıtlıklar, salgın hastalıklar ve savaş yüzünden çok az olduğunu bilmekteyiz.

Nüfusun sayı ve kalitesi hakkında en önemli bilgiyi ise ülkenin iktisadi ve mali imkânlarını tespit etmek amacı ile yapılan tapu, avarız ve temettuat sayımlarından edinebiliriz. Tapu defterleri daha çok 15 ve 16. yüzyıllarda nüfus hakkında bilgi verirken, avarız defterleri 17. yüzyıl, temettuat defterleri ise 19. Yüzyılın ilk yarısı hakkında bilgiler verir. 15. yüzyıla ait tapu sayım defterleri Rumeli'de nüfusun Anadolu'ya oranla daha çok olduğunu göstermektedir. 16. yüzyılda ise bir nüfus artışının olduğunu hem sayım defterlerinin yaprak sayısı ve dış görünüşünden hem de ihtiva ettiği rakamlardan dolayı anlamak mümkündür⁸⁹.

Tarih araştırmacıları modern demografi biliminin metotlarını kullanarak söz konusu sayımlardaki bilgilerden faydalanıp gerçek nüfusu hesaplama girişimlerinde

⁸⁸Yukarıda verilen köylerin isimlerinin çoğu günümüzde kullanılmaktadır. Elimizde bulunan defterler dışında günümüzde yerleşik halde başka köylerde bulunmaktadır ancak konumuz dışında oldukları için burada zikretmeyi uygun görmedik.

⁸⁹Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 1997, s. 135.

bulunmuşlardır⁹⁰. II. Murat döneminden Kanuni dönemine gelinceye kadar Osmanlı Devleti dâhilinde ki nüfus bilgileri Ömer Lütfi Barkan'ın yapmış olduğu çalışmalara göre % 10'luk bir hata payı ile hesaplamak mümkündür. Barkan'a göre Kanuni döneminde Osmanlı tabaasının nüfusu Mısır, Irak ve Tuna bölgesi hariç bu günkü Türkiye sınırları dâhilinde 12-13 milyon insan yaşamaktadır. Bu dönemde nüfusun % 60'ı Müslüman % 40'ı ise gayrimüslimdir. Aynı yüzyıl sonuna doğru İstanbul'a yapılan göçlerin yasaklanmasını öne süren Barkan nüfusun 30-35 milyon olması gerektiğini savunur. Diğer taraftan Braudel'in 16. yüzyıl sonlarında Osmanlı nüfusunun 16 milyon dolaylarında olduğunu savunması ve bu rakama Mısır, Kuzey Afrika nüfusunu da dâhil edilmesiyle 60 milyon olduğunu, buna bağlı olarak da Müslüman nüfusunun 20-22 milyon olduğunu savunur. 17. yüzyılda ise Osmanlı nüfusunda bir duraklama olduğunu görüyoruz. Bu asırda hem kırsal hem de kentsel nüfusta bir azalma varken İstanbul gibi büyük şehirlerde bir artış söz konusudur. 19. yüzyıla gelinceye dek elde yeterli belge olmamasından dolayı Osmanlı nüfusunu tahmin etmek güç olmaktadır⁹¹.

Nitekim 19. yüzyılda yapılan nüfus sayımları bu konuda bize bazı ipuçları sunmaktadır. II. Mahmut (1808- 1839) döneminde 1831 yılında yapılan ve sadece erkekleri kapsayan sayıma göre⁹² Anadolu'da 7-7,5 milyon insanın yaşadığı tahmin edilmektedir. 1844'te Abdülmecid(1839-1861) zamanında yapılan bir sayımda bütün ülke nüfusunun 36,5 milyon civarında olduğu ve bu nüfusun 10,5-12 milyonunun Anadolu'da olduğu tahmin edilmektedir.

20. yüzyıl başlarında ise bu günkü Türkiye sınırları içerisinde bulunan Osmanlı nüfusunun I. Dünya Savaşı öncesi 15-16 milyon olduğu savunulmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında ise Anadolu nüfusu 12 milyon dolaylarında bulunuyordu. Bu artışın en önemli sebebi yapılan göçlerdir. Göçler Osmanlı Devleti'nin batı karşısında gerilemeye başladığı 17. yüzyıldan itibaren başlamış ve 19. yüzyılda zirveye ulaşmıştır⁹³.

⁹⁰Nejat Göyünç, “ Hane Deyimi Hakkında”, *İ.Ü.E.F Tarih Dergisi*, S., 32, Mart 1979, s. 331.

⁹¹Ahmet Tabakoğlu, “Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi”, *Türkler*(Ed. Hasan Celal Güzel ve Diğerleri), C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002. s. 664.

⁹²Bernard Lewis, *a.g.e.*, s. 91.

⁹³Ahmet Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 137.

B İSKİLİP KÖYLERİNİN NÜFUSU

1576 yılı verilerine göre İskilip kazasının 114 köyü bulunmaktadır. Nahiye merkezleri ile beraber toplam nüfus ise 32.402'dir⁹⁴. 19. yüzyıl ortalarında Anadolu notlarında İskilip'ten bahseden Cuinet ise İskilip toplam nüfusunun 43.490 olduğunu kent nüfusunun ise 10.611 olduğunu, dolayısıyla buna bağlı olarak kırsal nüfusunda 32.879 dolaylarında olduğunu görmekteyiz. Ancak burada söz konusu yerlerden biri olan, günümüzdeki Bayat ilçesinin nüfusunun bu nüfusa dâhil olup, olmadığı konusunda bir bilgiye sahip değiliz⁹⁵.

Elimizdeki İskilip Köylerine ait temettuat defterlerinde ise 643 hane bulunmaktadır. Kurusaray 2. hanede ise iki hane reisi bulunduğu için vergi ile mükellef toplamda 644 hane reisi bulunmaktadır. Tahrir defterlerinde nüfus hesaplanırken hane sayısı 5 ile çarpılır ve gerçek nüfusa yakın tahmini bir nüfus elde edilir. Bizde buna itibar ederek yapmış olduğumuz çalışmamızda hane sayısını 5 sayısı ile çarparak İskilip köylerinin tahmini nüfusunu 3220 olarak bulmuş oluyoruz.

İncelediğimiz 748 numaralı İskilip Temettuat Defterine göre Subatan'a tabi muhkem⁹⁶ diye başlayan ilk yerleşim yerinde 3 hane bulunmaktadır. *Çorumlu Dergisi*'nde bulunan bilgiye göre Çavuşoğlu'na tabi bir yerleşim yeri olma ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca "Soytari" şeklinde okunmuş olarak bu dergide yer almaktadır. Yalnız "()" içinde gösterilmiş olması Çavuşoğlu'nun eski adı olarak gösterilme ihtimalini de ortaya çıkartmaktadır⁹⁷. Kamu görevlisi olarak kayıtlarda imam ya da muhtar diye herhangi husus göze çarpmamaktadır. Ancak temettuat defterlerinde ilk yazılan hanenin muhtar ya da imam olduğu bilinmektedir. Nüfus olarak toplamda 15 kişilik nüfusla İskilip köyleri nüfusu içerisinde yaklaşık olarak % 0,5 oranında bir nüfus barındırmaktadır.

İkinci yerleşim yerimiz günümüzde Şehir Kuruçay olarak bilinen, defterde ise Kuruçay'a tabi muhkem olarak geçen yerleşim yeridir. Toplamda 6 hane olan bu yerleşim yerimiz nüfus olarak 30 kişilik nüfusla genel nüfusa oranı yaklaşık olarak %

⁹⁴ Üçler Bulduk, *a.g.e.*, s. 156.

⁹⁵ Fügen İlter, *a.g.e.*, s. 7.

⁹⁶ Muhkem bağlı, kuvvetlendirilmiş anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s. 1303.

⁹⁷ Neşet Köseoğlu, "Yer Adları" *Çorumlu Dergisi*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum 2009, C. I, S. 4, s. 33, 137.

0,9'dur. Kamu görevlisi olarak bir bilgi bulunmamakla beraber iki şahsın lakabında imam sözcüğü bulunması daha önce ailesinden bu görevde bulunanların olduğunu göstermektedir.

Üçüncü yerleşim yerimiz ise tek bir yer isminden oluşmamaktadır. Defterde Onaç, Ahmetçe, İne Hacı tabi muhkem diye kaydedilen yerleşim yerlerinin isimleri aynı sütunda zikredilmiştir. Bugün İne Hacı terk edilmiş, Onaç ile Ahmetçe arasında bulunan bir yer isminden ibarettir. Toplamda 8 haneden oluşan bu yerleşim yerleri 40 kişilik sakinleri ile genel nüfus içerisinde yaklaşık olarak % 1,3 oranında bir nüfusa tekabül etmektedir. Kamu görevlisi olarak 3. Hanede 1 imam meskûn olarak kaydedilmiştir.

Dördüncü yerleşim yerimiz Akpınar'a tabi muhkem diye kaydedilen yerleşim yeridir. Toplamda 11 hane bulunan yerleşim yerinin nüfusu 55 kişi ile toplam nüfusa oranı yaklaşık olarak % 1,7'dir.

Beşinci yerleşim yerimiz günümüzde Gölköy olarak bilinen defterde Göl'e tabi muhkem adı ile geçen yerleşim yeridir. Toplamda 5 hane bulunan yerleşim yerinde 25 nüfus bulunmaktadır. Toplam köy nüfusuna oranı ise % 0,8'dir.

Defterdeki 6. ve son yerleşim yeri 9 hane ile Ahlatçık'tır. 45 nüfusu bulunan Ahlatçık'ın köy nüfusuna oranı % 1,4'tür. Kamu görevlisi olarak herhangi bir bilgi kaydedilmemiştir.

749 numaralı İskilip temettuat defterinde ilk yerleşim yerimiz Fevkattarik nahiyesine bağlı günümüzde ise Tosya ilçesi sınırları dâhilinde bulunan Mısımlağaç köyüdür. 7 haneden oluşan bu köyde toplamda 35 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusuna oranı yaklaşık olarak % 1,1'dir. Yine kamu görevlisi olup olmadığı bilgisi verilmemiştir.

Bu defterdeki ikinci yerleşim yerimiz 4 hane ile Kuzahlat köyüdür. 20 nüfusa sahip köyün, köy nüfusuna oranı ise % 0,7'dir. Kamu görevlisi yoktur.

Üçüncü yerleşim yerimiz 17 haneye sahip olan Sarıkavak köyüdür. Toplamda 85 nüfusa sahip olan Sarıkavak'ın İskilip Köyleri nüfusuna oranı ise yaklaşık olarak % 2,8'dir. Kamu görevlisi bilgisi belirtilmemiştir.

Dördüncü yerleşim yerimiz günümüzde Tosya ilçesi dâhilinde bulunan 87⁹⁸ hane ile Kilkuyu köyüdür. 435 nüfusa sahip köyün genel köy nüfuslarına oranı ise yaklaşık olarak % 13,5'tir. Burada dikkatimizi çeken husus Kilkuyu köyünün İskilip köyleri içerisinde en çok nüfusa sahip olmasıdır. Diğer dikkate değer bir husus ise bu denli büyük bir köyde de muhtar ya da imam gibi kamu görevlilerinin bilgilerinin bulunmamasıdır⁹⁹.

750 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nde ise ilk yerleşim yerimiz İskilip'in Tahtettarik nahiyesine bağlı yukarıda da bahsettiğimiz gibi daha önceki ismi Şihlar olan, günümüzdeki ismi Aşağışeyhler olarak tahmin ettiğimiz yerleşim yeri 7 haneden oluşmaktadır. 35 nüfusa sahip bu yerleşim yerinin köy nüfusuna oranı yaklaşık olarak % 1,1 oranındadır. Bu köyün toprakları vakıf arazisi olduğu için sakinlerinden 5'i vakıf hademesi 1'i ise vakıf mütevellisi olarak kayıtlarda yazılmıştır. Yine kamu görevlisi olarak muhtar ya da imam hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Defterdeki ikinci yerleşim yerimiz Beyoğlan köyüdür. 10 haneden oluşan köyde toplam 50 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusuna oranı ise yaklaşık olarak % 1,6'dır. Kamu görevlisi bilgisi bulunmamaktadır.

Üçüncü yerleşim yerimiz Yavı (Yavu) 6 haneden oluşmaktadır. 30 nüfusa sahip olan yerleşim yerinin köy nüfusuna oranı yaklaşık olarak % 0,9'dur. Bu yerleşim yerinde 2. hanede oturan hane reisinin ismi içerisinde imam sözcüğü geçmektedir.

Defterdeki dördüncü yerleşim yeri Kurtluözü (Kutluözü) 5 haneden oluşmaktadır. 25 nüfusa sahip yerleşim yerinin genel köy nüfusuna oranı % 0,8'dir. Birinci hanede oturan şahsın kayıtlarda mesleğinin imam olarak geçmesi kamu görevlisi olduğunu göstermektedir.

Beşinci yerleşim yeri aynı nahiyeğe bağlı ve 4 haneden oluşan Sipahi'dir 20 nüfusa sahip yerleşim yerinin genel köy nüfusuna oranı yaklaşık olarak % 0,7'dir. Kamu görevlisi bilgisine rastlanmaktadır.

⁹⁸Bu defteri tutan görevli küçük bir yanlışlık yaparak 63. haneden 65. haneye atlamıştır, dolayısıyla köyün hane sayısı 88 olarak kaydedilmiştir.

⁹⁹BOA. ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 749

Altıncı yerleşim yeri ise Yenice ismiyle kayıtlıdır. 12 haneden oluşan Yenice’de 60 nüfus bulunmaktadır. Genel nüfusa oranı ise % 1,9’dur. Kamu görevlisi kaydı bulunmamaktadır.

Yedinci yerleşim yeri Harun ismi ile kayıtlıdır ve 31 haneden oluşmaktadır. 155 nüfusa sahip Harun köyünün nüfusu genel nüfusa oranı % 4,7 dolaylarındadır. Kamu görevlisi olarak 2. hanede 1 imam bulunmaktadır.

Sekizinci yerleşim yeri ise aynı nahiyeye bağlı Çetmi köyüdür. 6 haneden oluşan Çetmi’de toplamda 30 nüfus bulunmaktadır. Genel nüfusa oranı ise % 0,9’dur. Kamu görevlisi olup olmadığına dair bilgi bulunmamaktadır.

Dokuzuncu yerleşim yeri 29 hane ile Avhadyakası’dır. 145 nüfusa sahip köyün nüfusunun genel nüfusa oranı % 4,4’tür. Kamu görevlisi bilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca bu köydeki hanelerden birinde tüccarlıkla uğraşan bir şahısta bulunmaktadır.

Onuncu yerleşim yeri Şıhlar ismi ile kayıtlı, günümüzde Şeyhköy olarak tahmin ettiğimiz köyde 26 hane bulunmaktadır. 130 nüfusa sahip köy nüfusunun genel nüfusa oranı yaklaşık olarak % 4’tür. Kamu görevlisi bilgisi bulunmayan köyde bir tane amelmende (düşkün) yaşamaktadır.

On birinci yerleşim yerimiz Kuzviran günümüzde Kuzören ismiyle anılmaktadır. 10 haneden oluşan Kuzviran (Kuzören)’da 50 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusunun genel nüfusa oranı ise % 1,6’dır. Kamu görevlisi olarak 7. hanede 1 imam bulunmaktadır.

On ikinci yerleşim yeri ise, Depe ya da Tepe şeklinde yazılan, günümüzde ise Tepeyakası olarak bilinen yerleşim yeri 19 haneden oluşmaktadır. 95 nüfusa sahip yerleşim yerinin nüfusu İskilip köyleri nüfusuna oranı yaklaşık olarak % 2,9 oranındadır. Bu köyde 2. hanede 1 hatip bulunmaktadır.

Defterdeki on üçüncü yerleşim yeri günümüzde Osmancık’a bağlı Çatak köyüdür. 6 haneden oluşan Çatak’ta toplamda 30 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusunun genel köy nüfusuna oranı ise % 0,9’dur. Köye ait kamu görevlisi bilgisi yoktur.

On dördüncü yerleşim yerimiz ise 11 hane ve 55 nüfusa sahip Saraycık köyüdür. Bu köyün nüfusunun genel köy nüfusuna oranı yaklaşık % 1,7'dir. Köyde 7. hanede kamu görevlisi olarak 1 imam bulunmaktadır.

16530 numaralı İskilip Temettuat Defteri'ndeki ilk yerleşim yeri Fevkattarik nahiyesine bağlı Dağkıyısı köyüdür. 18 haneden oluşan köyde 90 nüfus bulunmaktadır. İskilip köyleri nüfusuna oranı ise % 2,9'dur. Köyde kamu görevlisi olup olmadığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Aynı defterdeki ikinci yerleşim yeri ise 10 hane ile Güneyaluç köyüdür. 50 nüfus bulunan köyün toplam köy nüfusuna oranı % 1,6'dır. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi yoktur.

Üçüncü yerleşim yeri eski ismi Cüllahlar olan, günümüzde ise Çulhalar ismi ile anılan yerleşim yeri 9 haneden oluşmaktadır. 45 nüfusa sahip olan köyün genel köy nüfusuna oranı ise % 1,4'dür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Defterdeki dördüncü yerleşim yeri Hallı ismiyle kayıtlıdır. 5 haneden oluşan köyün nüfusu 25 kişiden ibarettir. Köyde kamu görevlisi olarak 1 tımarlı sipahi askerinin bulunduğu bilgisi mevcuttur. Köyün nüfusunun genel köy nüfusuna oranı ise % 0,8'dir.

Beşinci yerleşim yeri ise Semuşlar ismi ile kayıtlı günümüzde Semişler ismi ile anılan ve 3 haneden oluşan küçük bir yerleşim yeridir. 15 nüfusa sahip Semişler (Semuşlar)'ın nüfusunun genel köy nüfusuna oranı % 0,5'dir. Bu yerleşim yerinde de kamu görevlisi bulunmamaktadır.

Altıncı yerleşim yeri ise 3 haneden oluşan Oruçoğlu'dur 15 nüfusu bulunan Oruçoğlu'nun İskilip köylerinin nüfusuna oranı % 0,5'dir Köyde kamu görevlisi olarak 1 asker bulunmaktadır.

Yedinci yerleşim yeri Alibeyli (Alibekli) adı ile kayıtlıdır ve 3 haneden oluşmaktadır. 15 nüfusu buluna Alibey'in genel köy nüfusuna oranı % 0,5'tir. Kamu görevlisi bilgisi bulunmamaktadır.

Sekizinci yerleşim yeri günümüzde Hacıhalil ismi ile bilinen Hacı Haliloğlu köyüdür. 10 haneden oluşan yerleşim yerinde toplamda 50 nüfus bulunmaktadır.

Genel köy nüfusuna oranı ise, % 1,6'dır. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Dokuzuncu yerleşim yeri ise, 6 haneden oluşan Aşağıkuyu(?) köyüdür. 30 nüfusa sahip köyün genel köy nüfusuna oranı % 0,9'dur. Köyde kamu görevlisi yoktur.

Defterdeki onuncu yerleşim yeri Kurusaray ismi ile kayıtlıdır. 13 haneden oluşan köyde 65 nüfus bulunmaktadır. Genel nüfusa oranı ise % 2'dir. Kamu görevlisi bilgisi bulunmamaktadır.

Defterdeki on birinci ve son yerleşim yerimiz ise, Yanoğlan ismi ile kayıtlıdır. 15 haneden oluşan köyde 75 nüfus bulunmaktadır. İskilip köyleri nüfusuna oranı ise, % 2,3'tür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 1: İskilip Temettuat Defterleri'ne göre İskilip Köylerinin (1844-1845) tahmini nüfus tablosu

Köy	Hane	Hane Reisi	Nüfus	%
Subatan ¹⁰⁰	3	3	15	0,5
Kuruçay	6	6	30	0,9
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	8	40	1,3
Akpınar	11	11	55	1,7
Göl(Gölköy)	5	5	25	0,8
Ahlatçık	9	9	45	1,4
Mısmılağaç	7	7	35	1,1
Kuzahlat	4	4	20	0,7
Sarıkavak	17	17	85	2,8
Kilkuyu	87	87	435	13,5
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	7	35	1,1
Beyoğlan	10	10	50	1,6
Yavru(Yavı)	6	6	30	0,9
Kurtluözü(Kutluözü)	5	5	25	0,8
Sipahi	4	4	20	0,7
Yenice	12	12	60	1,9
Harun	31 ¹⁰¹	31	155	4,7
Çetmi	6	6	30	0,9
Avhadyakası	29	29	145	4,4
Şıhlar(Şeyhköy)	26	26	130	4
Kuzviran(Kuzören)	10	10	50	1,6
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	19	95	2,9
Çatak	6	6	30	0,9
Saraycık	11	11	55	1,7
Dağkıyısı	18	18	90	2,9
Güneyaluç	10	10	50	1,6
Cüllahlar(Çulhalar)	9	9	45	1,4

¹⁰⁰Bütün araştırmalarımıza rağmen Subatan'ın İskilip'in hangi mevkisinde olduğunu bulmak mümkün olmadı. Çavuşoğlu'na yakın olduğunu zannediyoruz.

¹⁰¹Defterde 32 hane olarak kaydedilmiştir, ancak defteri tutan görevli 4. haneden 6. haneye atlayarak küçük bir yanlışlık yapmıştır.

Hallı	5	5	25	0,8
Semuşlar(Şemişler)	3	3	15	0,5
Oruçoğlu	3	3	15	0,5
Alibekli(Alibeyli)	3	3	15	0,5
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10	10	50	1,6
Aşağı Kıyı ¹⁰²	6	6	30	0,9
Kurusaray ¹⁰³	12	13	65	2
Yanoğlan	15	15	75	2,3
Elmalu(Elmalı)	16	16	80	2,4
Karagöz	4	4	20	0,7
Salderesi(Saldere)	3	3	15	0,5
Sekü(Seki)	8	8	40	1,3
Kargın	5	5	25	0,8
Kavak	4	4	20	0,7
Doğangir	15	15	75	2,3
Turb Kargın	5	5	25	0,8
İkipınar	13	13	65	2
Çavuşoğlu	4	4	20	0,7
Çukuraluç	21	21	105	3,2
Deresekü(Dereseki)	9	9	45	1,4
Karaağaç	9	9	45	1,4
İkikese(İkikise)	12	12	60	1,9
Yalınkese(Yalınkese)	9	9	45	1,4
Kuzoluk(Kuzuluk)	29	29	145	4,4
Kelleli	4	4	20	0,7
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5	5	25	0,8
Kuz	17	17	85	2,7
Ağcasu(Akçasu)	18	18	90	2,8
Toplam	643	644	3220	100

16624 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nde kayıtlı ilk yerleşim yeri İskilip yöresi halk ağzında Almalu ya da Elmalu ismi ile anılan Elmalı köyüdür. 16 haneden oluşan köyde 80 nüfus bulunmaktadır. İskilip köyleri nüfusuna oranı ise % 2,4'tür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi yoktur.

Aynı defterdeki ikinci yerleşim yeri Karagöz'dür. 4 haneden oluşan Karagözde 20 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusunun genel nüfusa oranı ise % 0,7'dir. Köyde kamu görevlisi yoktur.

Üçüncü yerleşim yeri 3 hane ile kayıtlı Salderesi(Saldere)'dir. 15 nüfusa sahip yerleşim yerinin genel nüfusa oranı % 0,5'tir. Kamu görevlisi bulunmamaktadır.

¹⁰²Aşağı Kayı şeklinde de okunmaktadır. Tosya'ya bağlı Aşağı Kayı köyü bulunmaktadır. Bunun dışında İskilip'e bağlı Kıyı diye bir yerleşim yeri de bulunmaktadır. Bu yerleşim yerlerinden hangisi olduğunu tüm araştırmalarımıza rağmen bulmak mümkün olmamıştır.

¹⁰³Kurusaray 2. Hanede Cıbrı Hacı oğlu Ali ve Karındaşı(Kardeşi) Mustafa aynı hanede oturdukları için hane nüfusunu 10 kişi üzerinden değerlendirmiş bulunuyoruz.

Dördüncü yerleşim yeri Sekü (Seki) ismi ile kayıtlı ve 8 haneden oluşmaktadır. Köyde 40 nüfus bulunmaktadır. İskilip köyleri nüfusuna oranı ise, % 1,3'tür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Beşinci yerleşim yeri 5 hane ile kayıtlı Kargın köyüdür. 25 nüfusa sahip Kargın'ın nüfusunun genel köy nüfusuna oranı yaklaşık % 0,8'dir. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Altıncı yerleşim yeri 4 hane ile Kavak'tır. 20 nüfusa sahip Kavak'ın genel köy nüfusuna oranı % 0,7'dir. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Yedinci yerleşim yeri 15 hane ile Doğangir'dir. 75 nüfusa sahip Doğangir'in genel köy nüfusuna oranı % 2,3'tür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Sekizinci yerleşim yeri ise Turb Kargın ismi ile kayıtlıdır. 5 haneden oluşan bu yerleşim yerinin nüfusu 25'tir. Genel köy nüfusuna oranı ise % 0,8'dir. Yine burada 5 hanede de kayıtlı şahsın lakabında imam kelimesi bulunmaktadır. Kamu görevlisi bilgisi bulunmamaktadır.

Dokuzuncu yerleşim yeri İkipınar ismi ile kayıtlıdır. 13 haneden oluşan köyde 65 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusunun, genel köy nüfusuna oranı ise % 2'dir. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Defterdeki onuncu ve son yerleşim yeri Çavuşoğlu ismi ile kayıtlıdır. 4 haneden oluşan Çavuşoğlu'nda 20 nüfus bulunmaktadır. Genel köy nüfusuna, oranı ise, % 0,7'dir. Köyde kamu görevlisi bilgisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

17365 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nde ilk yerleşim yeri Çukuraluç ismi ile kayıtlıdır. 21 haneden oluşan Çukuraluç'ta 105 nüfus bulunmaktadır. Genel köy nüfusuna oranı ise % 3,2'dir. Bu köyde 1. hanede kayıtlı şahsın lakabından sonra muhtar kelimesi geçmekte olduğu için kamu görevlisi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu köyün imamı bulunmamaktadır.

Defterdeki ikinci yerleşim yeri 9 hane ile Deresekü (Dereseki)'dür. 45 nüfusa sahip yerleşim yerinin nüfusunun, genel köy nüfusuna oranı % 1,4'tür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Üçüncü yerleşim yeri Karaağaç ismi ile kayıtlıdır. 9 haneden oluşan Karaağaç'ta 45 nüfus bulunmaktadır. Karaağaç'ın İskilip köyleri genel nüfusuna oranı ise, % 1,4'tür. Kamu görevlisi olarak 1 müderris bulunmaktadır.

Dördüncü yerleşim yeri İkikese (İkikise) ismi ile kayıtlıdır. 12 haneden oluşan yerleşim yerinin nüfusu 60 kişidir. Köy nüfusunun, İskilip köyleri nüfusuna oranı ise % 1,9'dur. Kamu görevlisi olarak 1 asker bulunmaktadır.

Beşinci yerleşim yeri Yalınkese (Yalıkese) ismi ile kayıtlıdır. 9 haneden oluşan yerleşim yerinde 45 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusunun genel köy nüfusuna oranı ise, % 1,4'tür. Köyde kamu görevlisi olarak 1 imam bulunmaktadır.

Altıncı yerleşim yeri 29 hane ile kayıtlı Kuzuluk (Kuzuluk)'tur. 145 nüfus bulunan köyün genel köy nüfusuna oranı ise % 4,4'tür. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Yedinci yerleşim yeri 4 hane ile kayıtlı Kelleli'dir. 20 nüfusu bulunan yerleşim yerinin İskilip köyleri nüfusuna oranı % 0,7'dir. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Sekizinci yerleşim yeri Kızılcabair (Kızılcabayır) ismi ile kayıtlıdır. 5 haneden oluşan köyde 25 nüfus bulunmaktadır. Köy nüfusunun genel köy nüfusuna oranı ise % 0,8'dir. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Dokuzuncu yerleşim yeri 17 hane ile kayıtlı Kuz köyüdür. 85 nüfusu bulunan Kuz'un nüfusunun İskilip köyleri nüfusuna oranı % 2,7'dir. Köyde kamu görevlisi olarak 1 muhtar 1 imam bulunmaktadır.

Defterdeki onuncu ve son yerleşim yeri Ağcasu ismi ile kayıtlıdır. 18 haneden oluşan köyün nüfusu 90 kişiden oluşmaktadır. Köy nüfusunun genel köy nüfusuna oranı ise, % 2,8'dir. Köyde kamu görevlisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Görüldüğü üzere İskilip Temettuat Defterleri'ndeki Onaç, Ahmetçe ve İne Hacı'yı ayrı yerleşim yeri olarak sayarsak toplamda 57 yerleşim yeri ortaya çıkmaktadır. Bu yerleşim yerlerinin bazıları kendinden daha büyük köylere bağlı bir mahalle hüviyetindedir. Toplamda 3220 nüfusa sahip bu yerleşim yerlerinden birkaç tanesini çıkarırsak geriye 100 nüfustan daha az birçok yerleşim yeri ortaya çıkmaktadır. Tüm bu bilgiler bize İskilip köylerinin daha az nüfusa sahip küçük ölçekli köyler olduğunu göstermektedir.

C. İSKİLİP’TE LAKAPLAR

Temettuat defterlerinin önemli bir yanı da hane reislerinin ad, lakap baba ve dede adlarının tespitinde bizlere tarihi kaynaklık da etmeleridir. Sülale ve lakapların tespitleri, yörenin tarihi, sosyal ve kültürel analizleri açısından oldukça önemlidir.

Kullanılan lakapları; sığata, isme, mesleğe, dini motife, eşyaya, coğrafi bölgeye, hayvan adlarına ve diğerleri olarak gruplara ayırmak uygun olacaktır. Bu gruplandırmalardan yola çıkacak olursak sırasıyla sıfatların açılımı şöyledir.

Sıfata göre, çolak, kel, kör, kara, uzun vb. sıfata dayalı lakaplardan 296 adet tespit edilmiştir. İsme göre, Ahmet, Mahmut, Ali, Hasan, Hüseyin gibi isimleri kullanarak verilmiş 166 lakap tespit edilmiştir. Burada isme dayalı kullanılan lakapların aynı zamanda sülale ismi olarak da kullanılma ihtimalinin olması söz konusudur. Elbette diğer lakaplarda da bu ihtimal söz konusudur.

Eşyaya göre, mızrak, zabun, çarık gibi eşyaya dayalı lakaplardan 19 adet tespit edilmiştir. Şehir-bölge adına göre ise Aydınli, Germiyan, Karamanlı gibi lakaplardan 5 adet tespit edilmiştir. Meslek adına göre ise cebeci, sipahi, çoban, mütevellî, çarıkçı gibi 69 adet lakap tespit edilmiştir. Hayvan adına göre ise kartal, horoz vb. 8 adet lakap tespit etmiş bulunuyoruz. Dini motife göre ise imam, molla, hacı gibi lakaplardan 36 adet tespit edilmiştir.

Son olarak oflaz, cingiş gibi hiçbir kategoriye koyamadığımız lakapları ve diğer hane reislerini bu kategoride değerlendirmeyi uygun görmüş bulunuyoruz. Bu gruptaki lakap sayısı ise 45 adettir. Bunların dışında herhangi bir sülale ve lakap yazılmadan sadece hane reisinin isminin yazılması da söz konusudur. Bu gruptakileri isme göre vermeyi uygun görmüş bulunuyoruz. Aşağıdaki tabloda bütün lakapları ve hane reislerine göre yüzdeleri yaklaşık olarak verilmiştir.

Tablo 2: İskilip Köylerinde kullanılan lakaplar

Lakaplar	Adet	%
Sıfata	296	46,6
İsme	166	25,95
Eşya	19	2,55
Şehir-Bölge	5	0,4
Meslek	69	10,65
Hayvan	8	1,25
Dini	36	5,6
Diğer	45	7
Toplam	644	100

III. MESLEKLER

Meslekleri faaliyet alanlarını dikkate alarak 4 grupta incelemeyi daha uygun görmüş bulunuyoruz. Bunlar sırasıyla tarım ve hayvancılık, ticaret, kamu görevlileri ve diğerleri olarak bölümlenmiş halde tabloda yer almışlardır.

Tabloda hane reisi sayısı ve meslek çeşitliliğine göre hane reisi sayıları birbirini tutmamaktadır. En önemli gerekçemiz hane reisinin meslek bilgisinin yazıldığı yerde yazan mesleğin yanı sıra meslek gelirleri hanesine yazılan gelir çeşidini de dikkate almak zorunda kalmış bulunuyoruz. Örnek vermek gerekirse “kömürcü idüğü” olan hane reisinin tarımdan ve hayvancılıktan hatırı sayılır miktarda gelir elde ettiği görülmüştür.

A.TARIM VE HAYVANCILIKLA UĞRAŞANLAR

Tarımla uğraşan hane sayılarına hizmetkârlık ve amele (ırgat) gibi meslek gruplarının da eklenmiş olması, bölgenin tarım toplumu olması sebebiyle hizmetkârların ve amelelerin daha çok tarla işlerinde çalıştıklarını göstermektedir. Ameleler başka işlerde çalışıyor olsalar bile az ya da çok kendilerine ait toprakların da bulunması bu meslek grubunu tarımla uğraşan meslek gruplarına dâhil etmek hiç de yanlış olmaz. Buna göre tarım ve hayvancılıkla uğraşan hane sayısı 533 iken toplam nüfus içindeki oranı yaklaşık olarak % 83'tür. Aşağıdaki tabloda dikkati çeken en önemli husus ise 358 hane reisi ile birinci sırada yer alan ziraatçılıktır. İskilip köyleri içerisinde ziraatçılıkla uğraşan hane bakımından Kilkuyu 69 hane ile en fazla ziraatçı nüfusuna sahiptir. Diğer taraftan en fazla amelelik yapan hane reisi 14 kişi ile yine bu köydedir. Hizmetkârlık ve çobanlık ile uğraşan 2 şer hane reisi ile Harun köyü başta gelmektedir. Bu bilgiler bize klasik Anadolu köy yaşantısı hakkında pek çok konuda ziraatçılık, hayvan ve hayvansal ürünlerin ticaretinden elde edilen gelirlere ait veriler ile birlikte bize doğruya en yakın bilgiyi ilettiği konusunda kanaatimiz tamdır.

Tablo 3: İskilip Köylerinde tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar

Köyler	Mestekler	Ziraat	Hizmetkar	Amele(Irgat)	Çoban
	Hane				
Subatan	3	1		2	
Kuruçay	6	4		1	
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	4		1	
Akpınar	11	1		5	
Göl(Gölköy)	5	2		1	
Ahlatçık	9	1	1	3	
Mısmılağaç	7	7			
Kuzahlat	4	2		1	1
Sarıkavak	17	15		2	
Kilkuyu	87	69		14	
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	1			
Beyoğlan	10	6		2	1
Yavu(Yavı)	6	2		4	
Kurtluözü(Kutluözü)	5	2	1		1
Sipahi	4	3			
Yenice	12	6		5	
Harun	31	15	2	4	2
Çetmi	6	2		3	
Avhadyakası	29	7	1	9	
Şıhlar(Şeyhköy)	26	17		5	1
Kuzviran(Kuzören)	10	6		2	
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	11		5	
Çatak	6	5		1	
Saraycık	11	8		2	
Dağkıyısı	18	14		4	
Güneyaluç	10	8		2	
Cüllahlar(Çulhalar)	9	8		1	
Hallı	5	3		1	
Semuşlar(Şemişler)	3	3			
Oruçoğlu	3	2			
Alibekli(Alibeyli)	3	3			
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil	10	6		3	
Aşağı Kıyı	6	4		2	
Kurusaray	12	8		4	
Yanoğlan	15	12		3	
Elmalu(Elmalı)	16	5		6	
Karagöz	4			2	
Salderesi(Saldere)	3	3			
Sekü(Seki)	8	2		2	
Kargın	5	1		2	
Kavak	4	2		2	
Doğangir	15	2		5	
Turb Kargın	5	2		1	
İkipınar	13	2		5	
Çavuşoğlu	4	1		1	
Çukuraluç	21	15	1	5	
Deresekü(Dereseki)	9	7		2	
Karaağaç	9	8			
İkikese(İkikise)	12	7		3	
Yalınkese(Yalınkese)	9	6		1	1
Kuzoluk(Kuzuluk)	29	8		13	1
Kelleli	4	3		1	

Kızılcabair(Kızılcabayır)	5	2		2	
Kuz	17	6		6	2
Ağcasu(Akçasu)	18	8		6	1
Toplam	643	358	6	157	11
Meslek grubunun nüfusa oranı	%	55,5	1	24,5	2

B. SANAYİ VE TİCARETLE UĞRAŞANLAR

Sanayi ve ticaret başlığı altında incelediğimiz meslekler, tüccar, hatabcı (oduncu), kömürcü, şalcı, değirmenci ve çerçici şeklinde gruplamayı daha uygun görmüş bulunuyoruz. Bu meslek gruplarının toplam nüfusa oranı % 6,5’dir. Ticarete dayalı meslek grupları içerisinde % 4 ile en yaygın meslek şalcılıktır. Köyler bazında en fazla şalcılık mesleğini icra eden köy 8 hane reisi ile Şıhlar (Şeyhköy)’dir.

Sanayi ve ticaret başlığı altında ele aldığımız meslek grubu içerisinde sanayi alanında inceleyebileceğimiz tek meslek değirmencilik olarak görülmektedir. İskilip köyleri içerisinde bu meslekle meşgul olan hane sayısı 7 hane ile kısıtlıdır bu yüzden bu meslek dalını ayrı bir tablo üzerinde göstermeyi uygun görmedik. Bu meslek dalının toplam nüfus içerisindeki payı ise % 1,1’dir. Bu mesleği köyler bazında değerlendirdiğimizde ise Harun ve Şıhlar (Şeyhköy) da 2 şer hane reisi ile bu meslek dalında ilk sırada gelmektedir.

Köyler bazında odunculuk ve kömürcülükle uğraşan hane reisleri sırasıyla 2 şer hane ile en fazla İkipınar ve Elmalı’da bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda meslek hanesine doğrudan tüccar, şalcı, değirmenci, çerçici, kömürcü ve hatabcı (oduncu) yazılı hane reislerini almış bulunuyoruz.

Tablo 4: İskilip Köylerinde sanayi ve ticaretle uğraşanlar

Köyler	Meslekler	Tüccar	Hatabcı	Kömürcü	Değirmenci	Çerçici	Şalcı
	Hane						
Subatan	3						
Kuruçay	6						
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8						
Akpınar	11			1			
Göl(Gölköy)	5						
Ahlatçık	9				1		
Mısmılağaç	7						
Kuzahlat	4						
Sarıkavak	17						
Kilkuyu	87						
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı)	7						

Şeyhler)							
Beyoğlu	10						
Yavu(Yavı)	6						
Kurtluözü(Kutluözü)	5						
Sipahi	4				1		
Yenice	12						
Harun	31				2		5
Çetmi	6						
Avhadyakası	29	1			2		8
Şıhlar(Şeyhköy)	26						2
Kuzviran(Kuzören)	10				1		
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19						
Çatak	6						
Saraycık	11						
Dağkıyısı	18						
Güneyaluç	10						
Cülahlar(Çulhalar)	9						
Hallı	5						
Semuşlar(Şemişler)	3						
Oruçoğlu	3						
Alibekli(Alibeyli)	3						
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil	10						
Aşağı Kıyı	6						
Kurusaray	12						
Yanoğlu	15						
Elmalı(Elmalı)	16			2			
Karagöz	4					1	
Salderesi(Saldere)	3						
Sekü(Seki)	8		1				
Kargın	5						
Kavak	4						
Doğangir	15		1				
Turb Kargın	5						
İkipınar	13		2				
Çavuşoğlu	4						
Çukuraluç	21						
Dereşekü(Dereşeki)	9						
Karaağaç	9						
İkikese(İkikise)	12						1
Yalınkese(Yalınkese)	9						
Kuzoluk(Kuzuluk)	29						6
Kelleli	4						
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5						1
Kuz	17						1
Ağcasu(Akçasu)	18						
Toplam	643	1	4	3	7	1	24
Meslek grubunun nüfusa oranı	%	0,15	0,6	0,5	1,1	0,15	4

C.KAMU GÖREVLİLERİ VE HİZMET ÜRETENLER

İskilip köylerinde kamu görevlileri içerisinde toplamda 7 imam 1 hatip bulunmaktadır. Bu her köyde imam olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan İskilip köylerinde muhtarlık meslek olarak sayılmamıştır. Genelde erbab-ı ziraat olarak kaydedilmiştir. Karaağaç köyünde ise 1 müderris bulunmaktadır. Kamu görevlisi olarak ise 3 asker kaydına rastlamış bulunmaktayız. Hizmet üretenler diye adlandırdığımız meslek gruplarında ise 5 vakıf hademesinin yanında 1 tane vakıf mütevellisi bulunmaktadır. Tüm bunların dışında aynı yerleşim yerinde lakabında

“mütevelli” sözcüğü olduğu halde mesleği erbab-ı ziraat olarak kaydedilmiş 1 mütevelli de bulunmaktadır. İskilip köylerinde kamu görevlileri ve hizmet üretenlerin nüfusa oranı % 2,75’dir. Bu meslek gruplarının içerisinde ise en büyük pay imamlık ile uğraşan meslek grubudur.

Tablo 5: İskilip Köylerinde kamu görevlileri ve hizmet üretenler

Köyler	Meslekler	İmam	Müderris	Askerde	Vakıf Mütevellisi	Vakıf Hademesi	Hatip
	Hane						
Subatan	3						
Kuruçay	6						
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	1					
Akpınar	11						
Göl(Gölköy)	5						
Ahlatçık	9						
Mısmılağaç	7						
Kuzahlat	4						
Sarıkavak	17						
Kilkuyu	87						
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7				1	5	
Beyoğlu	10						
Yavı(Yavı)	6						
Kurtluözü(Kutluözü)	5	1					
Sipahi	4						
Yenice	12						
Harun	31	1					
Çetmi	6						
Avhadyakası	29						
Şıhlar(Şeyhköy)	26						
Kuzvıran(Kuzören)	10	1					
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19						1
Çatak	6						
Saraycık	11	1					
Dağkıyısı	18						
Güneyaluç	10						
Cüllahlar(Çulhalar)	9						
Hallı	5			1			
Semuşlar(Şemişler)	3						
Oruçoğlu	3			1			
Alibekli(Alibeyli)	3						
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10						
Aşağı Kıyı	6						
Kurusaray	12						
Yanoğlu	15						
Elmalu(Elmalı)	16						
Karagöz	4						
Salderesi(Saldere)	3						
Sekü(Seki)	8						
Kargın	5						
Kavak	4						
Doğangir	15						
Turb Kargın	5						
İkipınar	13						
Çavuşoğlu	4						

Çukuraluç	21						
Deresekü(Dereseki)	9						
Karaağaç	9		1				
İkikese(İkikise)	12			1			
Yalınkese(Yalınkese)	9	1					
Kuzuluk(Kuzuluk)	29						
Kelleli	4						
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5						
Kuz	17	1					
Ağcasu(Akçasu)	18						
Toplam	643	7	1	3	1	5	1
Meslek grubunun nüfusa oranı		1,1	0,15	0,5	0,15	0,7	0,15

D. DİĞER

İskilip köylerinde meslek hanesi boş ya da özel durumu olanlar içerisinde en büyük payı “bila sanat” almaktadır. Bu tabir mesleği olmayanlar anlamına gelmektedir. Bunların dışında küçük yaşta, yetim, alil ve ihtiyar(düşkün), Sail(dilenci), meslek kısmı boş bırakılanlar olmak üzere mesleği olmayanlar toplam 52 kişiden oluşmaktadır. Bu sayının toplam nüfus içerisindeki oranı ise % 7,75’dir.

Köyler bazında değerlendirdiğimizde meslek hanesinde “bila sanat” yazan en fazla hane reisi 7 kişi ile Doğangir’de bulunmaktadır.

Tablo 6: İskilip Köylerinde meslek hanesi boş ya da özel durum bildirenler

Köyler	Meslekler	Bila Sanat	Yetim	Alil ve ihtiyar(Düşkün)	Küçük yaşta	Sail(Dilenci)	Mesleği boş bırakılanlar
	Hane						
Subatan	3						
Kuruçay	6	1					
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	2					
Akpınar	11	4					
Göl(Gölköy)	5	2					
Ahlatçık	9	2				1	
Mısmılağaç	7						
Kuzahlat	4						
Sarıkavak	17						
Kilkuyu	87	2		1	2		
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7						
Beyoğlan	10				1		
Yavu(Yavı)	6						
Kurtluözü(Kutluözü)	5						
Sipahi	4						
Yenice	12	1					
Harun	31						
Çetmi	6	1					
Avhadyakası	29		1				
Şıhlar(Şeyhköy)	26			1			
Kuzviran(Kuzören)	10						
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	2					

Çatak	6						
Saraycık	11						
Dağkıyısı	18						
Güneyaluç	10						
Cüllahlar(Çulhalar)	9						
Hallı	5						
Semuşlar(Şemişler)	3						
Oruçoğlu	3						
Alibekli(Alibeyli)	3						
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil	10	1					
Aşağı Kıyı	6						
Kurusaray	12						
Yanoğlan	15						
Elmalu(Elmalı)	16	3					
Karagöz	4	1					
Salderesi(Saldere)	3						
Sekü(Seki)	8	2					1
Kargın	5	1				1	
Kavak	4						
Doğangir	15	7					
Turb Kargın	5	2					
İkipınar	13	4					
Çavuşoğlu	4	2					
Çukuraluç	21						
Deresekü(Dereseki)	9						
Karaağaç	9						
İkikese(İkikise)	12						
Yalınkese(Yalıkese)	9						
Kuzuluk(Kuzuluk)	29	1					
Kelleli	4						
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5						
Kuz	17		1				
Ağcasu(Akçasu)	18	3					
Toplam	643	44	2	2	1	2	1
Meslek grubunun nüfusa oranı	%	6,55	0,30	0,30	0,15	0,30	0,15

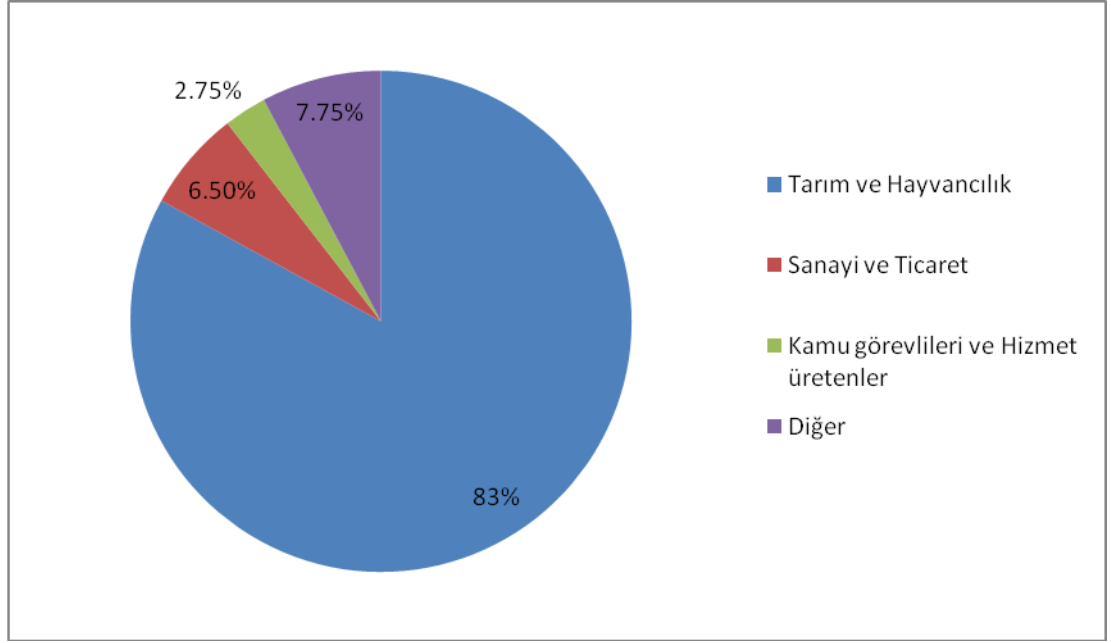
Tablo 7: İskilip Köylerindeki mesleklerin dağılım oranları

Köyler	Meslekler	Tarım ve Hayvancılık				Sanayi ve Ticaret						Kamu Görevlileri						Diğer					
	Hane	Ziraat	Hizmetkar	Amele(Irgat)	Çoban	Tüccar	Hatabcı	Kömürcü	Değirmenci	Çerçici	Şalçı	İmam	Müderris	Askerde	Vakıf Mütevellisi	Vakıf Hademesi	Hatip	Bila sanat	Yetim	Alil ve İndir (Dükkân)	Küçük Yaşta	Sail(Dilenci)	Meslek Hanesi Boş Brakılanlar
Subatan	3	1		2																			
Kuruçay	6	4		1														1					
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	4		1								1						2					
Akpınar	11	1		5				1										4					
Göl(Göl köy)	5	2		1														2					
Ahlatçık	9	1	1	3					1									2				1	
Mısmıl ağaç	7	7																					
Kuzahlat	4	2		1	1																		
Sarıkavak	17	15		2																			
Kılkuşu	87	69		15														2		1			
Evvelki ismi Şihlar (Aşağı Şeyhler)	7	1													1	5							
Beyoğlu	10	6		2	1																1		
Yavı (Yavı)	6	2		4																			
Kurtluözü (Kutlu özü)	5	2	1		1							1											
Sipahi	4	3							1														
Yenice	12	6		5														1					
Harun	31	15	2	4	2				2		5	1											
Çetmi	6	2		3														1					
Avhad yakası	29	7	1	9		1			2		8								1				
Şihlar (Şeyhköy)	26	17		5	1						2									1			
Kuzvıran (Kuzören)	10	6		2					1			1											
Depe, Tepe(Te pe yakası)	19	11		5													1	2					
Çatak	6	5		1																			
Saraycık	11	8		2								1											
Dağkıyısı	18	14		4																			
Güney aluç	10	8		2																			
Cüllahlar (Çulhalar)	9	8		1																			
Hallı	5	3		1										1									
Semuşlar (Şemişler)	3	3																					
Oruçoğlu	3	2												1									
Alibekli (Alibeyli)	3	3																					
Hacı Haliloğlu	10	6		3														1					

(Hacıhalil																							
Aşağı Kırı	6	4		2																			
Kurusaray	12	8		4																			
Yanoğlan	15	12		3																			
Elmalu (Elmalı)	16	5		6				2										3					
Karagöz	4			2						1													
Salderesi (Saldere)	3	3																					
Sekü (Seki)	8	2		2			1											2					
Kargın	5	1		2														1				1	
Kavak	4	2		2																			
Doğangir	15	2		5			1											7					
Turb Kargın	5	2		1														2					
İkipınar	13	2		5			2											4					
Çavuş oğlu	4	1		1														2					
Çukuraluç	21	15	1	5																			
Deresekü (Dereseki)	9	7		2																			
Karaağaç	9	8											1										
İkikese (İkikise)	12	7		3							1			1									
Yalınkese (Yalınkese)	9	6		1	1							1											
Kuzoluk (Kuzuluk)	29	8		13	1						6							1					
Kelleli	4	3		1																			
Kızılca bair (Kızılcaba yır)	5	2		2							1												
Kuz	17	6		6	2						1	1							1				
Ağcasu (Akçasu)	18	8		6	1													3					
Toplam	643		6		11	1	4	3	7	1	24	7	1	3	1	5	1	44	2	2	1	2	1
		358		157																			
Meslek grubunun nüfusa oranı %		55,5	1	24,5	2	0,15	0,6	0,5	1,1	0,15	4	1,1	0,15	0,5	0,15	0,7	0,15	6,55	0,30	0,30	0,15	0,30	0,15

Yukarıdaki tabloya göre, bu bölgedeki insanların % 55,5'i ziraatçılık yaparken % 83'ü tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır

Şekil 1: İskilip Köylerinde meslek grupları dağılım grafiği

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA İSKİLİP KÖYLERİ'NDE EKONOMİK YAPI

I.GELİR KAYNAKLARI

Osmanlı Devleti'nde incelediğimiz döneme kadar ki sürede 1770'lerden sonra fiyatlar giderek artıyor buna bağlı olarak da halkın alım gücü düşüyordu. 1700-1800 yılları arasında fiyatlardaki artış ortalama 4 katına yakındır. Aynı dönemde vergi miktarındaki artış ise % 10 civarında kalmıştır.¹⁰⁴

Osmanlı Devleti'ndeki insanlar toprağa bağımlı bir hayat sürdürüyorlardı. Kırsal kesimde yaşayan insanların sayısı şehirde yaşayanlara göre daha fazla idi. Üretim, tarım ve hayvancılık üzerine kurulmuştur. Buna göre gelirler ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıktan elde edilmiştir. İncelediğimiz defterler bu tablo somut bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

İncelemiş olduğumuz İskilip Temettuat Defterleri'nde belirtilen 1260(H) yılı gelirleri gerçek geliri belirtmektedir, Defterlerde 1261(H) yılı gelirleri yazılmamıştır. Ayrıca incelediğimiz defterlerde yazılmış olan mahallerin sonunda köylerin toplam gelirleri ve vergileri yazılmış olmasının yanında yer yer hatalar da bulunmaktadır. Biz değerlendirmemizi bulmuş olduğumuz değerler doğrultusunda yapmış bulunuyoruz.

A.TARIM GELİRLERİ

Osmanlı Devleti'nin temel gelir kaynağı ve halkın büyük çoğunluğunun uğraşısının tarım ve hayvancılık olduğu aşikârdır. Köylerde klasik olarak tarım alanına sahip hane reislerinin tercihi ya da başka bir deyişle yörenin iklim, toprak ve sulama koşulları nedeniyle hububat ürünlerinin üretime katkı payının birinci sırada yer aldığını söylemek hiç de yanlış olmaz. Bu üretim içerisinde buğday, arpa ve bağcılıktan elde edilen üzümün ihtiyaçları karşılamasının yanı sıra ticari amaçla ekilmiş olması muhtemeldir. Bağcılık yapılan tarım alanının oranı ise % 6, 92'dir.

¹⁰⁴Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken, İstanbul 2002, s. 27

Bunun dışında çeltik bitkisinden elde edilen pirinç ve bahçecilikten elde edilen ürünler daha çok ihtiyaçları karşılamak amaçlıdır. Az da olsa çeltiğin ticari amaçlı ekilmiş olma ihtimali göz ardı edilemez. Toplamda ise bu alanlardan elde edilen ürünlerin gelirleri tarlalardan elde edilen gelirlerle kıyaslanamayacak kadar azdır ve yaklaşık oranı % 1,92'dir.

Meslek hanelerinde sail (dilenci), amelmente (düşkün), küçük yaşta ve meslek hanesi boş olanlar ve yetim yazanların ortak özellikleri ise hiçbir şekilde tarım alanlarına sahip olmamalarıdır. Diğer meslek gruplarında ise az ya da çok mezru tarla, vakıf tarla ve ahara icar verilen tarım alanları bulunmaktadır. Diğer taraftan meslek hanelerinde Erba-ı ziraat yazan hane reislerinin % 100'ünde mezru tarla kaydedilmiştir.

Aşağıdaki tabloda 1260 (H) ekili ve dikili tarım alanlarından elde edilen gelir miktarları verilmiştir. Yukarıda bahsedilen tarım şartları ve toprak miktarları, tabloda kendisine olması gereken değerlerde yer bulmuştur. Tarlalar, müstecir, vakıf tarla, ahara icar verilen tarlalarla birlikte toplamda % 90,23 oranında paya sahiptir. Bu tablodan, insanların daha çok tarımla uğraştıkları bilgisini çıkarmak hiç de zor olmamaktadır.

Tablo 8: İskilip Köylerinde tarım gelirleri

Köyler	Tarım Geliri Alan	Mezru Tarla		Ahara İcar Verilen Tarla		Müstecir Olduğu Tarla		Vakıf Tarla		Çeltiklik		Bağ		Bahçe		Tarım Geliri toplam
	Hane	1260 (H)	1261 (H)	1260 (H)	1261 (H)	1260 (H)	1261 (H)	1260 (H)	1261 (H)	1260 (H)	1261 (H)	1260 (H)	1261 (H)	1260 (H)	1261 (H)	Yıl (1260) (H)
Subatan	3	243		300						520		500				1563
Kuruçay	6	1363,5								172		600				2135,5
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	1054		150						667,5		500		130		2501,5
Akpınar	11	575		450												1025
Göl(Göl köy)	5	796,5		200								120				1116,5
Ahlatçık	9	276		130												406
Mısıml ağaç	7	2542														2542
Kuzahlat	4	644		65												709
Sarıkavak	17	4176		40												4216
Kilkuyu	87	16515,5		1060												17575,5
Evvelki ismi Şihlar (Aşağı Şeyhler)	7							3005								3005
Beyoğlu	10	2793		50								300				3143
Yavı (Yavı)	6	1273														1273
Kurtluöz ü (Kurtluöz ü)	5	635														635
Sipahi	4	1445														1445
Yenice	12	1648		968												2616
Harun	31	6772		670								200				7592
Çetmi	6	1026		230												1256
Avhadya kası	29	3012		955								100				4067
Şihlar (Şeyh köy)	26							9205				200				9405
Kuzvıran (Kuzören)	10	2517		50												2567
Depe, Tepe(Te peyakası)	19	4187		450								950				5587
Çatak	6	1121				1117						250				2488
Saraycık	11	2810		170												2980
Dağkırıyısı	18	4936		300												5236
Güney aluç	10	3034		150												3184
Cüllahlar (Çulhal-lar)	9	3029		150												3179
Hallı	5	1760		50												1810
Semuşlar (Şemişler)	3	1020														1020
Oruçoğlu	3	1099														1099
Alibekli (Ali beyli)	3	1233														1233
Hacı Haliloğlu (Hacı halil)	10	1278		245												1523
Aşağı Kıyı	6	2177		270												2447

Kuru saray	12	3935		210							1460				5605
Yanoğlan	15	5885		210							400				6495
Elmalu (Elmalı)	16	1957,5									600				2557,5
Karagöz	4	661,5									250				911,5
Salderesi (Saldere)	3	743,5													743,5
Sekü (Seki)	8	591		375											966
Kargın	5	207		500											707
Kavak	4	432		150							110				692
Doğangir	15	572,5		700					335		925				2532,5
Turb Kargın	5	647		180					117		340		80		1364
İkipınar	13	590,5		600					190		1840		115		3335,5
Çavuş oğlu	4	707,5		150					735		850		70		2512,5
Çukuralu ç	21			80			5322								5402
Deresekü (Dereseki)	9						2200								2200
Karaağaç	9	4154													4154
İkikese (İkikise)	12	2454		170											2624
Yalınke se (Yalıke se)	9	3125		170											3295
Kuzoluk (Kuzu luk)	29	2644		1040							880				4564
Kelleli	4	1095		100											1195
Kızılcaba ir (Kızılcaba yır)	5	716		105							150				971
Kuz	17	2574		450											3024
Ağcasu (Akçasu)	18	3960		680							120				4760
Toplam	643	114642,5		12973		1117	19732		2746,5		11645		395		163251
Toplam gelir içindeki oranı	%	70,71		7,94		0,68	12,08		1,68		6,92		0,24		100

B.HAYVANCILIK GELİRLERİ

Hayvancılığı türlerine göre büyükbaş, küçükbaş, yük-binek ve arıcılık olarak dört başlık altında incelemeyi daha uygun gördük. İskilip köylerinde direkt olarak hayvancılık ticareti ile uğraşan aileler bulunmamaktadır. Genel itibariyle İskilip köylerinde meslek hanesinde erbab-ı zirat yazan hane reisleri havyan beslemekle birlikte diğer meslek gruplarına mensup hane reisleri de hayvancılık ile uğraşmışlardır. Hane reislerinin gerçek mesleklerinin yanında hayvancılıktan da bir gelir elde ettikleri aşikârdır. Diğer taraftan hane reislerinin, hayvanları besleyip büyüttükten sonra mı yoksa alıp-satarak mı bu işten gelir elde ettiklerini anlamak güçtür.

İlk olarak en fazla gelir getiren küçükbaş hayvancılığa değinelim. Bu grupta sağmal koyun, sağmal keçi, yoz koyun, yoz keçi, erkek keçi, erkek koyun, çebiç¹⁰⁵ gelir getiren hayvanlar olmuştur. Gelir getiren küçükbaş hayvanların sayısı 3918 baştır. Bu sayının toplam hayvan sayısına oranı ise, % 56,53'tür. Bu sayıdan elde edilen gelir 17506,5 kuruş ile en fazla gelire sahiptir ve toplam hayvancılık gelirine oranı ise % 45,87'dir. Bunların dışında gelir getirmeyen küçükbaş hayvanların da sayı ve oranlarına çalışmamızda değinmeyi uygun gördük. Buna göre İskilip köylerinde gelir getirmeyen 551 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu hayvan sayıları arasında oğlak, kuzu, erkek koyun bulunmaktadır¹⁰⁶. Gelir getirmeyen bu hayvan sayısının toplam hayvan sayısına oranı % 7,95'tir.

Hayvan sayısı bakımından ikinci, getirmiş olduğu gelir miktarı bakımından üçüncü sırayı alan hayvan grubu büyükbaş hayvancılıktır. İskilip köylerinde gelir getiren büyükbaş hayvan sayısı 919 baştır. Bu grup içerisinde sağmal inek, sağmal camız (kömüş)¹⁰⁷ bulunmaktadır. Gelir getiren büyük baş hayvan sayısının toplam hayvan sayısına oranı ise % 13,26'dır. Büyükbaş hayvanlardan 9861 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu miktar gelir bakımından % 25,45 ile üçüncü sırayı almaktadır. Yine küçükbaş hayvanlarda olduğu gibi büyükbaş hayvanlar içerisinde de gelir getirmeyen hayvanlar vardır. İskilip köylerindeki bu hayvanların sayısı 904 baş ile toplam hayvan sayılarına oranı % 13,04'dür. Gelir getirmeyen bu grup içerisinde bulunun

¹⁰⁵ Çebiç orta Karadeniz bölümünde bir yaşıını doldurmuş dişi ve erkek oğlaklara verilen isimdir.

¹⁰⁶ Erkek koyundan alınan hasılat bazen yazılırken bazen de yazılmamıştır.

¹⁰⁷ Orta Karadeniz bölümünde genellikle camız, kömüş diye adlandırılmaktadır.

hayvanlar, yoz inek, sığır düvesi, camız düvesi, sığır tosunu, camız tosunu, sığır öküzü, camız öküzünden oluşmaktadır.

Hayvan sayısı bakımından üçüncü, gelir miktarı bakımından ikinci sırayı alan hayvan grubu yük-binek hayvancılığıdır. İskilip köylerinde 437 baş gelir getiren yük-binek hayvanı bulunmaktadır. Bu hayvan sayısının toplam hayvan sayısına oranı % 6,30'dur. Getirmiş olduğu gelir ise 10885 kuruş ile % 28,36'dır. Gelir getiren yük-binek hayvanları içerisinde, kısarak, dişi merkep bulunmaktadır. Geliri olmayan yük-binek hayvanların sayısı 201, toplam hayvan sayısına oranı ise % 2,90'dır. Gelir getirmeyen yük-binek hayvanlarının içerisinde katır, katır kotağı, bargir(beygir) erkek merkep, döllü merkep, döllü kısarak, döllü bargir (beygir), erkek ve dişi merkep sıpası, dişi ve erkek tay, döllü katır, katır sıpası, binek bargiri (beygiri), yoz kısarak, kısır kısarak, erkek kısarak gibi hayvanların dışında bazı hanelerde geliri olan dişi merkeplerin yanında diğer bir dişi merkep de olduğu görülmüştür.

İskilip köylerinde en az gelir getiren hayvancılık türü arıcılıktır. Toplamda 32 kovandan 140 kuruşluk bir gelir elde edilmiştir. Burada ortalama bir kovandan 5 kuruşa yakın bir gelir elde edildiği için 1 kovanı 1 sağmal koyuna denk saymayı daha uygun gördük. Arıcılıktan elde edilen 140 kuruşluk gelirin toplam gelire oranı % 0,36'dır. 32 kovanı 32 sağmal koyuna eşit saydığımız içinde toplam hayvan sayısına oranı % 0,46'dır.

Aşağıdaki tabloyu İskilip'te bulunan köyler açısından değerlendirecek olursak, en fazla hayvan besleyen köy 881 baş ile Kilkuyu'dur. Kilkuyu'da belenen hayvan sayısının İskilip köylerine oranı % 12,71'dir Kilkuyu'nun gelir bakımından da diğer köylere bariz bir şekilde üstünlüğü bulunmaktadır. Kilkuyu köyüne ait hayvancılık gelirleri 4690 kuruştur. Bu rakamın İskilip köylerine ait hayvancılık gelirleri ile oranladığımız zaman % 12,22'lik bir oran ile Kilkuyu'nun en fazla hayvancılık gelirine sahip olduğunu görürüz.

İskilip köyleri içerisinde en az hayvan besleyen ve en az hayvancılık gelirine sahip olan yerleşim yeri Subatan'dır. Toplamda 7 baş hayvan bulunan köyün, İskilip köylerinde beslenen hayvan sayısına oranı % 0,10'dur. Bu köyde beslenen hayvanlardan toplamda 10 kuruşluk bir gelir elde edilmiştir. Subatan'ı hayvancılıktan elde ettiği gelir bakımından değerlendirdiğimiz de bu köyün hayvancılık gelirlerinin İskilip köylerine oranı % 0,02 olarak karşımıza çıkmaktadır.

İskilip köylerinde bulunan toplam hayvan sayısı yaklaşık olarak 6930'dur. İskilip köylerinde hayvancılıktan elde edilen toplam gelir ise 38373,5 kuruştur. Bu yörede büyükbaş hayvan sayısının küçükbaş hayvan sayısından az olmasının nedenlerini bölgenin engebeli bir arazi yapısına sahip olması ve iklim bakımından büyükbaş hayvanların ihtiyacını karşılayacak bitki türünün, yağışların yetersiz olması nedeniyle yeterince gür olmamasına bağlayabiliriz.

Tablo 9: İskilip Köylerinde hayvancılığın gelir getiren ve gelir getirmeyen türlere göre dağılımı

Köyler	Hane	Büyük Baş			Küçük Baş			Yük-Binek			Arıcılık		Toplam Hayvan Sayısı	Köy Toplam Geliri	Köyün Gelir Oranı %
		Baş(Re's)	Kuruş	Geliri Olmayan Baş(Re's)	Baş(Re's)	Kuruş	Geliri Olmayan Baş(Re's)	Baş(Re's)	Kuruş	Geliri Olmayan Baş(Re's)	Kovan-Adet	Kuruş			
Subatan	3	1	10	5						1			7	10	0,02
Kuruçay	6	6	50	11	15	153	2			6			40	203	0,52
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	10	100	20	33	220		3	45	4	5	25	70	385	1
Akpınar	11	7	70	16	11	66		1	10	10			45	146	0,38
Göl(Gölköy)	5	7	70	19				1	50	6	14	70	33	176	0,45
Ahlatçık	9	6	60	14	13	78	2			8			43	138	0,35
Mısımlağaç	7	8	80	17	28	112	23	1	10	3			80	202	0,52
Kuzahlat	4	4	40	5	10	40	7	1	10				27	90	0,23
Sarıkavak	17	27	270	38	82	385	43	15	250	3			208	905	2,35
Kilkuyu	87	100	1080	140	372	1880	182	64	1730	23			881	4690	12,22
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	44	600	25	211	985	33	12	420	4			329	2005	5,22
Beyoğlu	10	17	190	14	105	310		9	280				145	780	2,03
Yavru(Yavı)	6	6	80	7	14	61		5	100				32	241	0,62
Kurtluözü (Kutluözü)	5	9	110	3	5	20		4	40				21	170	0,44
Sipahi	4	10	130	7	6	160							23	290	0,75
Yenice	12	24	270	12	32	86	13	13	380	2			96	736	0,97
Harun	31	45	525	34	85	325		26	510	6			196	1360	3,54
Çetmi	6	7	70	10	55	220	36	4	40	1			113	330	0,85
Avhadyakası	29	42	390	20	185	770	20	11	110	21	3	15	299	1285	3,34
Şıhlar(Şeyh köy)	26	46	370	25	285	1140	11	21	310	1			389	1820	4,74
Kuzviran (Kuzören)	10	12	150	15	79	313,5		10	130				116	593,5	1,54
Depe, Tepe(Tepeya kası)	19	25	260	19	589	2509	38	19	440				690	3209	8,36
Çatak	6	11	120	10	27	104		6	110				54	334	0,87
Saraycık	11	20	210	14	81	334		13	480	2			130	1024	2,66
Dağkıyısı	18	30	310	36	58	290	18	17	270	3			162	870	2,26
Güneyaluç	10	16	160	20	40	170	23	7	70				106	400	1,04
Cülahlar (Çulhalar)	9	14	140	17	40	200	16	7	120				94	460	1,19
Hallı	5	8	80	11	6	30	4	5	100	1			35	210	0,54

Semuşlar (Şemişler)	3	9	90	6	30	150	15	3	30				63	270	0,70
Oruçoğlu	3	4	40	4	18	90	6	2	20				34	150	0,39
Alibekli (Alibeyli)	3	8	80	6	25	125	5	1	60	3			48	265	0,69
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	10	15	150	13	31	155	11	7	170	2			79	475	1,23
Aşağı Kıyı	6	13	180	9	86	324	18	1	10	2			129	514	1,33
Kurusaray	12	19	220	17	30	120		6	260	7			79	600	1,56
Yanoğlu	15	32	360	27	116	484		12	420	6			193	1264	3,29
Elmalu (Elmalı)	16	14	140	20	30	152		11			4	20	75	312	0,81
Karagöz	4			4						5	2	10	9	10	0,02
Salderesi (Saldere)	3	4	40	10				2	305	3			19	345	0,89
Sekü(Seki)	8	7	86	8	18	90		2	35	4	4		39	211	0,54
Kargın	5	4	40	7	14	70	7	1	25	3			36	135	0,35
Kavak	4	4	40	16	32	174	6	2	120	1			61	334	0,87
Doğangir	15	7	70	19	51	293		2	30	10			89	393	1,02
Turb Kargın	5	4	40	7	7	42				4			22	82	0,21
İkipınar	13	3	30	9	30	186	12	4	345	17			75	561	1,46
Çavuşoğlu	4	1	10	7	6	36		2	150	3			19	196	0,51
Çukuraluç	21	43	460	31	50	223		19	440	1			144	1123	2,92
Deresekü (Dere Seki)	9	18	150	12	102	452		13	480	2			147	1082	2,81
Karaağaç	9	21	220	13	357	1570		13	580	3			407	2370	6,17
İkikese (İkikise)	12	9	100	10	60	262		12	370	5			96	732	1,90
Yalınkese (Yalınkese)	9	18	200	8	107	462		3	30	2			138	692	1,80
Kuzuluk (Kuzuluk)	29	30	320	12	84	361		8	180	7			141	861	2,24
Kelleli	4	7	70	2	38	152		3	30				50	252	0,65
Kızılcabair (Kızılcabayır)	5	2	20	3	10	40		3	80	1			19	140	0,36
Kuz	17	26	290	16	84	379		8	180	3			137	849	2,21
Ağcasu	18	35	420	24	35	153		22	520	2			118	1093	2,84
Toplam	643														
		919	9861	904	3918	17506,5	551	437	10885	201	32	140	6930	38373,5	
Hayvan Oranı	%												100		100
		13,26		13,04	56,53		7,95	6,30		2,90	0,46				
Gelir Oranı	%													100	
			25,45			45,87			28,36			0,36			

C.ÇOBANLIK GELİRLERİ

İskilip köyleri içerisinde tarım ve hayvancılık ile uğraşan meslek grupları içerisinde saydığımız mesleklerden birisi de çobanlıktır. Bu meslek ile uğraşan hane reislerinin az olması nedeniyle ayrıca bir tabloda göstermeyi uygun bulmadık. Ancak yine de bu meslek ile uğraşan hane reislerinin hangi köylerde, kaç hane oldukları ve ne kadar gelire sahip oldukları bilgisini vermenin de önemli olduğunu kabul etmiş

bulunuyoruz. İskilip köylerinde toplamda 11 hane çobanlık mesleği ile uğraşmaktadır. Buna göre; Kuzahlat'ta 1 hane 300 kuruş, Beyoğlan'da 1 hane 400 kuruş, Kurtluözü (Kutluözü)'nde 1 hane 180 kuruş, Harun'da 2 hane 350 kuruş, Şıhlar (Şeyhköy)'da 1 hane 480 kuruş, Yalınkese (Yalıkese)'de 1 hane 300 kuruş, Kuzoluk (Kuzuluk)'ta 1 hane 200 kuruş, Kuz'da 2 hane 720 kuruş, Ağcasu'da 1 hane 270 kuruş ile toplamda 3200 kuruşluk bir gelir elde edilmiştir.

D. İŞÇİLİK GELİRLERİ

İskilip köyleri içerisinde işçilik gelirleri içerisine sayabileceğimiz iki tür gelir bulunmaktadır. Bunlar genel itibarıyla tarım işçiliği şeklinde zuhur eden amelelik (ırgat) ve hizmetkârlıktan elde edilen gelirlerdir. İskilip köylerinde amelelikten elde edilen gelirler hizmetkârlıktan elde edilen gelirlerin bir hayli üzerindedir. Buna göre, amelelikten elde edilen gelirler 40292 kuruş ile işçilik gelirleri toplamının % 97,17'sine tekabül eder. Hizmetkârlıktan elde edilen gelir ise toplam işçilik gelirlerinin ancak % 2,82'sini oluşturmaktadır. İskilip köyleri içerisinde en fazla işçilik gelirine sahip köy ise, 3675 kuruş ve % 8,86'lık oran ile Avhadyakası'dır.

Tablo 10: İskilip Köylerinde işçilik gelirleri

Köyler	İşçilik Gelirleri				Köyün gelir oranı %
	Hane	Amele(Irgat)	Hizmetkâr	Köy Toplam Geliri	
Subatan	3	500		500	1,20
Kuruçay	6	200		200	0,48
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	250		250	0,60
Akpınar	11	1350		1350	3,25
Göl(Gölköy)	5	400		400	0,96
Ahlatçık	9	740	120	860	2,07
Mısmılağaç	7				
Kuzahlat	4	200		200	0,48
Sarıkavak	17	400		400	0,96
Kilkuyu	87	1760		1760	4,24
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7				
Beyoğlan	10	600		600	1,44
Yavı(Yavı)	6	1030		1030	2,48
Kurtluözü(Kutluözü)	5		150	150	0,36
Sipahi	4				
Yenice	12	1630		1630	3,93
Harun	31	900	400	1300	3,13
Çetmi	6	1000		1000	2,41
Avhadyakası	29	3425	250	3675	8,86
Şıhlar(Şeyhköy)	26	1500		1500	3,61
Kuzvıran(Kuzören)	10	500		500	1,20
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	2050		2050	4,94
Çatak	6	380		380	0,91
Saraycık	11	520		520	1,25

Dağkıyısı	18	485		485	1,16
Güneyaluç	10	300		300	0,72
Cüllahlar(Çulhalar)	9	250		250	0,60
Hallı	5	240		240	0,57
Semuşlar(Şemişler)	3				
Oruçoğlu	3				
Alibekli(Alibeyli)	3				
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10	420		420	1,01
Aşağı Kıyı	6	850		850	2,05
Kurusaray	12	950		950	2,29
Yanoğlan	15	740		740	1,78
Elmalu(Elmalı)	16	1600		1600	3,85
Karagöz	4	450		450	1,08
Salderesi(Saldere)	3				
Sekü(Seki)	8	400		400	0,96
Kargın	5	650		650	1,56
Kavak	4	400		400	0,96
Doğangir	15	1250		1250	3,01
Turb Kargın	5	200		200	0,48
İkipınar	13	1250		1250	3,01
Çavuşoğlu	4	400		400	0,96
Çukuraluç	21	1100	250	1350	3,25
Deresekü(Dereseki)	9	395		395	0,95
Karaağaç	9				
İkikese(İkikise)	12	750		750	1,80
Yalınkese(Yalıkese)	9	250		250	0,60
Kuzuluk(Kuzuluk)	29	3210		3210	7,74
Kelleli	4	380		380	0,91
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5	280		280	0,67
Kuz	17	1925		1925	4,64
Ağcasu(Akçasu)	18	1831		1831	4,41
Toplam	643	40291	1170	41461	
Gelir oranı	%	97,17	2,82		100

E. SANAYİ VE TİCARET GELİRLERİ

İskilip köylerinde sanayi ve ticaret gelirleri adı altında inceleyeceğimiz bu bölümde sanayi gelirlerine temas etmeden sadece ticaret gelirlerini ele almayı uygun gördük. Zira bir sanayi dalı olarak gördüğümüz değirmencilik gelirlerini daha ayrıntılı olarak “DİĞER GELİRLER” başlığı adı altında ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. İskilip köylerinde toplamda ticaretten 13660 kuruş gelir elde edilmiştir. İskilip köylerinde en fazla gelir elde edilen meslek dalı 10710 kuruş ve % 78,40 oranla şalcılıktır. Bunu takip eden meslekler 1300 kuruş % 9,91’lik oranla hatabcılık (odunculuk), 800 kuruş, % 5,85’lik oranla tüccarlık, 700 kuruş % 5,12’lik oranla kömürcülük, 150 kuruş % 1,09’luk oranla çerçiciliktir. İskilip köyleri içerisinde en fazla ticaret gelirine sahip köy ise, 5020 kuruş ve % 36,74’lük oranla Avhadyakası’dır.

Tablo 11: İskilip köylerinde ticaret gelirleri

Köyler		Tüccar	Hatabcı (Oduncu)	Kömürcü	Değirmenci	Çerçici	Şalçı	Köy Geliri	Köyün Gelir Oranı %
	Hane								
Subatan	3								
Kuruçay	6								
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8								
Akpınar	11			250				250	1,83
Göl(Gölköy)	5								
Ahlatçık	9								
Mısmılağaç	7								
Kuzahlat	4								
Sarıkavak	17								
Kilkuyu	87								
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7								
Beyoğlan	10								
Yavı(Yavı)	6								
Kurtluözü (Kutluözü)	5								
Sipahi	4								
Yenice	12								
Harun	31						1550	1550	11,34
Çetmi	6								
Avhadyakası	29	800					4220	5020	36,74
Şıhlar(Şeyhköy)	26						1070	1070	7,83
Kuzviran (Kuzören)	10								
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19								
Çatak	6								
Saraycık	11								
Dağkıyısı	18								
Güneyaluç	10								
Cüllahlar (Çulhalar)	9								
Hallı	5								
Semuşlar (Şemişler)	3								
Oruçoğlu	3								
Alibekli(Alibeyli)	3								
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10								
Aşağı Kırı	6								
Kurusaray	12								
Yanoğlan	15								
Elmalu(Elmalı)	16			450				450	3,51
Karagöz	4					150		150	1,09
Salderesi(Saldere)	3								
Sekü(Seki)	8		350					350	2,56
Kargın	5								
Kavak	4								
Doğangir	15		300					300	2,19
Turb Kargın	5								
İkipınar	13		650					650	4,75
Çavuşoğlu	4								
Çukuraluç	21								
Dereşekü (Dereşeki)	9								
Karaağaç	9								
İkikese(İkikise)	12						750	750	5,49
Yalınkese (Yalınkese)	9								
Kuzoluk(Kuzuluk)	29						2370	2370	17,34
Kelleli	4								
Kızılcaıbir (Kızılcaıbayır)	5						250	250	1,83

Kuz	17						500	500	3,66
Ağcasu	18								
Toplam	643	800	1300	700		150	10710	13660	
Gelir oranı	%	5,85	9,51	5,12		1,09	78,40		100

F. KAMU GÖREVLİLERİ VE HİZMET ÜRETENLER

İskilip köylerinde kamu görevlileri ve hizmet üreten hane reislerinin hepsinin yapmış oldukları mesleklerden gelirleri bulunmamaktadır. İskilip köylerinde toplamda 7 imam bulunmaktadır ancak bunların 5 tanesinin meslek geliri bulunmaktadır. Onaç'ta 1 imam 250 kuruş, Kurtluözü (Kutluözü)'nde 1 imam 350 kuruş, Kuzviran (Kuzören)'de 1 imam 500 kuruş Saraycık'ta 1 imam 250 kuruş ve Yalınkese (Yalıkese)'de 1 imam 357 kuruşluk gelir elde etmiştir. Harun ve Kuz'da 1'er imam bulunmasına rağmen imamlık mesleğinden gelir elde edememişlerdir.

Karaağaç'ta 1 müderris 500 kuruşluk gelir elde etmiştir. Diğer taraftan Oruçoğlu ve İkikese (İkikise)'de 1'er asker bulunmakta ve silâh altında oldukları için gelirleri bulunmamaktadır. Aynı zamanda özel durumlarından dolayı vergiden de muaf tutulmaktadırlar. Bunlara ek olarak Hallı'da 1 tımarlı sipahi askeri 900 kuruşluk gelir elde etmiştir. İskilip köyleri içerisinde önceki ismi Şıhlar diye kaydedilmiş şimdiki ismi ise Aşağışeyhler olarak bilinen köyde 1 vakıf mütevellisi ve 5 vakıf hademesi bulunmaktadır. Burada bulunan görevlilerin gelirleri vakfın tarım üzerinden elde ettiği gelirlerden sağlandığı için bu mesleklerden elde edilen gelirleri tarım gelirleri içerisinde değerlendirmeyi daha uygun gördük. Tüm bu sebeplerden dolayı burada ayrıca değinmeyeceğiz. İskilip köyleri içerisinde sadece Tepe (Tepeyakası)'de 1 hatip bulunmakla beraber, bu meslekten geliri bulunmamaktadır. Toplamda ise İskilip köylerinde 24 hane reisi kamu görevlileri ve hizmet üretenler sınıfında bulunmaktadır. Bu mesleklerle uğraşan hane reislerinin gelirlerinin toplamı 2607 kuruşa tekabül etmektedir.

G. MESLEK HANESİNDE “BİLA-SANAT” YAZANLAR

İskilip köylerinde belirli bir mesleği olmayan hane reislerinin meslek hanelerinde mesleklerinin olmadığını göstermek için “bila sanat” ibaresi yer alırken, gelir hanelerinde ise “beray-ı ticaret” ifadesi yer almıştır. İskilip köyleri içerisinde 44 hane reisinin meslek hanelerinde bu ibare yazmaktadır. İskilip köylerinde bila sanat gelirleri 11720 kuruştur. İskilip köyleri içerisinde beray-ı ticaret gelirleri en yüksek olan yerleşim yeri 1900 kuruş ve % 16,21'lik oran ile Doğangir'dir.

Tablo 12: İskilip köylerinde bila-sanat (mesleği olmayanlar) gelirleri

Köyler	Meslekler	Bila Sanat	Köy Geliri	Köyün Gelir Oranı %
	Hane			
Subatan	3			
Kuruçay	6	1	300	2,55
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	2	550	4,69
Akpınar	11	4	1100	9,38
Göl(Gölköy)	5	2	350	2,98
Ahlatçık	9	2	450	3,83
Mısmılağaç	7			
Kuzahlat	4			
Sarıkavak	17			
Kilkuyu	87	2	310	2,64
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7			
Beyoğlan	10			
Yavı(Yavı)	6			
Kurtluözü(Kutluözü)	5			
Sipahi	4			
Yenice	12	1	340	2,90
Harun	31			
Çetmi	6	1	340	2,90
Avhadyakası	29			
Şıhlar(Şeyhköy)	26			
Kuzviran(Kuzören)	10			
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	2	1000	8,53
Çatak	6			
Saraycık	11			
Dağkıyısı	18			
Güneyaluç	10			
Cüllahlar(Çulhalar)	9			
Hallı	5			
Semuşlar(Şemişler)	3			
Oruçoğlu	3			
Alibekli(Alibeyli)	3			
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10	1	130	1,10
Aşağı Kıyı	6			
Kurusaray	12			
Yanoğlan	15			
Elmalu(Elmalı)	16	3	700	5,97
Karagöz	4	1	250	2,13
Salderesi(Saldere)	3			
Sekü(Seki)	8	2	350	2,98
Kargın	5	1	250	2,13

Kavak	4			
Doğangir	15	7	1900	16,21
Turb Kargın	5	2	330	2,81
İkipınar	13	4	1250	10,66
Çavuşoğlu	4	2	650	5,54
Çukuraluç	21			
Deresekü(Dereški)	9			
Karaağaç	9			
İkikese(İkikise)	12			
Yalınkese(Yalıkese)	9			
Kuzuluk(Kuzuluk)	29	1	250	2,13
Kelleli	4			
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5			
Kuz	17			
Ağcasu(Akçasu)	18	3	920	7,84
Toplam	643	44	11720	
Gelir oranı	%			100

H. DİĞER GELİRLER(ÂSİYAB-DEĞİRMENCİLİK)

Değirmen Osmanlı İmparatorluğu’nda klasik dönemin en önemli sanayi tesislerinin biri durumundadır. Temel gıda maddelerinden olan buğday ve arpa gibi tahıllar bu değirmenlerde öğütülürlerdi. Üst üste konulmuş iki silindir taş ve ortasından geçen mil üsteki taşı döndürür. Mil, su veya yel ile döndürülen çarka bağlıdır. Dönen taş sayısına *Tahrir defterlerinde* “Bab” denilmekte ve vergi bu taş sayısına göre alınmaktadır¹⁰⁸.

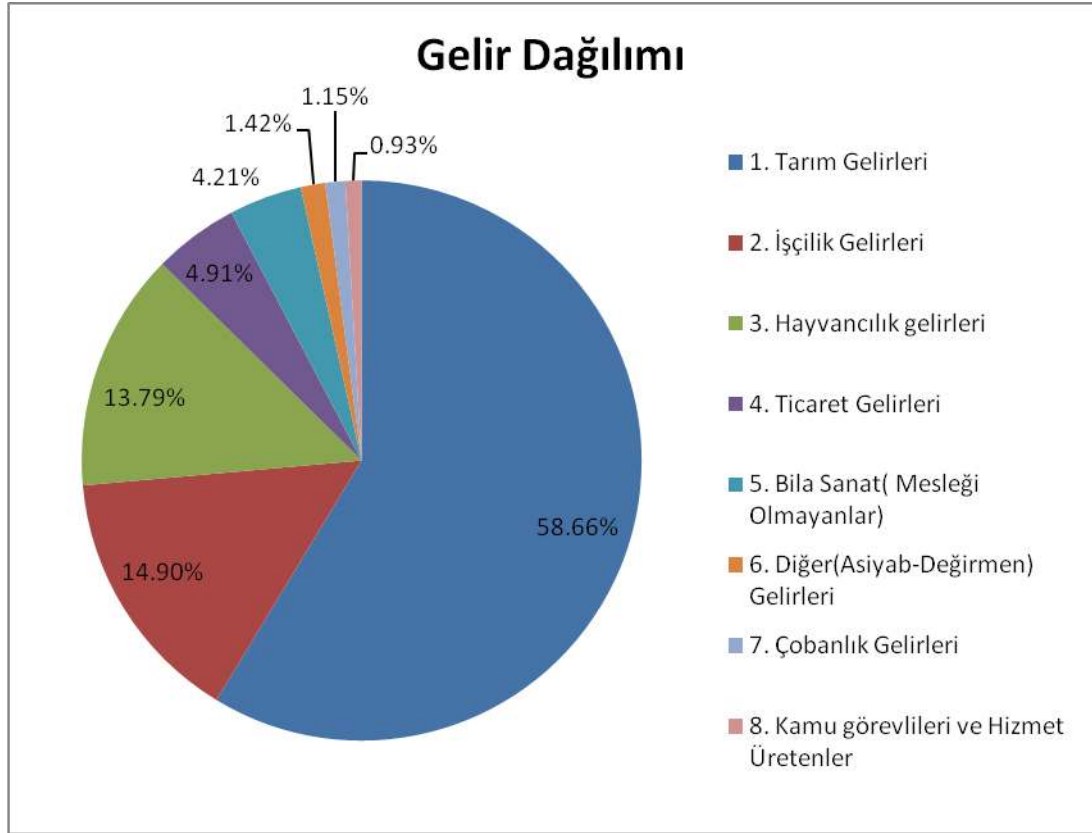
İncelemiş olduğumuz İskilip Temettuat defterlerinde hem değirmencilikten gelir elde edilmiş hem de diğer mesleklerle uğraşan hane reisleri değirmenlerde de çalışarak ek gelir elde etmişlerdir. İskilip köylerinde toplamda 14 hane 3960 kuruşluk bir gelir elde etmiştir. Yalnız Kurusaray 2. hanede iki kardeşin kaldığını düşünürsek aslında 15 hanenin bu işkolundan gelir elde etmiş olduğunu görürüz. Değirmencilikten elde edilen geliri hanelere paylaştırdığımızda ise ortalama hane başına 264 kuruşluk bir gelir göze çarpmaktadır.

¹⁰⁸ Mehmet Ali Ünal, *XIV Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*, T.T.K., Ankara 1999, s. 123-124.

Tablo 13: İskilip köylerinde değirmencilik gelirleri

Köy	Hane Reisi	Hane Sıra No	Yaptığı Meslek	Değirmende çalıştığı süre	Bab(Taş)	Gelir(Kuruş)
Ahlatçık	Nekar oğlu Mehmet	1	Değirmenci	25 Gün		300
Yavu (Yavı)	Serdar oğlu Mustafa Ağa	1	Erbab-ı ziraat	3 Ay	1	750
Sipahi	Ömer Göbel oğlu Mustafa	4	Değirmenci			200
Harun	Gevrek oğlu Mehmet	19	Değirmenci	3 Ay	1	700
Harun	Veli oğlu İsmail	28	Değirmenci			280
Avhadyakası	Divane oğlu Hasan Ağa	1	Erbab-ı ziraat	3 Ay	1	220
Avhadyakası	Bardakçı oğlu Mehmet	26	Değirmenci			500
Kuzviran (Kuzören)	Kara Ziya oğlu Osman	9	Değirmenci			280
Aşağıküyü	Hacı Ömer oğlu Veli	1	Erbab-ı ziraat	6 Ay	1	230
Kurusaray	Cıbrır Hacı oğlu Ali ve Karındaşı Mustafa	2	Erbab-ı ziraat	3 Ay	1	200
Karagöz	Kanlı oğlu Mehmet	4	Amele ile me'luf	15 Gün	Senede ahzolunan İcarı	100
Sekü(Seki)	Karabudak oğlu Hasan	1	Erbab-ı ziraat	8 Gün		50
Sekü(Seki)	Dalcı Muhammed oğlu Veli	4	Hatabcı (Oduncu)	4 Gün	İcar-ı senevîsi	50
Sekü(Seki)	Deli Mehmet oğlu Veli	5	Erbab-ı ziraat	6 Gün	Senede ahzolunan icar	100
Toplam Gelir						3960

Şekil 2: İskilip Köylerinde mesleklere ve iş kollarına göre gelir dağılımı

II. GELİR DAĞILIMI

Temettuat defterleri tutulurken, vergi mükellefi hane reislerinin toplam gelirleri kaydedilmiştir. Buna göre İskilip köylerine ait gelirleri, haneleri ve yerleşim yerlerini ölçü alarak çeşitli yönleriyle değerlendirdik.

A.HANELERE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Gelir seviyesine göre hanelerin durumu, İskilip köylerinde yıllık geliri 0-500 kuruş arasında olanlar en fazla durumdadırlar. 380 hane reisinin bu aralıkta bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Bu rakamın hanelere oranı ise % 59'dur. Oran olarak ikinci sırayı alan hane sayısı 217 hane ve % 33,69 oranla 501-1000 kuruşluk gelir aralığı olan hanelerdir. Üçüncü gelir aralığının da 1001-1500 kuruş ve % 4,81 oran ile 31 hane bulunmaktadır. Diğer taraftan 1501-2000 kuruşluk gelir aralığının da 5 hane bulunmakta ve hanelere göre oranı % 0,77'dir. İskilip köyleri içerisinde gelir aralığı 2001-2500 kuruşluk gelir aralığında 1 hane bulunmakta, oranı ise % 0,15'tir.

Bu bilgilere ek olarak askerde olan ve defterlerde geçen dilenci, ihtiyar, yetim gibi ifadeler verildikten sonra ek olarak “şunun bunun ianesiyle idare etmekte olduğu” gibi ifadelerde eklenerek belirtilen hane reislerinin sayısı 11’dir. Bu hane reislerinin hanelere oranı ise % 1,70’tir.

Tablo 14: İskilip Köylerine ait hanelere göre gelir dağılım ve oranları tablosu

Köyler	Gelir Aralığı(Kuruş)						Hiç Temettuatı Olmayanlar	Temettuatı Olan Hane	Toplam Temettuat	Köyün Toplam Gelire Oranı
	0-500	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001-2500	2501-3000				
Subatan		3						3	2173	0,66
Kuruçay	4	2						6	2784,5	0,85
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	5	3						8	4433,5	1,35
Akpınar	11							11	4121	1,26
Göl(Gölköy)	2	3						5	2656,5	0,81
Ahlatçık	8						1	9	2160	0,66
Mısmılağaç	3	4						7	3749	1,14
Kuzahlat	4							4	1559	0,47
Sarıkavak	11	6						17	6942	2,12
Kilkuyu	77	8					2	87	29049,5	8,90
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)		7						7	5010	1,53
Beyoğlan	4	4	1				1	10	6320	1,93
Yavu(Yavı)	4	1	1					6	3293	1
Kurtluözü (Kutluözü)	5							5	1485	0,45
Sipahi	2	2						4	1935	0,59
Yenice	8	4						12	6063	1,85
Harun	19	13						31	13934	4,27
Çetmi	4	1			1			6	4676	1,43
Avhadyakası	14	11	3				1	29	16126	4,94
Şıhlar(Şeyhköy)	9	14	2				1	26	14675	4,49
Kuzviran (Kuzören)	3	6	1					10	6590	2,02
Depe, Tepe (Tepeyakası)	10	4	5					19	12584	3,85
Çatak	2	3		1				6	4692	1,43
Saraycık	5	5	1					11	5933	1,81
Dağkırıysı	14	4						18	7291	2,23
Güneyaluç	4	5	1					10	5777	1,77
Cüllahlar (Çulhalar)	5	4						9	4029	1,23
Hallı	1	3		1				5	3738	1,14
Semuşlar (Şemişler)	1	2						3	1840	0,56
Oruçoğlu		2					1	3	1499	0,45
Alibekli (Alibeyli)		3						3	2152	0,65

Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	8	2						10	3952	1,21
Aşağı Kıyı	1	4		1				6	4907	1,50
Kurusaray	4	6	1	2				13	9939	3,04
Yanoğlu	5	8	2					15	10240	3,13
Elmalı(Elmalı)	9	7						16	7184,5	2,20
Karagöz	3	1						4	1871	0,57
Salderesi (Saldere)	1	2						3	2038,5	0,62
Sekü(Seki)	4	3					1	8	3327	1,02
Kargın	2	2					1	5	2022	0,61
Kavak	3	1						4	1781	0,54
Doğangir	13	2						15	6385,5	1,95
Turb Kargın	4	1						5	2276	0,69
İkipınar	4	9						13	7046,5	2,16
Çavuşoğlu		3	1					4	3731	1,14
Çukuraluç	17	4						21	8655	2,65
Dereşekü (Dereşeki)	7	2						9	3717	1,13
Karaağaç	1	4	4					9	8234	2,52
İkikese(İkikise)	6	4	1				1	12	6789	2,08
Yalınkese (Yalınkese)	5	2	2					9	6044	1,85
Kuzoluk (Kuzuluk)	21	8						29	12816	3,92
Kelleli	1	3						4	2567	0,78
Kızılcabair (Kızılcabayır)	4	1						5	1851	0,56
Kuz	7	8	1				1	17	8326	2,55
Ağçasu (Akçasu)	11	3	4					18	11174	3,42
Toplam	380	217	31	5	1	0	11	644	326144	
Hanelerin Toplama Oranı %	59	33,69	4,81	0,77	0,15	0	1,70			100

B. MESLEKLERE GÖRE GELİR DAĞILIMI

İskilip Temettuat Defterlerinde görüldüğü üzere 11 hane reisinin meslek geliri bulunmamaktadır. Burada 2 hane reisi askerde olduğu için, diğer 9 hane reisinin ise düşkün (amel mende), yetim, küçük yaşta olmaları sebebiyle herhangi bir geliri bulunmamakta ve başka insanların yardımlarıyla hayatlarını idame ettirmek zorunda kalmışlardır.

Diğer taraftan İskilip Temettuat Defterleri ile ilgili aşağıdaki tabloda meslek gelirleri olarak defterlerde doğrudan meslek temettuatı yazılan haneler esas alınmıştır. Bunun dışında özellikle ziraatçılıkla uğraşan hane reislerinin meslek hanelerinde erbab-ı ziraat yazdığı halde meslek gelirleri ayrıca yazılmamıştır. Dolayısıyla, defterlerdeki bilgilere uyarak ve tarım gelirleri hakkında daha önce yeterli bilgi verdiğimizizi düşünerek burada sadece meslek temettuatlarını değerlendirmeyi uygun gördük.

Bu bilgiler ışığında aşağıdaki tabloyu değerlendirmek gerekirse İskilip köylerine ait temettuat defterlerinde meslek geliri olarak 119829 kuruşluk bir gelir

elde edilmiştir. Bu gelirlerin en büyük kısmını meslek hanesinde erbab-ı ziraat yazan hane reisleri elde etmişlerdir.

Meslek gelirleri bakımından ikinci sırayı alan meslek ise 40516 kuruşluk gelir ile amelelik gelirleridir. Zira bu gelirleri de ziraat gelirleri içerisine yazmak hiç de yadırgamamalıdır çünkü klasik Anadolu toplumunda ameleler daha çok tarım alanlarında çalışmaktadırlar.

Bunların dışındaki meslek temettuatlarına değinecek olursak, diğer diye adlandırdığımız meslek temettuatları kamu görevlileri ve meslek hanelerinde bila sanat yazan hane reislerinden oluşmaktadırlar. Sanayi ve ticaret alanında ise şalcılık, tüccarlık, değirmenci, çerçici, oduncu (hatabcı) ve kömürcülük mesleklerinden elde edilen gelirler ele alınmıştır.

Bu saydığımız meslekler dışında hizmetkârlık ve çobanlık mesleklerinin katkılarını da unutmamak gerekmektedir. Zira az da olsa İskilip köylerinde bu mesleklerle meşgul olan, kendilerinin ve ailelerinin hayatlarını bu mesleklerden elde ettikleri gelirlerle idame ettiren hane reisleri de bulunmaktadır.

Tablo 15: İskilip Köylerine ait meslek gelirleri tablosu

Köyler	Temetuat Türü	Zuhurat		Çobanlık		Sanayi ve Ticaret		Amele		Hizmet kârlık		Diğer		Boş Olan lar	TOPLAM	
	Hane	Hane	Temetuat	Hane	Temetuat	Hane	Temetuat	Hane	Temetuat	Hane	Temetuat	Hane	Temetuat	Hane	Hane	Tematuat (Kurus)
Subatan	3							2	500							500
Kuruçay	6							1	200			1	300			500
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	2	500					1	250			3	800			1550
Akpınar	11	1	150			1	250	5	1350			4	110			1860
Göl(Göl köy)	5	2	600					1	400			2	350			1350
Ahlatçık	9					1	250	3	740	1	120	2	450	1		1560
Mısmıl ağaç	7	3	1000													1000
Kuzahlat	4	1	260	1	300			1	200							760
Sarıka vak	17	7	1450					2	500							1950
Kılkuşu	87	20	4909					12	1860			2	310	2		7079
Evvelki ismi Şihlar (Aşağı Şeyhler)	7															
Beyoğlu	10	3	1397	1	400			2	600					1		2397
Yavı (Yavı)	6	1	500					4	1030							1530
Kurtlu özü (Kutlu özü)	5			1	180					1	150	1	350			680
Sipahi	4					1	200									200
Yenice	12	2	681					5	1630			1	340			2651
Harun	31	3	767	2	350	7	2330	4	900	2	400					4747
Çetmi	6	2	1750					3	1000			1	340			3090
Avhadya kası	29	3	1200			11	5685	9	3450	1	250			1		10585
Şihlar (Şeyh köy)	26	1	200	1	480	2	1070	5	1500					1		2770
Kuzviran (Kuzören)	10	4	2030			1	280	2	500			1	500			3310
Depe, Tepe(Tep ayakası)	19	2	700					5	2050			2	1000			3750
Çatak	6	4	1490					1	380							1870
Saraycık	11	3	1190					2	520			1	250			1960
Dağkıyısı	18	3	700					3	485							1185
Güney aluç	10	5	1872					2	300							2172
Cüllahlar (Çulha lar)	9	1	150					1	250							400
Hallı	5	2	488					1	240			1	900			1628
Semuşlar (Şemiş ler)	3	2	550													550
Oruçoğlu	3	1	250											1		250
Alibekli(Ali beyli)	3	2	654													654

Hacı Haliloğlu (Hacı Halil)	10	1	304					3	420			1	130			854
Aşağı Kıyı	6	1	866					2	850							1716
Kuru saray	12	4	2534					4	950							3484
Yanoğlan	15	5	1800					3	740							2540
Elmalı(E lmalı)	16	5	1500				2	450	6	1600			2	500		4050
Karagöz	4						1	150	2	450			1	250		850
Salderesi (Saldere)	3	3	950													950
Sekü (Seki)	8	2	850				1	350	2	400			2	350	1	1950
Kargın	5	1	280						2	650			1	250	1	1180
Kavak	4	1	250						2	400						650
Doğangir	15						1	300	6	1250			7	1900		3450
Turb Kargın	5	1	300						1	200			2	230		730
İkipınar	13						2	650	5	1250			4	1250		3150
Çavuş oğlu	4								1	400			2	650		1050
Çukuralu ç	21	3	780						5	1100	1	250				2130
Deresekü (Dere se ki)	9								2	395						395
Karaağaç	9	4	1250										1	500		1750
İkikese (İkikise)	12	4	1900				1	750	3	750					1	3400
Yalın kese (Yalı kese)	9	3	1150	1	300				1	250			1	357		2057
Kuzoluk (Kuzu luk)	29	4	1350	1	200	6	2370	13	3210							7130
Kelleli	4	2	750						1	380						1130
Kızılcaba ir (Kızılca bayır)	5	1	200				1	250	2	280						700
Kuz	17	4	1209	2	720	1	500	6	1925						1	4354
Ağcasu(Akçasu)	18	5	2160	1	270			6	1831			3	920			5181
Toplam	644	134	45821	11	3200	40	15835	155	40516	6	1170	49	13287	11	644	119829

III. VERGİLER VE VERGİ DAĞILIMI

Bilindiği üzere Osmanlı toplumunda halk iki kurala göre vergilendirilmiştir. Bu kurallardan ilki dinsel nitelikli olup diğer İslam devletleri gibi Osmanlılar da İslami inanç ve esaslara göre aldıkları vergilere Tekâlif-i Şer'iyye (Şeriatın öngördüğü vergiler) diye adlandırmıştır. Devlet bu vergileri şeriatın bir gereği olarak aldığı için Rûsum-ı Şer'iyye'de denilmiştir. Çiftçi ve reayadan alınan öşür, resm-i çift, resm-i ağnam gibi vergilerle birlikte şehirlerdeki ticari faaliyetlerden alınan bağlar da bu türe girmektedirler.

Diğer taraftan devletin yürütme ve uygulama görevi olanlara hizmetleri karşılığı halktan alınan vergi ise Tekâlif-i Örfiyye (Rûsum-ı Örfiyye) olarak nitelendirilmiştir. Çeşitli makam ve mevkilerde yer alan yöneticilere vermiş oldukları hizmetlerin karşılığı olarak kendilerine verilen bu vergilerin miktarı ve çeşitleri kanunnamelerle bölgelere ve zamana göre ayrı ayrı düzenlenmiştir¹⁰⁹.

A.VERGİ DAĞILIMI

İskilip köylerinde 644 haneden toplamda 149983,5 kuruş vergi alınmıştır. Hane başına vergi ortalaması yaklaşık olarak 233 kuruştur. En fazla vergi veren hane reisi ise Karaağaç köyünde 7. hane de oturan Ahmetçe oğlu Ahmet 748,5 kuruş vergi vermiştir. Bu hane reisinin mesleği ise ziraatçılıktır.

Nüfus oranına göre ise en fazla vergi veren köy Kilkuyu köyüdür. İskilip köylerinde vergi vermeyen hane reisi bulunmamaktadır. İskilip köylerinde değinmemiz gereken önemli bir husus hane reisleri alil, ihtiyar, dilenci, yetim vs. gibi özel durumları olmalarına rağmen H.1260(M.1844) yılında vergi vermişlerdir. Yalnız Kilkuyu 58. hanede oturan hane reisinin vergisi yazılmamıştır. Bu durumun hane reisinin mesleği ziraatçılık olmasına rağmen vergi vermemiş olması, hane reisinin vergisinin görevli tarafından unutulduğu için yazılmamış olduğu konusundaki şüphemizi arttırmaktadır. Bu bilgilere ait veriler aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

¹⁰⁹Musa Çadırcı, a.g.e., s. 105

Tablo 16: İskilip köylerindeki vergi dağılım ve oranları

Köyler	Hane	Hane Sayısı/ Toplam %	Sene-i Sabıkada Vergisi	%
Subatan	3	0,46	1215	0,81
Kuruçay	6	0,93	1300	0,86
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	1,24	2563	1,70
Akpınar	11	1,70	1948	1,29
Göl(Gölköy)	5	0,77	1321,5	0,88
Ahlatçık	9	1,39	1185,5	0,79
Mısımlağaç	7	1,08	1767	1,17
Kuzahlat	4	0,62	700	0,46
Sarıkavak	17	2,63	3356	2,23
Kilkuyu	87	13,50	13849 ¹¹⁰	9,23
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	1,08	1500	1
Beyoğlu	10	1,55	3653	2,43
Yavı(Yavı)	6	0,93	1600	1,06
Kurtluözü(Kutluözü)	5	0,77	704	0,46
Sipahi	4	0,62	1197	0,79
Yenice	12	1,86	3000	2
Harun	31	4,96	5840	3,89
Çetmi	6	0,93	2000	1,33
Avhadyakası	29	4,50	6050	4,03
Şıhlar(Şeyhköy)	26	4,03	6900 ¹¹¹	4,60
Kuzvıran(Kuzören)	10	1,55	2930	1,95
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	2,95	6000	4
Çatak	6	0,93	1981	1,32
Saraycık	11	1,70	2360	1,57
Dağkıyısı	18	2,79	3300	2,20
Güneyaluç	10	1,55	2549	1,69
Cüllahlar(Çulhalar)	9	1,39	1980	1,32
Hallı	5	0,77	900	0,60
Semuşlar(Şemişler)	3	0,46	700	0,46
Oruçoğlu	3	0,46	600	0,40
Alibekli(Alibeyli)	3	0,46	825	0,55
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10	1,55	1756	1,17
Aşağı Kıyı	6	0,93	1980	1,32
Kurusaray	12	1,86	4058	2,70
Yanoğlu	15	2,32	3872	1,24
Elmalu(Elmalı)	16	2,48	3445	2,29
Karagöz	4	0,62	957,5	0,63
Salderesi(Saldere)	3	0,46	850	0,56
Sekü(Seki)	8	1,24	1500 ¹¹²	1
Kargın	5	0,77	1518 ¹¹³	1,01
Kavak	4	0,62	892	0,59

¹¹⁰Kilkuyu 58. hanede hane reisinin vergisi yazılmamıştır. Bunun dışında aynı köyde 36. hanede oturan hane reisinin vergisi H.1258 senesinden H.1260 senesine vergisi bakaya(ertelenmiştir) kalmıştır.

¹¹¹Şıhlar 26. Hanede oturan hane reisinin vergisi H.1256 senesinde tahsis edilmiş, H.1257 senesinden H.1260 senesine kadar vergisi bakaya(ertelenmiştir) kalmıştır.

¹¹²H.1257 senesinden beri 8 numarada oturan hane reisinin vergisi bakaya(ertelenmiştir) kalmıştır.

¹¹³Kargın 4. Hanede oturan hane reisinin vergisi H.1257 senesinden beri bakaya(ertelenmiştir)kalmıştır.

Doğangir	15	2,32	4028	2,68
Turb Kargın	5	0,77	1300	0,86
İkipınar	13	2,01	4456	2,97
Çavuşoğlu	4	0,62	2296	1,53
Çukuraluç	21	3,26	4000	2,66
Dereşekü(Dereşeki)	9	1,39	1410	0,94
Karaağaç	9	1,39	3490,5	2,32
İkikese(İkikise)	12	1,86	2600	1,73
Yalınkese(Yalıkese)	9	1,39	2720	1,81
Kuzoluk(Kuzuluk)	29	4,50	5508	3,67
Kelleli	4	0,62	1276,5	0,85
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5	0,77	800	0,53
Kuz	17	2,63	4496 ¹¹⁴	2,99
Ağcasu(Akçasu)	18	2,79	5000	3,33
Toplam	643	100	149983,5	100

B. ÖŞÜR VERGİSİ VE DAĞILIMI

Arapça kökenli bir kelime olan ve onda bir anlamına gelen şer’i vergilerin en önemlisi olan, ziraat üzerinden Tanzimat’a kadar toprağın verim gücüne ve sulama imkânına göre 1/3 ile 1/10 arasında değişen oranlarda alınan öşür, Tanzimat ile birlikte bütün bölgelerde 1/10 oranında tahsil edilmeye başlanmıştır¹¹⁵. Osmanlı Devleti’nde ziraat üzerinden alına öşür ve hayvanlardan alına ağnam vergisi devletin en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Yukarıdaki bilgiler dışında öşrün oranı devletin mali bunalıma girdiği dönemler de % 15’lere çıktığı da görülmüştür.

Öşür, ayni ve nakdi olmak üzere iki şekilde tahsil edilmiştir. Kanuna göre, arpa, buğday, darı, nohut benzeri dayanıklı ürünlerden ve pamuktan ayni olarak alınırken, sebze ve meyve gibi bağ, bahçe ve bostan ürünlerinden nakdi ve maktu olarak alınırdı. Bu yüzden tahrir defterlerinde bağ, bahçe ve bostan ürünlerinden alınan vergiler “ber vech-i maktu” şeklinde kaydedilmiştir.

Tanzimat’la birlikte yapılan değişikliklerle vergi toplama işi muhassıllara verilmiştir. Ancak istenilen fayda sağlanamadığından 1258 yılında yeniden iltizam usulüne geri dönüldü. Zaman ve şartlara göre tahsil yönteminde değişiklikler yapılan öşür vergisi Osmanlı Devleti’nin yıkılmasına kadar devam etmiştir¹¹⁶.

İskilip köylerinde öşür vergisi dağılımına bakıldığında en fazla öşür vergisi alınan tarım ürünü 8137 kuruş ve % 59,56’lık oranla Hınta (Buğday)’dan alınan vergiler olmuştur. Buğdaydan sonra vergi alınan ikinci tarım ürünü ise, 2862 kuruş

¹¹⁴Kuz 15. hanede oturan hane reisinin vergisi H.1260 senesinden H.1261 senesine bakaya(ertelenmiştir) kalmıştır.

¹¹⁵Tevfik Güran, *a.g.e.*, s. 14

¹¹⁶Mehmet Ali Ünal, *a.g.e.*, s. 136.

ve % 20 95'lik oran ile Şair (Arpa) olmuştur. Bu durum bize İskilip köylerinde daha çok tahıl tarımı yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla su ihtiyacına daha az gereksinim duyan tahıl ürünlerinin yetiştirilmesi tarım faaliyetlerinin iklime bağlı olduğunu göstermektedir. Zira günümüzde dahi Anadolu topraklarının birçoğunda tarım faaliyetleri iklime bağlı olarak yapılmaktadır.

Diğer taraftan bu iki tarım ürününden sonra en fazla vergi sebze ziraatından alınmıştır. 1913,5 kuruş vergi alınan sebzenin genel öşür vergisine oranı % 14'tür. Sebze den sonra ise en yüksek vergi bağcılıktan, dolayısıyla üzümünden alınmıştır. Bağcılık ziraatından alınan vergi miktarı 266,5 kuruştur genel öşre oranı ise % 1,95'tir. Bağcılıktan sonra keten ziraatı gelmektedir. Ketenden alınan öşür vergisi 237,5 kuruş ve genel öşür vergisine oranı ise % 1,73'tür. İskilip köylerinde ketenden sonra en yüksek vergi alınan tarım ürünü çeltiktir. İskilip köylerinde çeltikten toplamda 225,5 kuruş öşür vergisi alınmıştır. Çeltiğin genel öşür vergisine oranı ise % 1,65'tir. İskilip köylerinde tarımı en az yapılan tarım ürünü soğandır. Sadece Dağkıyısı ve Güneyaluç köylerinde soğan (basal)'dan öşür vergisi alınmıştır. Toplamda 18 kuruş vergi alınan soğanın öşür vergisinin, genel öşür vergisine oranı % 0,13'tür.

İskilip köylerinde alınan öşür vergisini köyler bazında değerlendirecek olursak en fazla öşür vergisi veren köy Kilkuyu'dur. Toplamda 1805,5 kuruş vergi veren köyün genel öşür vergisine oranı ise 13,21'dir. Kilkuyu'yu takip eden köy ise 714 kuruş ve % 5,22'lik oranla Harun'dur.

Bunların dışında İskilip köylerinde hiç öşür vergisi yazılmayan köylerde bulunmaktadır. Topraklarının Akşemseddin vakfiyesinin toprakları olması hasebiyle Deresekü (Dereşeki) ve defterde Evvelki Şıhlar adı ile belirtilen Aşağışeyhler köyünün öşürleri Akşemseddin tekkesine verildikleri için ayrıca kaydedilmemiştir.

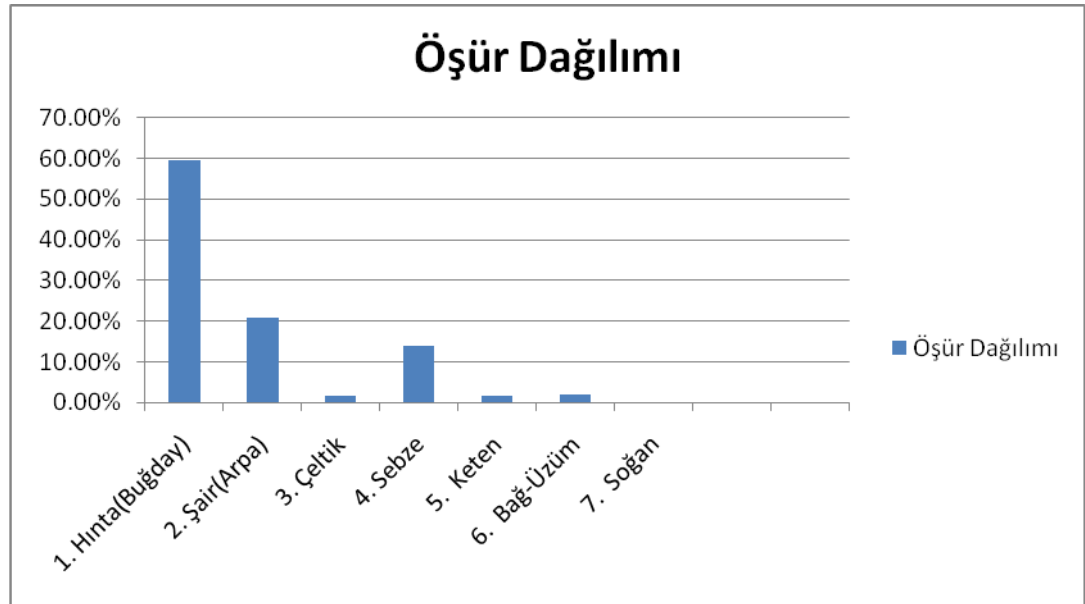
Tüm bunlara ek olarak Şıhlar ve Çukuraluç köylerinin topraklarının Akşemseddin vakfiyesine vakfedildikleri halde bu köylerde meskûn olan hanelerden 1 ya da 2 hane reisinin vermekle mükellef olduğu öşür vergilerinin tahsil edildiği ve kayıtlarda yer aldığı görülmektedir. Bu bilgiler bizi, bu hane reislerinin başka köylerde arazileri olabileceği şüphesine sevk etmektedir.

Tablo 17: İskilip Köylerinde tarım ürünleri öşür dağılımı

Köyler	Hane	Hinta(buğday)	Şair(Arpa)	Çeltik	Sebze	Keten	Bağ	Soğan(Piyaz)	Köye Ait öşür	Köyün Toplam Tarım Vergisine Oranı %
Subatan	3	18	9	49,5			6		82,5	0,60
Kuruçay	6	105	46,5	18			13		182,5	1,33
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	78	39	30,5			7		154,5	1,13
Akpınar	11	45	30						75	0,54
Göl(Gölköy)	5	54	34,5				6		94,5	0,69
Ahlatçık	9	18	6						24	0,17
Mısmılağaç	7	180	69		18	13,5			280,5	2,05
Kuzahlat	4	45	10,5		16				71,5	0,52
Sarıkavak	17	282	28,5		145,5				456	3,33
Kilkuyu	87	987	16,5		802				1805,5	13,21
Evvelki ismi Şihlar (Aşağı Şeyhler)	7									0
Beyoğlu	10	186	123				10		319	2,33
Yavru(Yavı)	6	105	37,5						142,5	1,04
Kurtluözü (Kutluözü)	5	54	16,5						70,5	0,51
Sipahi	4	108	52,5						160,5	1,17
Yenice	12	180	66				12,5		258,5	1,89
Harun	31	480	196,5			37,5			714	5,22
Çetmi	6	72	15			27			114	0,83
Avhadyakası	29	225	109,5						334,5	2,44
Şihlar(Şeyhköy)	26	30	15						45	0,32
Kuzviran (Kuzören)	10	189	88,5						277,5	2,03
Depe, Tepe(Tepeya kası)	19	327	138						465	3,40
Çatak	6	180	78						258	1,88
Saraycık	11	240	114						354	2,59
Dağkıyısı	18	324	69					14	407	2,97
Güneyaluç	10	186	27		130			4	347	2,54
Cüllahlar (Çulhalar)	9	198	77,5		66				341,5	2,5
Hallı	5	108	7,5		80				195,5	1,43
Semuşlar (Şemişler)	3	45	10		54				109	0,79
Oruçoğlu	3	75			46				121	0,88
Alibekli (Alibeyli)	3	78	15		44				137	1
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	10	141	30		82				253	1,85
Aşağı Kıyı	6	120	47		76				243	1,77
Kurusaray	12	204	116,5		94	22,5	50		487	3,56
Yanoğlu	15	339	76,5		120	117			652,5	4,77
Elmalı(Elmalı)	16	105	112,5				23,5		241	1,76
Karagöz	4	48	25,5				19		92,5	0,67
Salderesi (Saldere)	3	39	22,5			20			81,5	0,59
Sekü(Seki)	8	45	33						78	0,57
Kargın	5	15	8						23	0,16
Kavak	4	33	15				8		56	0,40
Doğangir	15	36	16,5	36,5			34,5		123,5	0,90

Turb Kargın	5	42	21	13			24		100	0,73
İkipınar	13	42	22,5	12			41,5		118	0,86
Çavuşoğlu	4	48	27	66			11,5		152,5	1,11
Çukuraluç	21	69	22,5						91,5	0,66
Dereşekü (Dereşeki)	9									0
Karaağaç	9	310	151,5						461,5	3,37
İkikese(İkikise)	12	168	102,5						270,5	1,98
Yalınkese (Yalıkese)	9	255	94,5						349,5	2,55
Kuzuluk (Kuzuluk)	29	195	88,5						283,5	1,85
Kelleli	4	93	33						126	0,92
Kızılcabair (Kızılcabayır)	5	54	25,5						79,5	0,58
Kuz	17	207	90						297	2,17
Ağcasu (Akçasu)	18	327	135						462	3,38
Toplam	643	8137	2862	225,5	1913,5	237,5	266,5	18	13660	100
Toplam öşür oranı %		59,56	20,95	1,65	14	1,73	1,95	0,13		

Şekil 3: İskilip Köylerinde yetiştirilen tarım ürünlerinin dağılım ve oran grafiği

C. AĞNAM VERGİSİ VE DAĞILIMI

Tanzimat’ın başlangıcında koyunlardan alınan daha sonra diğer hayvanlardan da alına gelen bir vergi olan adet-i ağnam, Rumeli bölgesinde yaygın şekilde kullanılan “ondalık ağnamı” idi. Bu verginin uygulanması bölgenin İstanbul’a yakınlığına göre iki farklı şekilde oluyordu. İstanbul’a yakın bölgelerde mevcut

küçükbaş hayvanlardan kuzu ve oğlaklar dışında onda biri devlet tarafından tespit edilen (mirî) fiyatlarla satın alınıyordu.

Resmi bir mubayaa niteliği arz eden bu uygulama, tespit edilen fiyatların piyasa fiyatlarının altında kaldığı için aynı bir vergi niteliği taşıyordu. Elde edilen koyunlar İstanbul'a yakın devlet meralarında toplanıyor ve ihtiyaca göre sarayın, askerlerin, tekkelerin ve devlet memurlarının et ihtiyaçlarını karşılamak üzere İstanbul'a sevk ediliyordu. Buna karşılık İstanbul'a uzak bölgelerde aynı yükümlülük bedele çevriliyor ve nakden tahsil ediliyordu.

Bu uygulama verginin kaynağını tahrip edici bir etki yaptığından H.1273(M.1857) yılında ondalık ağnamı uygulanmasından vazgeçilerek koyunların sağladığı hâsılat üzerinden vergi alınması kararlaştırıldı. Buna göre her bölgeden küçükbaş hayvanlardan sağlanan hâsılatın % 10'u dolaylarında bir vergi kondu. Bu vergi bölgelere göre hayvan başına 1 ile 4 kuruş arasında değişiyordu¹¹⁷.

Bu bilgiler doğrultusunda anlaşıyor ki; İskilip köyleri İstanbul'a uzak kabul edildiği için vergiler hâsılat üzerinden nakdi olarak alınmıştır.

İskilip Temettuat defterlerine göre koyun ve keçiden alınan vergi miktarı 1135,5 kuruştur. Bu verginin çoğunlu keçiden alınmış olup bu miktar 1383 keçiden 661,5 kuruş olarak tahsil edilmiştir. Ayrıca 892 baş koyundan ise 433 kuruşluk bir vergi tahsil edilmiştir. İskilip Temettuat defterlerine göre her koyun ve keçiden ortalama 0,5 kuruşluk ağnam vergisi alınmıştır. Defterlerde bazen bu miktarın arttığı da görülmektedir.

İskilip köyleri içerisinde en fazla ağnam vergisi, 181 kuruş ve % 15,94'lük oranla Depe (Tepeyakası) köyünden elde edilmiştir. Bu köyü takip eden köyler ise 167 kuruş ve % 14,70'lik oranla Kilkuyu, 146 kuruş % 12,85'lik oranlarla Karaağaç köyleridir.

Köylerde vergi alınan koyun ve keçi sayısına bakıldığında ise en fazla koyun 314 baş ve % 30,20'lik oranla Kilkuyu'da bulunmaktadır. İskilip köylerinde en fazla keçi ise 256 baş ve % 18,51'lik oranla Depe (Tepeyakası)'de bulunmaktadır.

¹¹⁷Tevfik Güran, a.g.e., s.15

Yukarıdaki bu bilgiler doğrultusunda İskilip köylerinde ağnam vergisinin çokta fazla olduğu söylenemez. Öşür vergisi ile kıyaslayacak olursak İskilip köylerinden tahsil edilen ağnam vergisinin öşür vergisine oranı ancak 1/10 dolaylarında olduğunu görürüz. Tüm bu bilgiler bize İskilip köylerinde tarımın hayvancılıktan daha yaygın olduğunu göstermektedir.

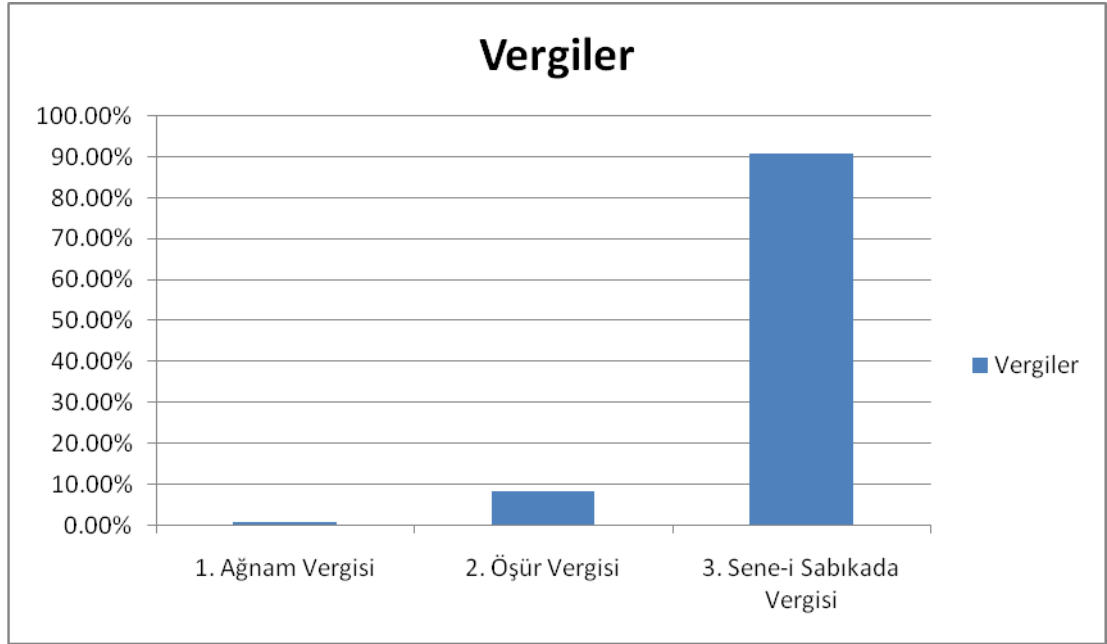
Tablo 18: İskilip Köylerindeki Ağnam (Küçükbaş hayvan) ve dağılımı

Köyler	Koyun		Keçi		Bedel-i Rüşum-u ağnam	Toplam Adet-i Ağnam	Köyün Toplama oranı %
	re's(baş)	ağnam	re's(baş)	ağnam			
Subatan			5	2,5		2,5	0,22
Kuruçay	3	1,5	9	4,5		6	0,52
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	2	1	31	15,5		16,5	1,45
Akpınar			10	5		5	0,44
Göl(Gölköy)			13	6,5		6,5	0,57
Ahlatçık							
Mısımlağaç	28	29				29	2,55
Kuzahlat	10	5				5	0,44
Sarıkavak	66	33				33	2,90
Kilkuyu	314	157	20	10		167	14,70
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)							
Beyoğlu			25	12,5		12,5	1,10
Yavu(Yavı)							
Kurtluözü (Kutluözü)							
Sipahi							
Yenice							
Harun			43	21,5		21,5	1,89
Çetmi			55	27,5		27,5	2,42
Avhadyakası			35	17,5		17,5	1,54
Şıhlar(Şeyhköy)							
Kuzvıran (Kuzören)			28	14,5		14,5	1,77
Depe, Tepe (Tepeyakası)	95	53	256	128		181	15,94
Çatak			20	10		10	0,88
Saraycık			38	14		14	1,23
Dağkıyısı	18	8,5	27	13,5		22	1,93
Güneyaluç	25	12,5			1	13,5	1,18
Cüllahlar (Çulhalar)	40	20				20	1,76
Hallı			6	3		3	0,26
Semuşlar (Şemişler)			30	15		15	1,32
Oruçoğlu	18	9				9	0,79
Alibekli (Alibeyli)			25	12,5		12,5	1,10
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	28	14				14	1,23
Aşağı Kıyı			50	25		25	2,20
Kurusaray	6	3	38	18	12	33	2,90
Yanoğlu	10	5	66	34		39	3,43

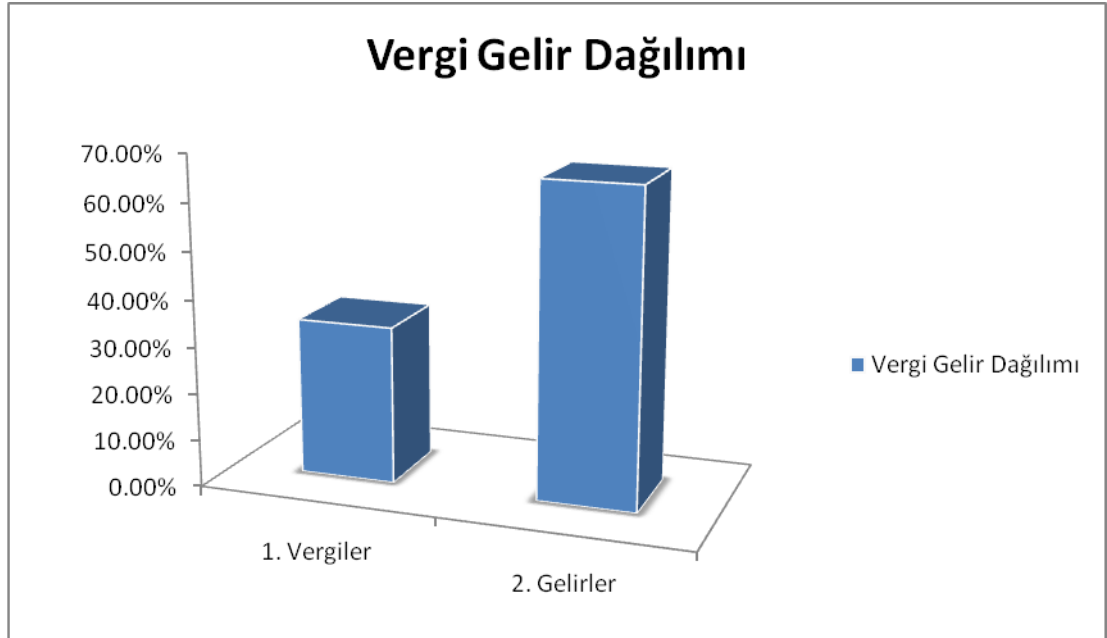
Elmalu(Elmalı)	3	1,5	27	13,5		15	1,32
Karagöz							
Salderesi (Saldere)							
Sekü(Seki)			18	9		9	0,79
Kargın			14	7		7	0,61
Kavak	6	3	25	12,5		15,5	1,36
Doğangir	3	1,5	45	20		21,5	1,89
Turb Kargın			7	3,5		3,5	0,30
İkipınar	2	1	28	14		15	1,32
Çavuşoğlu			6	3		3	0,26
Çukuraluç							
Deresekü (Dereseki)							
Karaağaç	111	49,5	191	88	8,5	146	12,85
İkikese(İkikise)	20	10	20	10		20	1,76
Yalınkese (Yalınkese)	44	5,5	48	15,5	11	32	2,81
Kuzuluk (Kuzuluk)	24	9,5	50	22	4,5	36	3,17
Kelleli			23	10		10	0,88
Kızılcabair (Kızılcabayır)			10	5		5	0,44
Kuz	16		26	10,5	4	14,5	1,27
Ağcasu (Akçasu)			15	7,5		7,5	0,66
Toplam	892	433	1383	661,5	41	1135,5	100

İncelemiş olduğumuz İskilip Temettuat defterlerinde $\frac{1}{2}$ oranında ağnam vergisi alındığı görülmüştür. Tüm bu bilgiler dışında İskilip köylerinde vergi vermeyen hane reisi bulunmamaktadır. Sadece Kilkuyu 58. hanede oturan hane reisinin vergisi yazılmamıştır.

Şekil 4: İskilip Köylerinde vergi dağılım oranları

Şekil 5: İskilip Köylerinin toplam gelirinin toplam vergiye oranı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

XIX YÜZYIL ORTALARINDA İSKİLİP KÖYLERİNDE TARIM VE HAYVANCILIK

I. TARIM FAALİYETLERİ

A.İSKİLİP KÖYLERİNDE TARIM YAPILAN TOPRAK MİKTARI VE DAĞILIMI

İskilip köylerinde toplamda 5620,5 dönüm tarım arazisi kaydedilmiştir. Aşağıdaki tabloda dikkati çeken en önemli husus mezru tarlalardan sonra gayri mezru tarlalar değil de ahara icar verilen arazinin daha fazla olmasıdır. Bu husus bize tarlaların boş kalmasını engelleyen iki ayrı unsurun olduğunu düşündürüyor. Birincisi; tarla sahibinin az da olsa bir gelir elde etme düşüncesi, ikincisi; iklim koşullarının tarlaların boş kalmasını engelleyecek kadar iyi gitmesidir.

İskilip köylerinde toplamda 4039,5 dönüm mezru tarla kaydedilmiştir. Bu tarım arazilerinin toplam tarım arazilerine oranı ise % 71,87'dir. Diğer taraftan mezru tarlalardan sonra gelen tarım arazisi ahara icar verilen arazilerdir. Bu arazilerin toplam tarım arazisi içerisinde dönüm cinsinden miktarı 1174,5 dönüm, oranı ise % 20,89'dur. İskilip köyleri toplamında üçüncü sırayı alan tarım arazileri gayri mezru tarla (Boş bırakılan) olarak bilinen arazilerdir. Bu arazilerin dönüm cinsinden miktarı 200 dönüm, oranı ise % 3,55'dir.

İskilip köylerinde toplam bağ arazisi 161,5 dönüm, oranı ise % 2,87'dir. Bu oranla bağ arazileri İskilip köyleri tarım arazileri içerisinde dönüm cinsinden miktarı bakımından dördüncü sırada yer almaktadır. İskilip köylerine ait araziler içerisinde hem oran hem de miktar bakımından en az arazi bahçe tarımına ayrılmış arazilerdir. Buna göre İskilip köylerinde toplamda 11 dönüm bahçe arazisi vardır. Genel araziye oranı ise % 0,19'dur. İskilip köylerinde çeltiklik olarak ayrılan arazilerin toplam miktarı 34 dönüm, genel araziye oranı ise % 0,60'dır.

İskilip köylerinde en fazla tarım arazisine sahip olan köy 759 dönüm ile Kilkuyu'dur. Bu köyden sonra en çok tarım arazisine sahip olan yerleşim yeri Harun'dur. İskilip köylerindeki tarım arazilerini nitelik yönünden incelediğimizde en fazla mezru tarlaya sahip köy yine Kilkuyu'dur. Toplamda Kilkuyu'da 626,5 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Bu tarlaların ilgili tarım alanına oranı % 15,50

iken genel tarım arazilerine oranı ise % 11,14'tür. İskilip köylerinde ahara icar verilen tarla(kiraya verilen) miktarı bakımından en çok araziye sahip olan köy yine Kilkuyu'dur. Kilkuyu'da ahara icar verilen tarla 132,5 dönümdür. Bu tarlaların ilgili tarım alanına oranı % 11,28 iken, genel tarım arazilerine oranı % 2,35'dir.

Tablo 19: İskilip Köylerindeki toprakların tarım alanlarına dağılım ve oranları

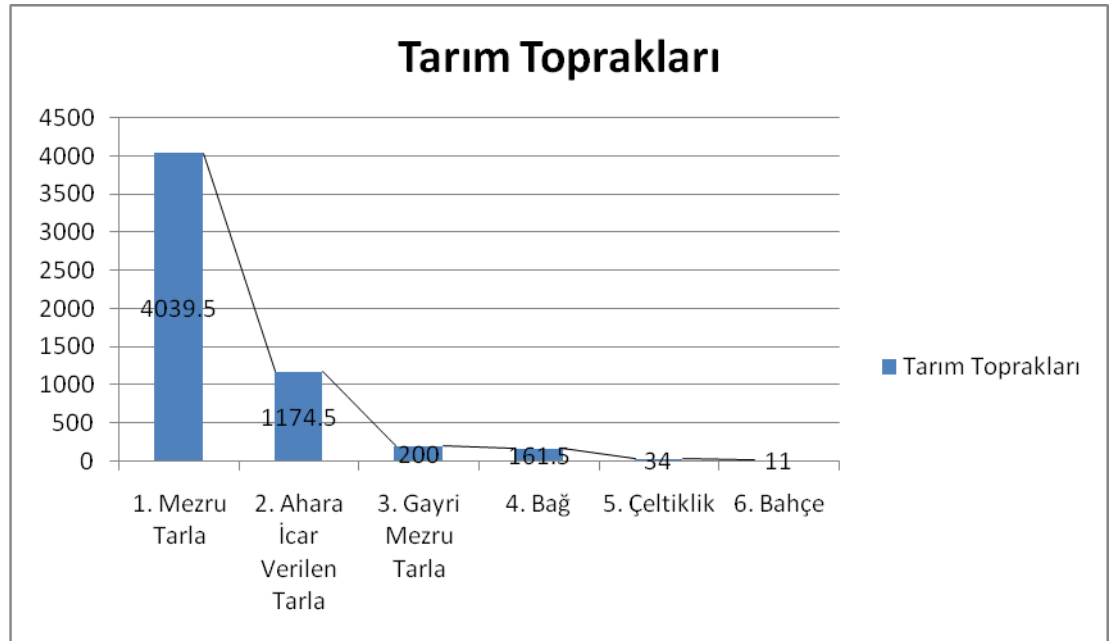
	Tarım Alanı	Mezru Tarla	Tarım Alanlarına	Ahara İcar Edilen Tarla	Tarım Alanlarına	Gayri Mezru Tarla	Tarım Alanlarına	Bağ	Tarım Alanlarına	Bahçe	Tarım Alanlarına	Çeltiklik	Tarım Alanlarına	Köydeki Toplam Arazi
Köyler	Hane sayısı	Dönüm	Oran %	Dönüm	Oran %	Dönüm	Oran %	Dönüm	Oran %	Dönüm	Oran %	Dönüm	Oran %	
Subatan	3	6	0,10	12	0,21			8	0,14			7	0,12	33
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,14		1,02				4,95				20,58		
Kuruçay	6	29	0,51			20	0,35	6,5	0,11			3	0,05	58,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,71				10		4,02				8,82		
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	33	0,58	6	0,10	26	0,46	4	0,07	3	0,05	8	0,14	80
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,81		0,51		13		2,47		27,27		23,52		
Akpınar	11	18	0,32	32	0,56	34	0,60							84
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,44		2,72		17								
Göl(Gölköy)	5	19	0,33	13	0,23	13	0,23	4	0,07					49
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,47		1,10		6,5		2,47						
Ahlatçık	9	13	0,23	12	0,21	5	0,08							30
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,32		1,02		2,5								
Mısımlağaç	7	101,5	1,80											101,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,51												
Kuzahlat	4	18,5	0,32	23	0,40									41,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,45		1,95										
Sarıkavak	17	154	2,73	13	0,23									167
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	3,81		1,10										
Kilkuyu	87	626,5	11,14	132,5	2,35									759
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	15,50		11,28										
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	2	0,03											2
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,04												
Beyoğlu	10	89	1,58	6	0,10			3,5	0,06					98,5

Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,20		0,51				2,16						
Yavru(Yavı)	6	35	0,62	25	0,44									60
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,86		2,12										
Kurtluözü(Kutluözü)	5	21	0,37											21
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,51												
Sipahi	4	48	0,85											48
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,18												
Yenice	12	64	1,13	42	0,74			1	0,01					107
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,58		3,57				0,61						
Harun	31	220	3,91	66	1,17	2	0,03							288
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	5,44		5,61		1								
Çetmi	6	40	0,71	17	0,30									57
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1		1,44										
Avhadyakası	29	89	1,58	102	1,81			2	0,03					193
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,20		8,68				1,23						
Şıhlar(Şeyhköy)	26							3	0,5					3
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%							1,85						
Kuzviran(Kuzören)	10	77	1,36	7	0,12									84
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,90		0,59										
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	130	2,31	40	0,71			8,5	0,15					178,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	3,21		3,40				5,26						
Çatak	6	36	0,64					4	0,07					40
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,89						2,47						
Saraycık	11	75	1,33	22	0,39									97
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,85		1,87										
Dağkıyısı	18	224	3,98	24	0,42									248
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	5,54		2,04										
Güneyaluç	10	122,5	2,17	14	0,24									136,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	3,03		1,19										
Cüllahlar(Çulhalar)	9	116,5	2,07	15	0,26									131,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,88		1,27										
Hallı	5	60	1,06	8	0,14									68
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,48		0,68										
Semuşlar(Şemişler)	3	48	0,85											48
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,18												

Oruçoğlu	3	48	0,85											48
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,18												
Alibekli(Alibeyli)	3	54	0,96											54
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,33												
Hacı Haliloğlu(Hacıhalil)	10	90	1,60	28	0,49									118
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,22		2,38										
Aşağı Kıyı	6	101	1,79	23	0,40									124
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,50		1,95										
Kurusaray	12	171	3,04	20	0,35			17	0,30					208
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	4,23		1,70				10,52						
Yanoğlu	15	218	3,87	19	0,33			4	0,07					241
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	5,39		1,61				2,47						
Elmalu(Elmalı)	16	59	1,04			14	0,24	21	0,37					94
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,46				7		13						
Karagöz	4	21	0,37					5	0,08					26
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,51						3,09						
Salderesi(Saldere)	3	25	0,44			3	0,05							28
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,61				1,5								
Sekü(Seki)	8	17	0,30	17	0,30	19	0,33							53
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,42		1,44		9,5								
Kargın	5	5	0,08	19	0,33	12	0,21							36
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,12		1,61		6								
Kavak	4	12	0,21	6	0,10			4	0,07					22
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,29		0,51				2,47						
Doğangir	15	13	0,23	27	0,48	22	0,39	16,5	0,29			6,5	0,11	85
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,32		2,29		11		10,21				19,11		
Turb Kargın	5	12	0,21	10	0,17	15	0,26	5	0,08	2	0,03	1,5	0,02	45,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,29		0,85		7,5		3,09		18,18		4,41		
İkipınar	13	16	0,28	33	0,58	7	0,12	19,5	0,34	4	0,07	3	0,05	82,5
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,39		2,80		3,5		12,07		36,36		8,82		
Çavuşoğlu	4	16	0,28	10	0,17	8	0,14	6	0,10	2	0,03	5	0,08	47
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,39		0,85		4		3,71		18,18		1,47		
Çukuraluç	21			10	0,17									10
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%			0,85										
Deresekü(Dereseki)	9													
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%													

Oranı														
Karaağaç	9	144	2,56											144
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	3,56												
İkikese(İkikise)	12	73	1,29	23	0,40									96
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,80		1,95										
Yalınkese(Yalıkese)	9	92	1,63	22	0,39									114
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	2,27		1,87										
Kuzoluk(Kuzuluk)	29	73	1,29	123	2,18			14	0,24					210
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,80		10,47				8,66						
Kelleli	4	33	0,58	10	0,17									43
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,81		0,85										
Kızılcabair(Kızılcabayır)	5	22	0,39	17	0,30			4	0,07					43
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	0,54		1,44				2,47						
Kuz	17	75	1,33	61	1,08									136
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	1,85		5,19										
Ağcasu(Akçasu)	18	134	2,33	65	1,15			1	0,01					200
Köydeki Arazinin İlgili Tarım Alanına Oranı	%	3,31		5,53				0,61						
Toplam	643	4039,5		1174,5		200		161,5		11		34		5620,5
İlgili Tarım Alanının Toplam Araziye Oranı	%	71,87		20,89		3,55		2,87		0,19		0,60		100

Şekil 6: İskilip Köylerinde tarım alanlarının kullanımına göre dağılımı (dönüm)

a. Vakıf

Vakıf Arapça isimdir. Lügat olarak; durma durdurma, hareketten alıkoyma, ayakta bekleme, hapsetme, dinlendirme manalarına gelmektedir. Vakıf kelimesi Osmanlılarda ise iki anlamda kullanıla gelmiştir. Bazen isim olduğu halde “vakfetmek” karşılığında mastar ve bazen de “mevkuf(vakfolunmuş)” manasında “ism-i mef’ul” olarak kullanılmıştır. Fıkıh kitaplarında ise mastar karşılığı olarak “vakıf” kelimesinin “vakfetmek” anlamında tarif edilmesi, bu kelimeyi Arapça da kullanıldığı şekilde muhafaza etme eğiliminden doğmuştur¹¹⁸.

Vakıf müesseseleri ise asırlarca İslam devletlerinde büyük önem kazanmış, sosyal ve iktisadi hayat üzerinde derin tesirler bırakmış dini- hukuki bir müessesedir. Bütün İslam devletlerinde yer almış bu müessese, Osmanlı Devleti döneminde tüm gelişimini tamamlayarak en zirve dönemini yaşamıştır.

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren varlığını devam ettiren, devletin siyasi ve mali kudretinin artmasıyla orantılı olarak gelişen vakıflar iki kısımda ele alınabilir. Bunlardan ilki “*aynıyla intifa olunan*” yani bizzat kendinden yararlanan vakıflardır. Bu tür vakıflara “*müessesât-ı hayriyye*” adı verilmekteydi. Bu gurup içerisine camiler mescitler, hastaneler, sebiller, kütüphaneler, mektepler, imarethaneler, zaviyeler, kervansaraylar, medreseler, mezarlıklar girmektedir. İkinci kısım ise, “*aynıyla intifa olunmayan*” fakat birincilerin sürekli ve düzenli bir şekilde işlenmesini temin eden bina, arazi, nakit para v.s. gelir kaynaklarının teşkil ettiği vakıflardır ki, bunlara Osmanlılarda “*asl-ı vakf*” ismi verilmiştir¹¹⁹.

b. Vakıf Arazi

Osmanlı toplumunu ayakta tutan en önemli müesseselerden biri olan vakıfların, değişik gelir kaynaklarının vakfedilmesi yanında “*arazi vakıfları*” da önemli bir yer tutmaktadır.

Vakıf arazi de vakıflar gibi iki şekilde taksim edilmiştir. Birincisi, şahsi mülklerin sahipleri tarafından, vakıf şartlarına uygun olarak vakıf haline

¹¹⁸Nazif Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 27

¹¹⁹Yusuf Halaçoğlu, *XIV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, T.T.K., Ankara 1995, s. 155-156.

getirilmesidir. Bu ebedi bir tahsis olup arazinin mülkiyet hakkında tasarrufu ile beraber devredilmiştir.

Bütün bu vakıfların amacı sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarından birini karşılamak hedefine yönelmiştir. Burada arazinin öşür ve haracı yine devlete ödenmektedir.

İkinci grup, miri arazinin vakıf haline getirilmesiyle meydana gelir. Bizzat devlet memurunun bir kısım miri arazinin geliri ve menfaatini, kuru mülkiyeti devlete kalacak şekilde vakıflaştırması demektir. Bunlara ise “*gayr-i sahih vakıflar*” denilmektedir.

Burada bizim konumuz gereği vakıf müessesesi hakkında ikinci husus önem teşkil etmektedir. Zira İskilip köyleri içerisinde Dereseki, Aşağı Şeyhler (Önceki ismi Şıhlar), Çukuraluç ve Şeyh Köy (Şıhlar) ismi ile bilinen köylerin arazileri Akşemseddin vakfiyesinin vakıf arazisi olduğu için bu arazilerin öşürleri ismi geçen şahsın tekkesine ve vakfiyesine verilmiştir.

İskilip Temettuat defterlerinde ismi geçen köylerin topraklarının Akşemseddin vakfiyesinin toprakları olmasından başka dikkati çeken diğer bir husus bu köylerin toprak gelirleri verilmiş olmasına rağmen arazilerin dönüm cinsinden miktarının verilmeyişidir¹²⁰. Defterlerde yukarıda zikrettiğimiz köylerin isimlerinden önce ya da köy isminin verildiği satıra dikey olarak “*İşbu karyenin ziraat edilen tarlaları Akşemsettin Hazretleri'nin vakfiyesi olup aşarını tekkesi tarafına ta'sir edilmektedir*”¹²¹ ya da “*İşbu karyenin arazisi Akşemsettin Hazretleri'nin vakfiyesi olmağla a'sarı dahi vakfa merbud idiğü*”¹²² gibi ifadelerle yer verilmektedir.

B. TOPRAKLARIN ÜRÜN YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hububat, ekonomisi tarıma dayalı toplumların vazgeçilmez ürünü olarak her zaman en üste yer almayı başarmıştır. Hububatın hem temel gıda maddesi olarak hem de stratejik bir değeri ve önemi vardır. Ayrıca sefer sırasında atların ihtiyacı olan arpanın da stratejik bir önemi vardır.

¹²⁰İskilip köylerine ait toprakların, tarım alanlarına dağılım ve oranları verilirken bu dört köye ait vakıf topraklarının dönümleri belirtilmediği için aşağıdaki tabloda değerlendirmeye alınmamıştır.

¹²¹BOA ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 750

¹²²BOA ML_VRD_TMT_d_ İskilip Temettuat Defterleri, nr. 17365

a. Hububat ve Sanayi Ürünleri Ziraatı Yapılan Araziler (Mezru Tarla)

Buğday, tarım toplumlarında en başta gelen tarım ürünüdür. Halkın temel besin maddesi olan ekmeğin yapımında kullanılması açısından son derece büyük önem teşkil eden buğday İskilip yöresinde de en fazla yetiştirilen ürün çeşidi olarak kendini göstermiştir.

Arazilerin buğday, arpa, keten, soğan olarak hangisinin ne kadar alan ekildiğine dair bir ayrıntıya rastlanmamış olup “Mezru tarla” olarak kayıt altına alınmıştır.

Toplamda İskilip köylerinde 4039,5 mezru tarla kaydedilmiş olup 1260(H.) yılında toplam 114642,5 kuruş gelir elde edildiği tespit edilmiştir.

Tablo 20: İskilip Köylerindeki mezru tarla alan ve oranları

Köyler	Mezru Tarla Miktarı (Dönüm)	% Oranı
Subatan	6	0,14
Kuruçay	29	0,71
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	33	0,81
Akpınar	18	0,44
Göl(Gölköy)	19	0,47
Ahlatçık	13	0,32
Mısımlağaç	101,5	2,51
Kuzahlat	18,5	0,45
Sarıkavak	154	3,81
Kilkuyu	626,5	15,5
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	2	0,04
Beyoğlu	89	2,2
Yavı(Yavı)	35	0,86
Kurtluözü (Kutluözü)	21	0,51
Sipahi	48	1,18
Yenice	64	1,58
Harun	220	5,44
Çetmi	40	1
Avhadyakası	89	2,2
Şıhlar(Şeyhköy)		
Kuzviran (Kuzören)	77	1,9
Depe, Tepe (Tepeyakası)	130	3,21
Çatak	36	0,89
Saraycık	75	1,85
Dağkıyısı	224	5,54
Güneyaluç	122,5	3,03
Cüllahlar (Çulhalar)	116,5	2,88
Hallı	60	1,48
Semuşlar (Şemişler)	48	1,18
Oruçoğlu	48	1,18
Alibekli (Alibeyli)	54	1,33
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	90	2,22

Aşağı Kıyı	101	2,5
Kurusaray	171	4,23
Yanoğlan	218	5,39
Elmalu(Elmalı)	59	1,46
Karagöz	21	0,51
Salderesi (Saldere)	25	0,61
Sekü(Seki)	17	0,42
Kargın	5	0,12
Kavak	12	0,29
Doğangir	13	0,32
Turb Kargın	12	0,29
İkipınar	16	0,39
Çavuşoğlu	16	0,39
Çukuraluç		
Deresekü (Dereseki)		
Karaağaç	144	3,56
İkikese(İkikise)	73	1,8
Yalınkese (Yalınkese)	92	2,27
Kuzoluk (Kuzuluk)	73	1,8
Kelleli	33	0,81
Kızılcabair (Kızılcabayır)	22	0,54
Kuz	75	1,85
Ağcasu (Akçasu)	134	3,31
Toplam	4039,5	100

b. Bağ, Bahçe ve Çeltiklik

İskilip köylerinde 206,5 dönümlük bağ, bahçe ve çeltiklik araziden 1260(H.) yılında toplamda 14786,5 kuruş gelir elde edilmiştir.

Tablo 21: İskilip köylerinde mezru tarla dışındaki arazi kullanım ve oranları

	Dönüm	Gelir miktarı		
Tarım Alanı		1260	Toplam	% Oranı
Bağ	161,5	11645	11645	78,75
Bahçe	11	395	395	2,67
Çeltiklik	34	2746,5	2746,5	18,57
Toplam	206,5	14786,5	14786,5	100

II. HAYVANCILIK

A.KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK

Anadolu halkının temel hayvansal gıda ve geçim kaynağı olarak beslenen, küçükbaş hayvancılık faaliyeti İskilip Temettuat defterlerinde de karşımıza çıkmaktadır. İskilip Temettuat defterlerindeki kayıtlara göre toplamda 4469 küçükbaş hayvan beslenmektedir. Bu hayvanlar içerisinde sağmal keçi, sağmal

koyun, yoz keçi, çebiş, yoz koyun, dişi oğlak, erkek oğlak, dişi kuzu, erkek kuzu, erkek keçi, erkek koyun, dişi koyun bulunmaktadır.

İskilip Temettuat defterlerinde 2519 sağmal keçi, 1270 sağmal koyun kayıt edilmiştir. Köyler bazında değerlendirdiğimizde ise en fazla sağmal keçi 436 sağmal keçi ile Depe (Tepeyakası) birinci sırada gelmektedir. Bu rakamın toplam sağmal keçiye oranı % 17,30'dur. Şıhlar (Şeyhköy)'da ise 265 sağmal keçi bulunmaktadır ve bu rakamın sağmal keçiye oranı % 10,52'dir.

Köylere sağmal koyun açısından baktığımızda en fazla sağmal koyun Kilkuyu'da bulunmaktadır. Kilkuyu'da 352 sağmal koyunun beslendiğini görüyoruz. Bu köyde beslenen sağmal koyunun toplam sağmal koyuna oranı % 27,71'dir. Kilkuyu sağmal koyun dışında, dişi kuzuda da birinci sırada gelmektedir. Toplamda 139 dişi kuzu beslenen köyün, toplam dişi kuzuya oranı % 52,25'tir.

İskilip köylerinde beslenen küçükbaş hayvanların genel değerlendirmesini yapacak olursak en fazla küçükbaş hayvan Depe (Tepeyakası)'de beslenmektedir. Toplamda 627 küçükbaş hayvanının bulunduğu Depe (Tepeyakası)'nin toplam hayvan sayısına oranı % 14,05'tir. Küçükbaş hayvan sayısı bakımından ikinci sırayı alan yerleşim yeri Kilkuyu'dur. Toplamda 554 küçükbaş hayvanın beslendiği Kilkuyu köyünün hayvan varlığının, küçükbaş hayvan varlığına oranı % 12,41'dir.

İskilip köylerinde küçükbaş hayvanın beslenmediği köylerde bulunmaktadır. Bu köyler, Subatan, Göl (Gölköy), Sipahi, Salderesi (Saldere) ve Karagöz olarak sıralanmaktadır.

Görüldüğü üzere İskilip köylerinde küçükbaş içerisinde en fazla beslenen tür keçidir. Keçinin daha fazla beslenmesine sebep olarak arazinin engebeli oluşunun yanında bitki örtüsünün keçi için daha elverişli olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 22: Köylere göre küçükbaş hayvan dağılımı

Köyler	Hane	Sağmal Keçi	Erkek Keçi	Çebiş	Dişi Oğlak	Erkek Oğlak	Yoz Keçi	Sağmal Koyun	Dişi Koyun	Erkek Koyun	Dişi Kuzu	Erkek Kuzu	Yoz Koyun	Toplam Baş
		Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	
Subatan	3													
Kuruçay	6	6					6			2			3	14
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	9					22	2						33
Akpınar	11	3					8							11
Göl(Gölköy)	5													
Ahlatçık	9	11			2		2							15
Mısımlağaç	7							28			15	8		51
Kuzahlat	4	10			7									17
Sarıkavak	17	25			8	8		57			24	5		127
Kilkuyu	87	20			10	5		352			139	28	7	554
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	70						141			33			244
Beyoğlu	10	90	15											105
Yavru(Yavı)	6	13						1						14
Kurtluözü (Kutluözü)	5	5												5
Sipahi	4													
Yenice	12	21	24											45
Harun	31	80		5										85
Çetmi	6	55			31	5								91
Avhadyakası	29	155			20		10	20						205
Şıhlar(Şeyhköy)	26	265	20		11									296
Kuzvıran (Kuzören)	10	76	3											79
Depe, Tepe(Tepeyakası)	19	436			38			153						627
Çatak	6	25	2											27
Saraycık	11	76						5						81
Dağkıyısı	18	30			12			28			6			76
Güneyaluç	10							40			23			63
Cüllahlar (Çulhalar)	9							40			16			56
Hallı	5	6			4									10
Semuşlar (Şemişler)	3	30			15									45
Oruçoğlu	3							18			6			24
Alibekli(Alibeyli)	3	25			5									30
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	10	3						28			4	7		42
Aşağı Kıyı	6	76			18		10							104
Kurusaray	12	30												30
Yanoğlu	15	96						20						116
Elmalu(Elmalı)	16	27						2		1				30
Karagöz	4													
Salderesi(Saldere)	3													
Sekü(Seki)	8	18												18
Kargın	5	14			3	4								21
Kavak	4	25				6		4		3				38
Doğangir	15	42						7		2				51
Turb Kargın	5	7												7
İkipınar	13	23			5	5		7	2					42
Çavuşoğlu	4	6												6
Çukuraluç	21	47						3						50
Deresekü (Dereseki)	9	66						36						102

Karaağaç	9	218						139						357
İkikese(İkikise)	12	38						22						60
Yalınkese (Yalınkese)	9	65						42						107
Kuzuluk (Kuzuluk)	29	55						29						84
Kelleli	4	38												38
Kızılcabair (Kızılcabayır)	5	10												10
Kuz	17	51						33						84
Ağcasu(Akçasu)	18	22						13						35
Toplam	643	2519	64	5	189	33	58	1270	2	8	266	48	10	4469
Toplam Küçükbaş oranı %		56,45	1,43	0,11	4,23	0,73	1,29	28,46	0,04	0,17	5,96	1,07	0,22	100

B. BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK

İskilip Temettuat defterlerine göre İskilip köylerinde toplamda 1823 büyükbaş hayvan kaydedilmiştir. İskilip köylerinde en fazla sığır öküzü 128 baş ile Kilkuyu’da bulunmaktadır. Toplam sığır öküzüne oranı ise % 18,39’dur.

İskilip köylerinde en fazla sağmal sığır ineği ise yine 91 baş ile Kilkuyu’da kaydedilmiştir. Bu rakamın İskilip köylerinde bulunan toplam sağmal sığır ineğine oranı % 11,04’tür.

İskilip Temettuat defterlerinde göre sağmal camız (Kömüş) en fazla Şıhlar(Aşağı şeyhler) da kaydedilmiştir. Toplamda 16 baş sağmal camız bulunan köyün toplam sağmal camıza oranı % 16,66’dır.

İskilip köylerinde en fazla büyükbaş hayvan ise 240 baş ile Kilkuyu köyüne aittir. Diğer taraftan İskilip köylerinde bulunan büyükbaş hayvanları gruplarsak bu gruplar içerisinde 699 sığır öküzü, 824 sağmal sığır ineği, 8 erkek buzağı, 39 dişi buzağı, 27 kısır inek, 12 yoz inek, 13 dişi sığır düvesi, 25 sığır düvesi, 59 sığır tosunu 96 sağmal camız, 1 kısır camız, 12 erkek camız, 2 camız düvesi, 1 erkek camız danası, 5 camız öküzü, 1 camız tosunu bulunmaktadır.

Defterlerde de görüldüğü üzere İskilip köylerinde 4469 küçükbaş hayvan kayıtlı iken, büyükbaş sayısı ancak 1823’te kalmıştır. Tüm bu rakamlarda gösteriyor ki İskilip köylerinde bulunan küçükbaş hayvan varlığı büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık olarak 2,5 katıdır. Gelirler yönünden ise hayvan sayısı daha fazla olan küçükbaş hayvanların gelirleri tıpkı oranları gibi daha fazladır.

Tablo 23: Köylere göre büyükbaş hayvan dağılımı ve oranı

Köyler	Hane	Sığır öküzü	Sağmal inek	Erkek buzağı	Dişi buzağı	Kısır inek	Yoz inek	Sağmal camuş	Kısır camuş	Erkek camuş	Camuş diüvesi	Erkek camui danası	Camuş öküzü	Camuş tosunu	Dişi sığır diüvesi	Sığır diüvesi	Sığır tosunu	Toplam Baş
		Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	Baş	
Subatan	3	2	1													1	2	6
Kuruçay	6	8	4			1		2							1	1		17
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	9	10												3	1	7	30
Akpınar	11	4	7			2	2								3	1	4	23
Göl(Göl köy)	5	4	7			3	3								1	2	6	26
Ahlatçık	9	4	6			3	1									3	3	20
Mısmıl ağaç	7	12	7	2	3			1										25
Kuzahlat	4	2	4		2				1									9
Sarıka vak	17	25	27	2	11													65
Kilkuyu	87	128	91	1	10		1	9										240
Evvelki ismi Şihlar (Aşağı Şeyhler)	7	18	28					16					1				6	69
Beyoğlan	10	12	15					2		2								31
Yavu (Yavı)	6	6	4					2		1								13
Kurtlu özü (Kutlu özü)	5	2	7					2									1	12
Sipahi	4	6	7					3								1		17
Yenice	12	11	21					3									1	36
Harun	31	25	38					7		4						3	2	79
Çetmi	6	7	7													1	2	17
Avhad yakası	29	14	35					7								3	3	62
Şihlar (Şeyh köy)	26	22	46													1	2	71
Kuzvıran (Kuz ören)	10	15	9					3										27
Depe, Tepe (Tepe yakası)	19	18	23					2			1							44
Çatak	6	8	10					2		2								22
Saraycık	11	14	19					1										34
Dağkıyısı	18	28	29	1	5		2	1										66
Güney aluç	10	15	16	1	4													36
Cüllahlar (Çulha lar)	9	16	14		1													31
Hallı	5	8	8	1	2													19
Semuşlar (Şemiş ler)	3	6	9															15
Oruçoğlu	3	4	4															8
Alibekli	3	6	8															14

(Alibeyli)																		
Hacı Haliloğlu (Hacı Halil)	10	12	15		1													28
Aşağı Kıyı	6	8	8			1		5										22
Kuru saray	12	14	16				1	3					2					36
Yanoğlan	15	22	28					4					2					56
Elmalu (Elmalı)	16	8	14			2								4	1	5		34
Karagöz	4	1				1											2	4
Saldere (Saldere)	3	6	4			3											1	14
Sekü (Seki)	8	4	5			1		2				1		1			1	15
Kargın	5	4	4											1			2	11
Kavak	4	8	4			1										2	5	20
Doğangir	15	8	7			7										2	2	26
Turb Kargın	5	4	4			2										1		11
İkipınar	13	9	3															12
Çavuşoğlu	4	7	1															8
Çukur aluç	21	30	40					3									1	74
Deresekü (Dereseki)	9	12	18															30
Karaağaç	9	13	20					1										34
İkikese (İkikise)	12	10	8					1										19
Yalın kese (Yalı kese)	9	8	16					2										26
Kuzoluk (Kuzu luk)	29	10	28				2	2										42
Kelleli	4	2	7															9
Kızılcaıbaır (Kızılca bayır)	5	2	2							1								5
Kuz	17	16	23					3										42
Ağcasu (Akçasu)	18	19	28					7		2	1					1	1	59
Toplam	643	696	824	8	39	27	12	96	1	12	2	1	5	1	13	25	59	1823
Toplam Büyükbasha oranı %		38,22	45,24	0,43	2,14	1,48	0,65	5,27	0,05	0,65	0,10	0,05	0,27	0,05	7,19	1,37	3,23	100

C. YÜK VE BİNEK HAYVANCILIĞI

İskilip Temettuat Defterlerine göre İskilip köylerinde 638 baş yük-binek hayvanı kaydedilmiştir.

Defterlerdeki bilgiler ışığında yapacağımız değerlendirmeye göre İskilip köyleri içerisinde en fazla yük-binek hayvanı 87 baş ile Kilkuyu'da bulunmaktadır. Bu rakamın genel yük-binek hayvanlarına oranı % 13,41'dir.

İskilip köylerinde en fazla kısarak ve dişi merkep yine Kilkuyu’da kaydedilmiştir. Kilkuyu’da 22 kısarak kaydedilmiştir. Yük-binek hayvanlarına oranı ise % 3,39’dur. Yukarıda en fazla dişi merkebin bulunduğu köyün yine Kilkuyu olduğunu belirtmiştik. Kilkuyu’da toplamda 42 dişi merkep kaydedilmiştir. Bu yerleşim yerinde bulunan dişi merkebin yük-binek hayvanlarına oranı ise % 6,47’dir.

İskilip köylerinde bulunan yük-binek hayvanlarının içinde elbette ki koşum hayvanları da bulunmaktadır. Zira yerleşik ahalinin tarım topraklarını işleyebilmesi için insan gücü dışında o dönemin traktörleri sayılabilecek koşum hayvanlarının olmaması düşünülemez. Ancak bu bilgilerin yanında İskilip Temettuat defterlerinde koşum hayvanları ayrıca kaydedilmemiştir.

Tablo 24: Köylere göre yük-binek hayvanları dağılım ve oranları

Köyler	Hane	Erkek Kısarak	Kısarak	Yoz Kısarak	Dişi Tay	Erkek Tay	Kısır Kısarak	Dişi Merkep	Erkek Merkep	Dişi Merkep	Diğer Dişi Merkep	Erkek Merkep	Döllü Beygir	Binek Beygiri	Beygir	Katır Sıpası	Döllü Katır	Katır	Katır Kotağı	Toplam Baş
Subatan	3								1											1
Kuruçay	6							2	4											6
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8							2	3			1			1					7
Akpınar	11							1	4						6					11
Göl(Göl köy)	5		1					1	2						2				1	7
Ahlatçık	9		1						5						2					8
Mısımlağaç	7							1					3							4
Kuzahlat	4							1												1
Sarıkavak	17	1	2			1		13	1									1		19
Kilkuyu	87		22	2	1			42	1				15	3				1		87
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7		6		1			7								2				16
Beyoğlu	10		5					4												9
Yavru(Yavı)	6		1					4												5
Kurtluözü (Kutluözü)	5							4												4
Sipahi	4		2					4												6
Yenice	12		5					9					1							15
Harun	31		5					21					6							32
Çetmi	6							4	1											5
Avhadyaka sı	29							14	2				14	2						32
Şıhlar (Şeyhköy)	26		2					19					1							22
Kuzviran (Kuzören)	10		3					7												10
Depe,	19		5					14												19

Tepe(Tepe yakası)																				
Çatak	6		1					5												6
Saraycık	11		7		2			6												15
Dağkıyısı	18		2	1	1			15				1								20
Güneyaluç	10							7												7
Cüllahlar (Çulhalar)	9		1					6												7
Hallı	5		1					4				1								6
Semuşlar (Şemişler)	3							3												3
Oruçoğlu	3							2												2
Alibekli (Alibeyli)	3		1			1			1			1								4
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	10		2					5					2							9
Aşağı Kıyı	6			1				1				1								3
Kurusaray	12		4		2			2				4	1							13
Yanoğlan	15		6	2	1			6	1			1	1				1	2		21
Elmalu (Elmalı)	16								10					1						11
Karagöz	4								2					3						5
Salderesi (Saldere)	3		2				1										2			5
Sekü(Seki)	8							2			1			3						6
Kargın	5							3	1											4
Kavak	4		1,5					1						1						3,5
Doğangir	15							9	1	1				1						12
Turb Kargın	5							1	1					1			1			4
İkipınar	13		4			2			10					3			2			21
Çavuşoğlu	4		2						3											5
Çukuraluç	21		5					14				1								20
Deresekü (Dereseki)	9		7					6				1					1			15
Karaağaç	9		9					4				1				2				16
İkikese (İkikise)	12		5					8				1				2	1			17
Yalınkese (Yalınkese)	9		1					3				1								5
Kuzuluk (Kuzuluk)	29		2					6				7								15
Kelleli	4							3												3
Kızılcabair (Kızılcaba yır)	5		1					2						1						4
Kuz	17		2					6				3								11
Ağcasu (Akçasu)	18		8					14				1				1				24
Toplam	643	1	134	6	8	4	1	318	54	1	1	1	65	9	25	2	5	10	3	638
Toplam Büyükbaş oranı %		0,15	20,74	0,92	1,23	0,61	0,15	49,03	8,32	0,15	0,15	0,15	10,02	1,38	3,85	0,30	0,77	1,54	0,46	100

D. ARICILIK

İskilip köylerinde toplamda 32 kovan arıdan 140 kuruş gelir elde edilmiştir. İskilip köylerinde arıcılıkla uğraşan hane sayısı 7 olup, sadece Göl (Gölköy)’de 2 hane reisi arıcılıkla uğraşmıştır. Diğer köylerde ise 1’er hane reisi arıcılıkla

uğraşmıştır. İskilip köylerinde arıcılıkla ilgili bilgiler ayrıntılı olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 25: İskilip Köylerine ait arı kovanı ile arıcılıkla uğraşan hane sayıları ve oranları

Köyler	Toplam Hane Sayısı	Arı Kovanı Sayısı	Oran %	Arıcılık Hâsılatı (Kuruş)	Oran %	Arıcılıkla Uğraşan Hane	Oran %
Onaç, Ahmetçe, İne Hacı	8	5	15,62	25	17,85	1	14,28
Göl(Gölköy)	5	14	43,75	70	50	2	28,57
Avhadyakası	29	3	9,37	15	10,71	1	14,28
Elmalu(Elmalı)	16	4	12,5	20	14,28	1	14,28
Karagöz	4	2	6,25	10	7,14	1	14,28
Sekü(Seki)	8	4 ¹²³	12,5	0	0	1	14,28
Toplam	70	32	100	140	100	7	100
İskilip köyleri toplam hane sayısı	644						

E. TOPLAM HAYVAN VARLIĞI

İskilip Temettuat defterlerine göre İskilip köylerinde 1823 büyükbaş, 4469 küçükbaş, 638 yük-binek hayvan kaydedilmiştir. Toplamda ise İskilip köylerinde 6930 baş hayvan kaydedilmiştir.

İskilip köylerinde beslenen hayvanların oranlarını inceleyecek olursak 1823 büyükbaş % 26,27, 4469 küçükbaş % 64,37, 638 yük-binek hayvanı ise kendine % 9,35 oranlarında yer bulmuştur.

Köyler bazında toplamda en fazla hayvan 881 baş ve % 12,71’lik oranla Kilkuyu’da kaydedilmiştir.

Tablo 26: İskilip Köylerine ait toplam hayvan varlığı ve oranları

Köyler		Büyükbaş	Küçükbaş	Yük-Binek	Arı Kovanı	Köydeki Toplam Baş	Köyün %
	Hane	Baş(Re’s)	Baş(Re’s)	Baş(Re’s)	Adet		
Subatan	3	6		1		7	0,10
Kuruçay	6	17	14	6		40	0,57
Onaç, Ahmetçe,	8	30	33	7	5	70	1,01

¹²³Seki’de kovan sayısı verildiği halde hâsılatı verilmemiştir.

İne Hacı							
Akpınar	11	23	11	11		45	0,64
Göl(Göl köy)	5	26		7	14	33	0,47
Ahlatçık	9	20	15	8		43	0,62
Mısmılağaç	7	25	51	4		80	1,15
Kuzahlat	4	9	17	1		27	0,38
Sarıkavak	17	65	127	19		208	3
Kilkuyu	87	240	554	87		881	12,71
Evvelki ismi Şıhlar (Aşağı Şeyhler)	7	69	244	16		329	4,74
Beyoğlu	10	31	105	9		145	2,09
Yavu(Yavı)	6	13	14	5		32	0,46
Kurtluözü (Kutluözü)	5	12	5	4		21	0,30
Sipahi	4	17		6		23	0,33
Yenice	12	36	45	15		96	1,38
Harun	31	79	85	32		196	2,82
Çetmi	6	17	91	5		113	1,63
Avhadyakası	29	62	205	32	3	299	4,31
Şıhlar (Şeyhköy)	26	71	296	22		389	5,61
Kuzvıran (Kuzören)	10	27	79	10		116	1,67
Depe, Tepe(Tepe yakası)	19	44	627	19		690	9,95
Çatak	6	21	27	6		54	0,77
Saraycık	11	34	81	15		130	1,87
Dağkıyısı	18	66	76	20		162	2,33
Güneyaluç	10	36	63	7		106	1,52
Cüllahlar (Çulhalar)	9	31	56	7		94	1,35
Hallı	5	19	10	6		35	0,50
Semuşlar (Şemişler)	3	15	45	3		63	0,90
Oruçoğlu	3	8	24	2		34	0,49
Alibekli (Alibeyli)	3	14	30	4		48	0,69
Hacı Haliloğlu (Hacıhalil)	10	28	42	9		79	1,13
Aşağı Kıyı	6	22	104	3		129	1,86
Kurusaray	12	36	30	13		79	1,13
Yanoğlu	15	56	116	21		193	2,78
Elmalu (Elmalı)	16	34	30	11	4	75	1,08
Karagöz	4	4		5	2	9	0,12
Salderesi (Saldere)	3	14		5		19	0,27
Sekü(Seki)	8	15	18	6	4	39	0,56
Kargın	5	11	21	4		36	0,51
Kavak	4	20	38	3		61	0,88
Doğangir	15	26	51	12		89	1,28
Turb Kargın	5	11	7	4		22	0,17
İkipınar	13	12	42	21		75	1,08
Çavuşoğlu	4	8	6	5		19	0,27
Çukuraluç	21	74	50	20		144	2,07
Dere Sekü (Dere Seki)	9	30	102	15		147	2,12
Karaağaç	9	34	357	16		407	5,87
İkikese (İkikise)	12	19	60	17		96	2,44
Yalınkese (Yalınkese)	9	26	107	5		138	1,99

Kuzuluk (Kuzuluk)	29	42	84	15		141	2,03
Kelleli	4	9	38	3		50	0,72
Kızılcabair (Kızılcaba yır)	5	5	10	4		19	0,27
Kuz	17	42	84	11		137	1,97
Ağcasu (Akçasu)	18	59	35	24		118	1,70
Toplam	643	1823	4469	638	32	6930	100

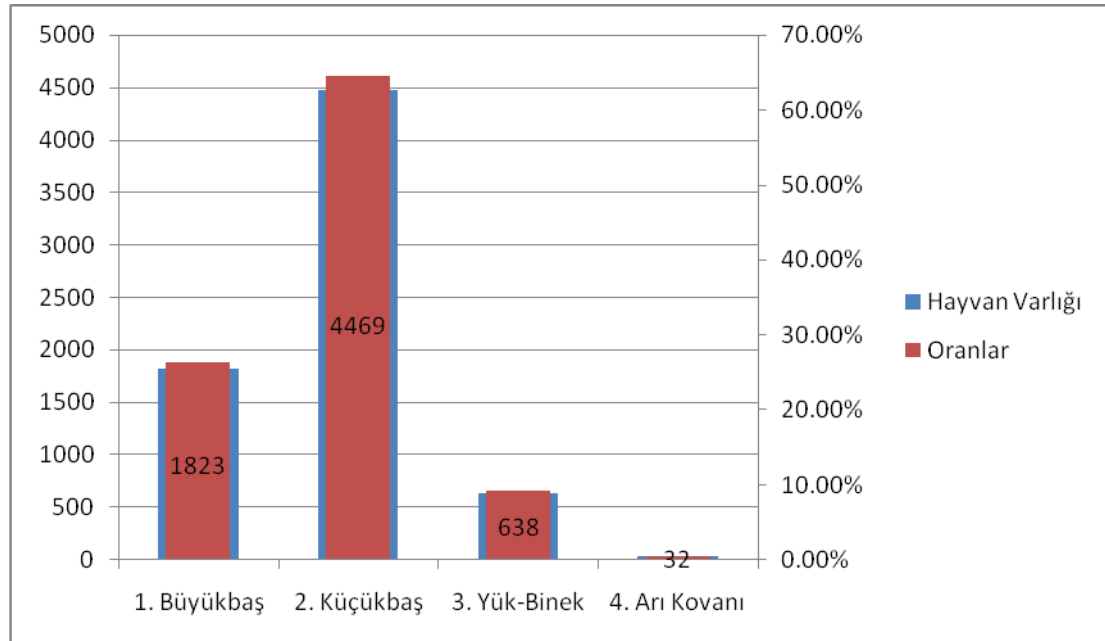
İskilip köylerinde aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere küçükbaş hayvan varlığı büyükbaş hayvan varlığına oran olarak 2,5 kat daha fazladır,

İskilip köylerinde yük-binek hayvanlarına ait bilgileri değerlendirecek olursak hane başına 1 baş yük-binek hayvanının düştüğünü görürüz.

Büyükbaş hayvan varlığının küçükbaş göre daha az olmasının sebebini yukarıda da değindiğimiz gibi arazi ve bitki örtüsü yapısının küçükbaş hayvanlar için daha uygun olmasına bağlamış bulunuyoruz.

Bu sebeplere ekleyeceğimiz bir başka ek bir bilgi de klasik Anadolu-Türkmen yapısı gereği küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin daha yaygın olması olarak değerlendirilebilir.

Şekil 7: İskilip köylerinde hayvan varlığı ve oranları

SONUÇ VE ÖNERİLER

H. 1260-1261 / M. 1844-1845 dönemini kapsayan bu çalışma, 748, 749, 750, 16530, 16624 ve 17365 numaralı İskilip Temettuat Defterleri'nden faydalanılarak İskilip ve çevresinin 19. yüzyıl ortasındaki sosyal, iktisadi, idari ve demografik yapısına ait bulgular üzerine değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Bugün Çorum iline bağlı bir ilçe olan İskilip 1844-1845 döneminde Ankara Eyaleti Çorum Sancağı'na bağlı bir kaza konumunda olup, belgelerden de anlaşılacağı üzere ismini değiştirmeden günümüze kadar korumuştur. Aynı yıllarda İskilip kaza merkezi olmakla beraber kendine bağlı irili ufaklı 57 adet köy bulunmaktadır. Kazanın ekonomik yapısı bu yıllarda genel itibariyle tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

Temettuat verilerine göre, 1844-1845 döneminde kazaya bağlı köylerde yaşayan halkın hepsi Müslüman olup gayrimüslim bulunmamaktadır. Ayrıca buradaki nüfusun etnik yapısıyla alakalı herhangi bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise tutulan kayıtlarda milliyete ait herhangi bir bilginin olmamasıdır.

İskilip temettuat defterlerinde İskilip merkeziyle alakalı herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kayıtlar İskilip kazasına bağlı köylere ait kayıtlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplamda 6 defterden oluşan temettuat kayıtlarında yukarıda da bahsettiğimiz gibi 57 adet köy yerleşimi bulunmaktadır. 57 adet köyde toplamda 644 hane reisi ve 3220 nüfus bulunmaktadır.

İskilip'e bağlı 57 adet köyden bazıları günümüzde İskilip'e komşu ilçelere ve hatta illere bağlanmıştır. Mısımlağaç ve Kilkuyu Kastamonu'ya bağlı Tosya ilçesine bağlanırken, Çatak Köyü Çorum'a bağlı Osmancık'a Çukuraluç ise yine Çorum'a bağlı bulunan Kargı ilçesine bağlanmıştır.

İskilip köyleri içerisinde en fazla hane reisi (87) ve en fazla nüfusa sahip (435) köy Kilkuyu olarak karşımıza çıkmaktadır. En az hane reisine ve en az hane nüfusuna sahip köyler ise birden fazladır. Bu köyler; Subatan, Oruçoğlu, Alibeyli, Semişler ve Salderesi olarak kayıtlarda geçmekte ve her birinde 3'er hane reisi ve 15'er hane nüfusu bulunmaktadır.

Kentsel ve kırsal yerleşim yerlerini birbirinden ayıran unsurların başında meslekler gelir. Buna göre incelediğimiz dönemdeki mesleklerin başında 358 kişi ve % 55,5'lik oranla ile ziraatçılık gelmektedir.

Meslek çeşitliliğinin en fazla olduğu köyler Harun ve Avhadyakası'dır. İncelenen defterlerde 16 çeşit meslek yazıldığı tespit edilmişken Harun ve Avhadyakası'da 7 çeşit meslek kaydedilmiştir.

Eğitim-Öğretim (Müderis), dini hayat (imam, hatip) ve asayişle (asker) ilgili mesleklerin ortalaması % 1,9 ile çok düşük olduğu tespit edilmiş olup, tarım köylüsü olarak nitelendirebileceğimiz İskilip köylerinde en yüksek oran ziraatçılık olarak gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan doğrudan mesleği ziraatçı olmadığı halde geçimini ziraat yapılan arazilerde çalışarak sağlayan ameleler, İskilip köyleri içerisinde mesleği ziraatçılık olan hane reislerinden sonra ikinci sırayı almaktadırlar. Bunun dışında hayvancılık uğraşan çobanlar ile zengin ailelerin yanlarında hayvanlarına bakmakla yükümlü hizmetkârlar sayı ve oran bakımından ziraatçılık ve amelelikten daha sonra gelmektedirler.

İskilip köylerin sanayi ve ticaretle uğraşan hane reisleri şalcılık, çerçicilik, tüccarlık, kömürcülük, odunculuk ve değirmencilik gibi mesleklerle meşgul olmaktadır. Bu meslek dalları arasında en fazla ilgilenilen meslek dalı şalcılıktır. Şalcılıkla uğraşan hane reisi 24 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oran olarak ise % 4'tür. Sanayi iş koluna sayabileceğimiz tek meslek dalı ise değirmencilik olarak göze çarpmaktadır. İskilip köylerinde toplamda 7 değirmenci bulunmaktadır. İskilip köylerinde en az yapılan meslek dalları tüccarlık ve çerçiciliktir. Bu meslek dallarında 1'er hane reisi çalışmaktadır.

1844-1845 yıllarında İskilip köylerinde, belgelere göre 6930 baş hayvan ve 32 kovan arı bulunmaktadır. En fazla hayvan sayısı oranı küçükbaş hayvanlara (4469 adet) ait olup, ikinci sırada büyükbaş(1823 adet), son sırada ise (638 adet) yük-binek hayvanları yer almaktadır. Yerleşim yerine göre de en fazla hayvan sayısı hane sayısına bakarak: Kilkuyu köyü 881 baş (% 12,71) ve en az da 7 baş ile Subatan köyüdür (% 0,10).

İskilip köylerinde bulunan 6930 baş hayvanı hane reislerine paylaştırdığımız zaman yaklaşık ortalama hane başına 11 hayvan düşmektedir. Diğer taraftan İskilip köylerinde bulunan küçükbaş, büyükbaş ve yük-binek hayvanlarını hanelere dağıttığımızda sırasıyla hane başına yaklaşık 7 küçükbaş, 3 büyükbaş ve 1 yük-binek hayvanı düşmektedir.

İskilip köylerinde toplamda 32 kovan arının varlığı tespit edilmiştir. En fazla arı kovani ise 14 kovan ile Gököy'de bulunmaktadır.

İskilip Temettuat Defterleri'ndeki kayıtlara İskilip köylerinde en fazla gelir tarımdan elde edilmiştir. İkinci sırada işçilik gelirleri gelmektedir. Üçüncü sırayı ise hayvan ticaretinden elde edilen gelirler almaktadır. Daha sonra sırasıyla sanayi ve ticaret, çobanlık, kamu görevlileri gelirleri gelmektedir. İskilip köylerinde hayvan ticaretinden elde edilen gelirler hakkında, hane reisleri tarafından alınıp satılarak mı yoksa kendi yetiştirdikleri hayvanları satarak mı elde ettiklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. İskilip köylerinde en az gelir arıcılıktan elde edilmiştir. Arıcılıktan 32 kovandan sadece 140 kuruş gelir elde edilmiş olup, oranı % 0,36'dır.

İskilip köylerinde toplamda 5620,5 dönüm tarım arazisi kaydedilmiştir. Burada dikkati çeken en önemli husus mezru tarlalardan sonra gayri mezru tarlalar değil de ahara icar verilen arazinin daha fazla olmasıdır. Bu husus bize tarlaların boş kalmasını engelleyen iki ayrı unsurun olduğunu düşündürüyor. Birincisi; tarla sahibinin az da olsa bir gelir elde etme düşüncesi, ikincisi; iklim koşullarının tarlaların boş kalmasını engelleyecek kadar iyi gitmesidir.

İskilip köylerinde toplamda 4039,5 dönüm mezru tarla kaydedilmiştir. Bu tarım arazilerinin toplam tarım arazilerine oranı ise % 71,87'dir. Diğer taraftan mezru tarlalardan sonra gelen tarım arazisi ahara icar verilen arazilerdir. Bu arazilerin toplam tarım arazisi içerisinde dönüm cinsinden miktarı 1174,5 dönüm, oranı ise % 20,89'dur. İskilip köyleri toplamında üçüncü sırayı alan tarım arazileri gayri mezru tarla (Boş bırakılan) olarak bilinen arazilerdir. Bu arazilerin dönüm cinsinden miktarı 200 dönüm, oranı ise % 3,55'dir.

İskilip köylerinde toplam bağ arazisi 161,5 dönüm, oranı ise % 2,87'dir. Bu oranla bağ arazileri İskilip köyleri tarım arazileri içerisinde dönüm cinsinden miktarı bakımından dördüncü sırada yer almaktadır. İskilip köylerine ait araziler içerisinde

hem oran hem de miktar bakımından en az arazi bahçe tarımına ayrılmış arazilerdir. Buna göre İskilip köylerinde toplamda 11 dönüm bahçe arazisi vardır. Genel araziye oranı ise % 0,19'dur. İskilip köylerinde çeltiklik olarak ayrılan arazilerin toplam miktarı 34 dönüm, genel araziye oranı ise % 0,60'dır.

İskilip köylerinde en fazla tarım arazisine sahip olan köy 759 dönüm ile Kilkuyu'dur. İskilip köylerindeki arazilerini nitelik yönünden incelediğimizde en fazla mezru tarlaya sahip köy yine Kilkuyu'dur. Toplamda Kilkuyu'da 626,5 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Bu tarlaların ilgili tarım alanına oranı % 15,50 iken genel tarım arazilerine oranı ise % 11,14'tür. İskilip köylerinde ahara icar verilen tarla (kiraya verilen) miktarı bakımından en çok araziye sahip olan köy yine Kilkuyu'dur. Kilkuyu'da ahara icar verilen tarla 132,5 dönümdür. Bu tarlaların ilgili tarım alanına oranı % 11,28 iken, genel tarım arazilerine oranı % 2,35'dir.

İskilip köylerinde kayıtlı tarım arazilerini hanelere blştrdğmzde hane başına 9 dönüm arazi düşmektedir. Hane başına düşen arazinin bu kadar az olmasının nedeni şıhlar (şeyhköy), şıhlar (Aşağışeyhler), Deresekü (Dereseki) ve Çukuraluç köylerindeki arazilerin Akşemseddin vakfiyesine ait olmasından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKGÜNDÜZ, Ahmet, ÖZTÜRK, Said, *Yozgat Temettuat Defteri*, C.1, Yimpaş Yay. İstanbul 2000.
- ALPAY, Atilla, “İskilip’in tarihi Dokusu ve Çevresi Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler (Sempozyum 23-25 Mayıs 1997 İskilip)*, (Yay. Haz.: Mevlüt Uyanık), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.
- BAYKARA, Tuncer, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası’na Giriş I*, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2000.
- BOA. ML_VRD_TMT_d_İskilip Temettuat Defteri, nr. 748, H.1261
- BOA. ML_VRD_TMT_d_İskilip Temettuat Defteri, nr. 749, H.1261
- BOA. ML_VRD_TMT_d_İskilip Temettuat Defteri, nr. 750, H.1261
- BOA. ML_VRD_TMT_d_İskilip Temettuat Defteri, nr. 16530, H.1261
- BOA. ML_VRD_TMT_d_İskilip Temettuat Defteri, nr. 16624, H.1261
- BOA. ML_VRD_TMT_d_İskilip Temettuat Defteri, nr. 17365, H.1261
- BULDUK, Üçler, “Çorum Sancağının Osmanlı İdari Teşkilatındaki Yeri I” *O.T.A.M.*, S. 3, 1992.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Dönemi’nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, 2. Baskı, T.T.K, Ankara 1997, s. 179.
- ÇAKIR, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.
- DEMİR, İsmet, “Temettuat Defterleri’nin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, *Osmanlı*, C.6, Ankara 1999.
- EFE, Ayla, “1260-61 / 1844-45 Temettuat Sayımı Işığında Çukurhisar Köyünün Ekonomik ve Sosyal Görüntüsü”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. I, Eskişehir 2006.
- FAROQHI, Suraiya, “Fatih Döneminden Evliya Çelebi Seyahatine Kadar Çorum”, *Çorum Tarihi*, Çorum 1990.
- GENÇ, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken, İstanbul 2002.
- GÜRAN, Tevfik, *Osmanlı Tarım Ekonomisi*, İstanbul 1998.
- _____, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları 1841-1861*, T.T.K., Ankara 1989.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “ Hane Deyimi Hakkında”, *İ.Ü.E.F Tarih Dergisi*, S., 32, Mart 1979.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, T.T.K., Ankara 1995.

- KOMİSYON, *Tarihten Günümüze İskilip*, İskilip 1996.
- İLTER, Fügen, *Bir Anadolu Kenti İskilip*, T.T.K., Ankara 1992.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi*, Eren yayıncılık ve kitapçılık, İstanbul 1993.
- KENDİRLİ, Sefa, *Temettuat Defterlerine Göre Nevâhi-i Barçın Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2008.
- KORKMAZ, Şerif *Çorum'un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı(Tanzimat-II. Meşrutiyet)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.
- KÖSEOĞLU, Neşet, “Yer Adları” *Çorumlu Dergisi*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, C. I, S. 4, Çorum 2009.
- KURT, Yılmaz, “İskilip Kazasında Yer ve Kişi Adları”, *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler (Sempozyum 23-25 Mayıs 1997 İskilip, (Yayına Hazırlayan: Mevlüt Uyanık)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.
- KÜÇÜKALAY, Mesud, ÇETİNKAYA, Ali, “Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam”, *Türkler*(Ed. Hasan Celal Güzel ve Diğerleri), C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- KÜNDEYİ, M. Abdullah *Temettuat Defterlerine Göre Karamık'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2009.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri”, *12. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1994.
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 7. Baskı, Çev. Metin Kırıatlı, T.T.K. Yay. Ankara 1998.
- ÖZTÜRK, Nazif, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.
- ÖZTÜRK, Said, “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.1, S. 1, İstanbul 2003.
- SAMİ, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, 12. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1303.
- SAYIN, Abdurrahman Vefik, *Tekâlif-i Kavaidi II*, T.C Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- SERİN, Mustafa, “Osmanlı Arşivi’nde Bulunan Temettuat Defterleri”, *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara 1998.
- SONGUN, Gülden, *10120 Numaralı Temettuat Defterine Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu(1844-1845)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006.
- TABAKOĞLU, Ahmet, “Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi”, *Türkler*(Ed. Hasan Celal Güzel ve Diğerleri), C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- _____, *Türk İktisat Tarihi*, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 1997.

TUĞLACI, Pars, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitapevi, Isparta 1997.

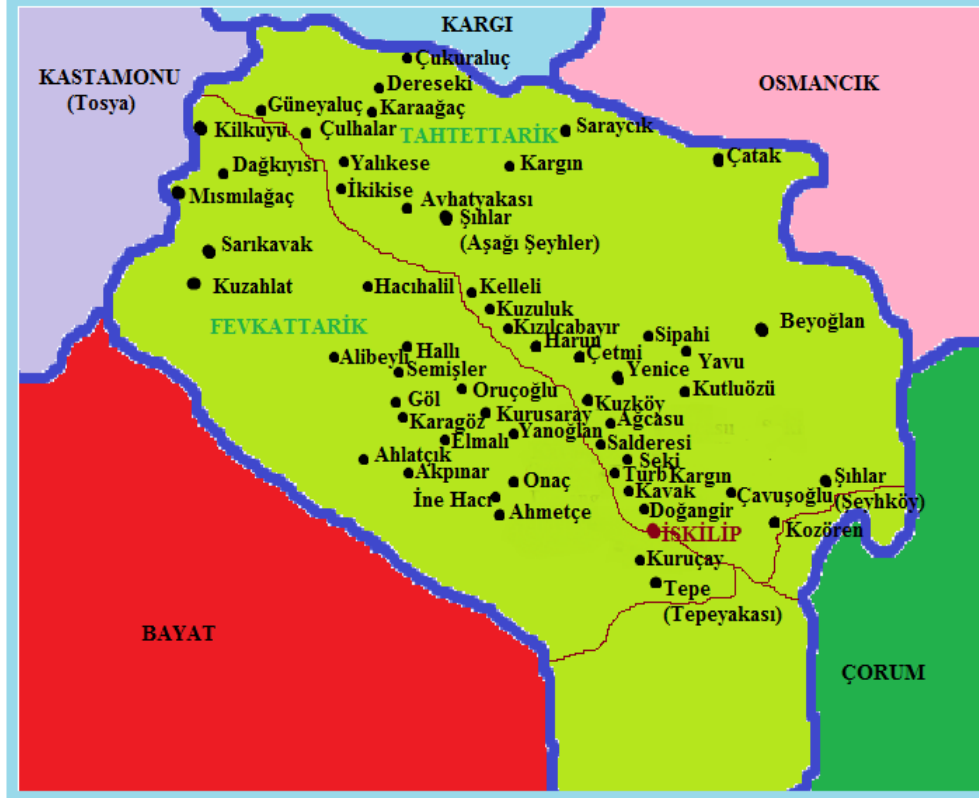
Yurt Ansiklopedisi Türkiye, Çorum Maddesi, Anadolu yayıncılık A.Ş., İstanbul 1982.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (8937/1530) II, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1997.

EKLER

EK 1: Harita¹²⁴

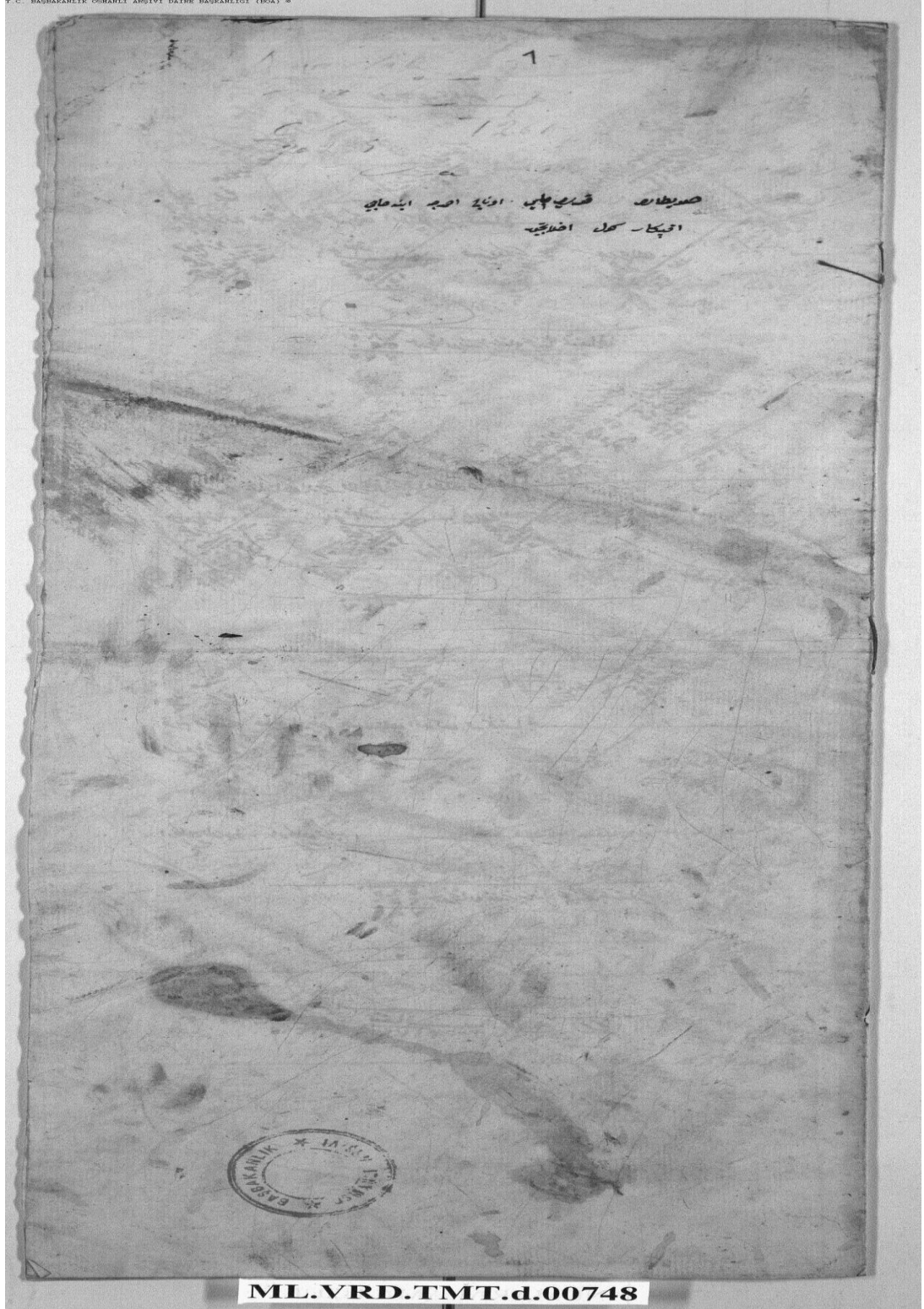
Temettuat tahririnin yapıldığı döneme ait İskilip Kazası'nı gösteren harita.

¹²⁴ Bu harita Çorum İl Özel İdaresi'nin resmi internet sitesinden alınarak, 1844–1845 yıllarındaki idari yapılanmaya göre düzenlenmiştir.

EK 2: Belgeler

Belge 1. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 748 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ilk sayfası.

The manuscript consists of two pages, numbered 2 and 3, written in Persian. The text is a mix of prose and mathematical content. On page 2, there are several sections of text, some of which are followed by diagrams. The diagrams include circles, ellipses, and lines, some with numerical labels. There are also some calculations involving numbers like 1000, 100, and 10. The text is written in a cursive script, and the overall appearance is that of a historical document. The manuscript is bound in a simple cover, and the pages show signs of age and wear.

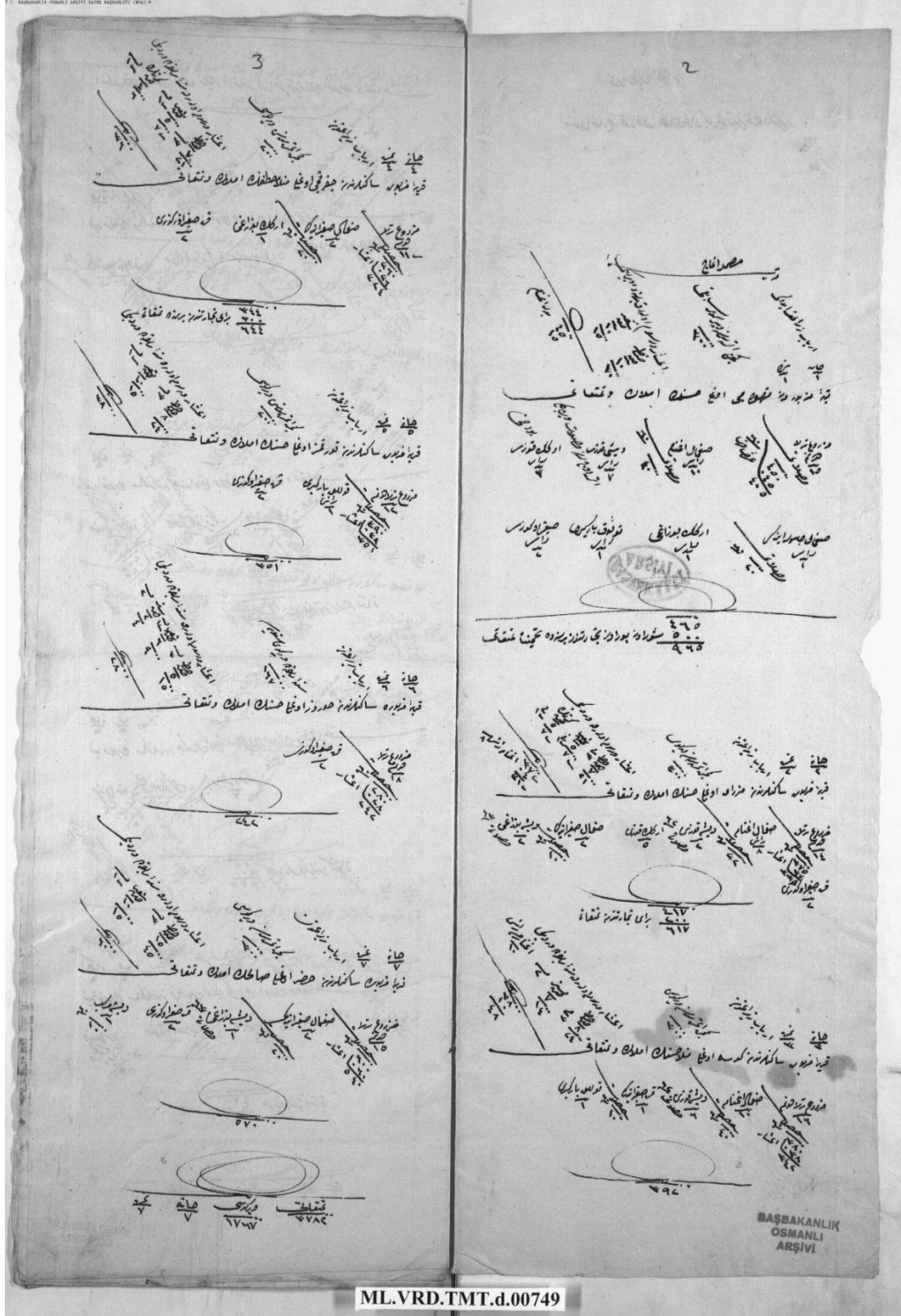
T.C. BAĞKURBANLIK ÖZGÜRLÜK KURULU (BAKURBANLIK ÖZGÜRLÜK KURULU) <

Belge 4. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 749 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ilk sayfası.

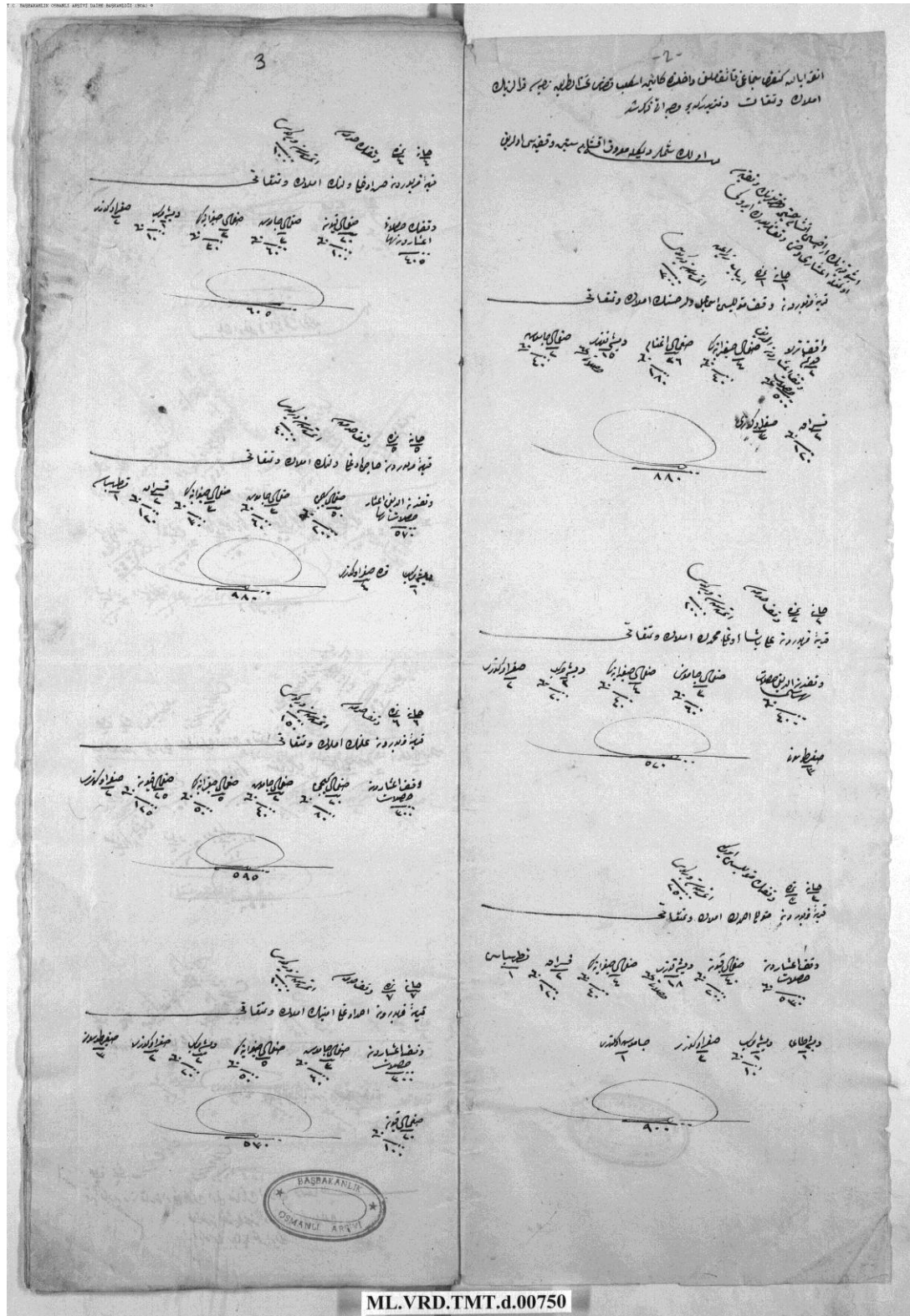

Belge 5. BOA. ML_VRD_TMT_d_749 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ikinci sayfası.

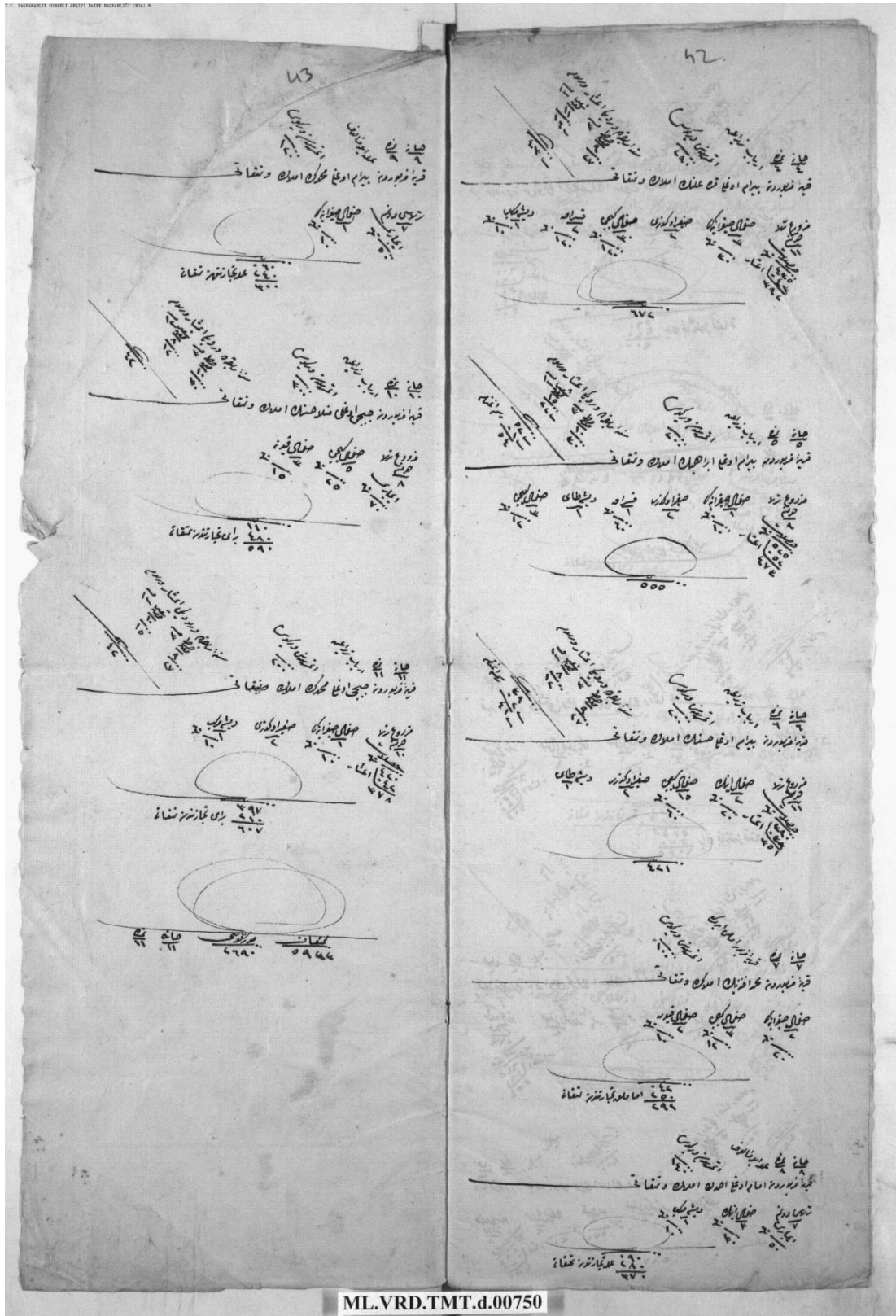

27

Belge 7. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 750 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ilk sayfası.

Belge 8. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 750 numaralı İskilip Temettuat Defterinin son sayfası.

Belge 9. BOA. ML_VRD_TMT_d_ 16530 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ilk sayfası.

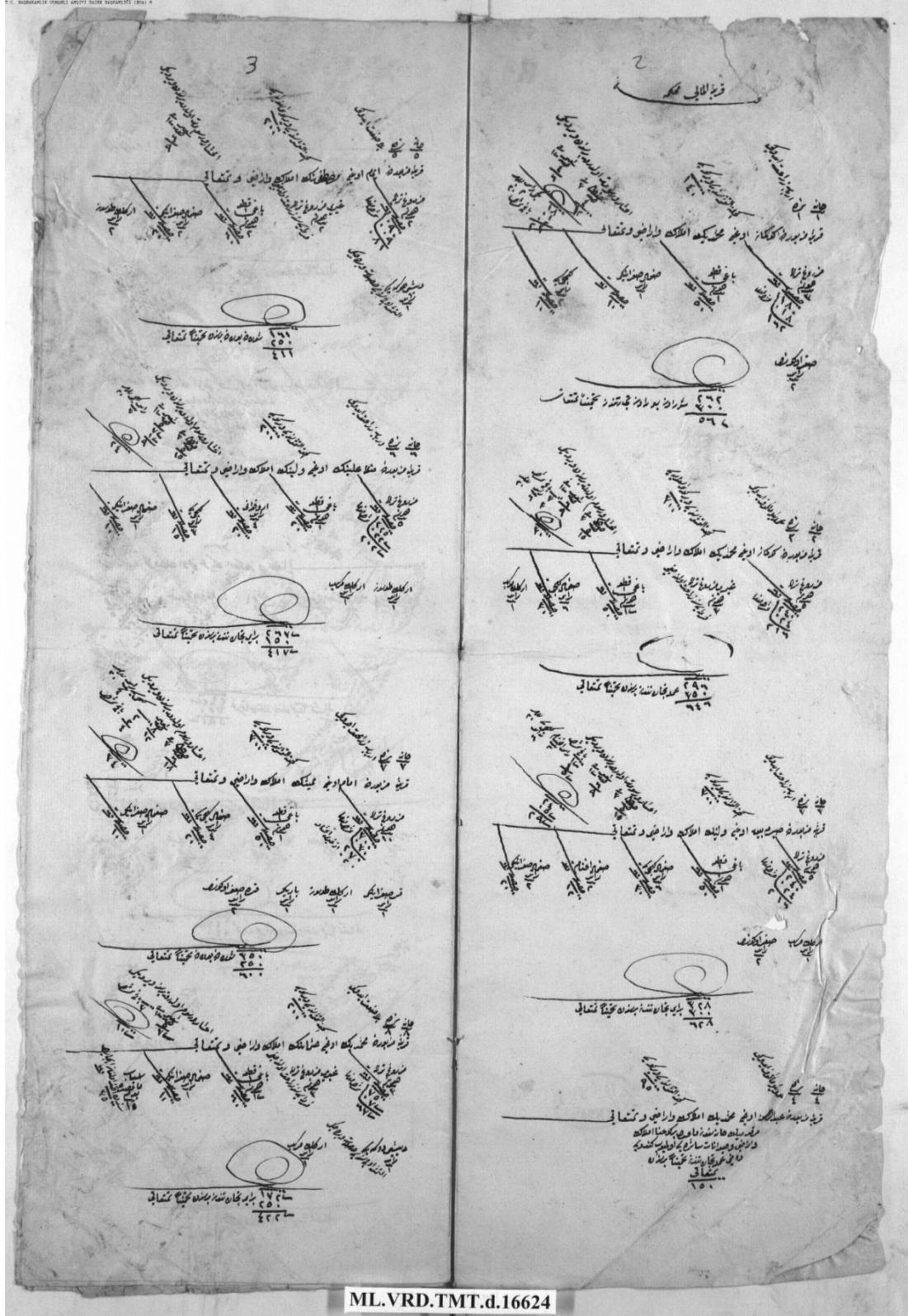

Belge 11. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 16624 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ilk sayfası.

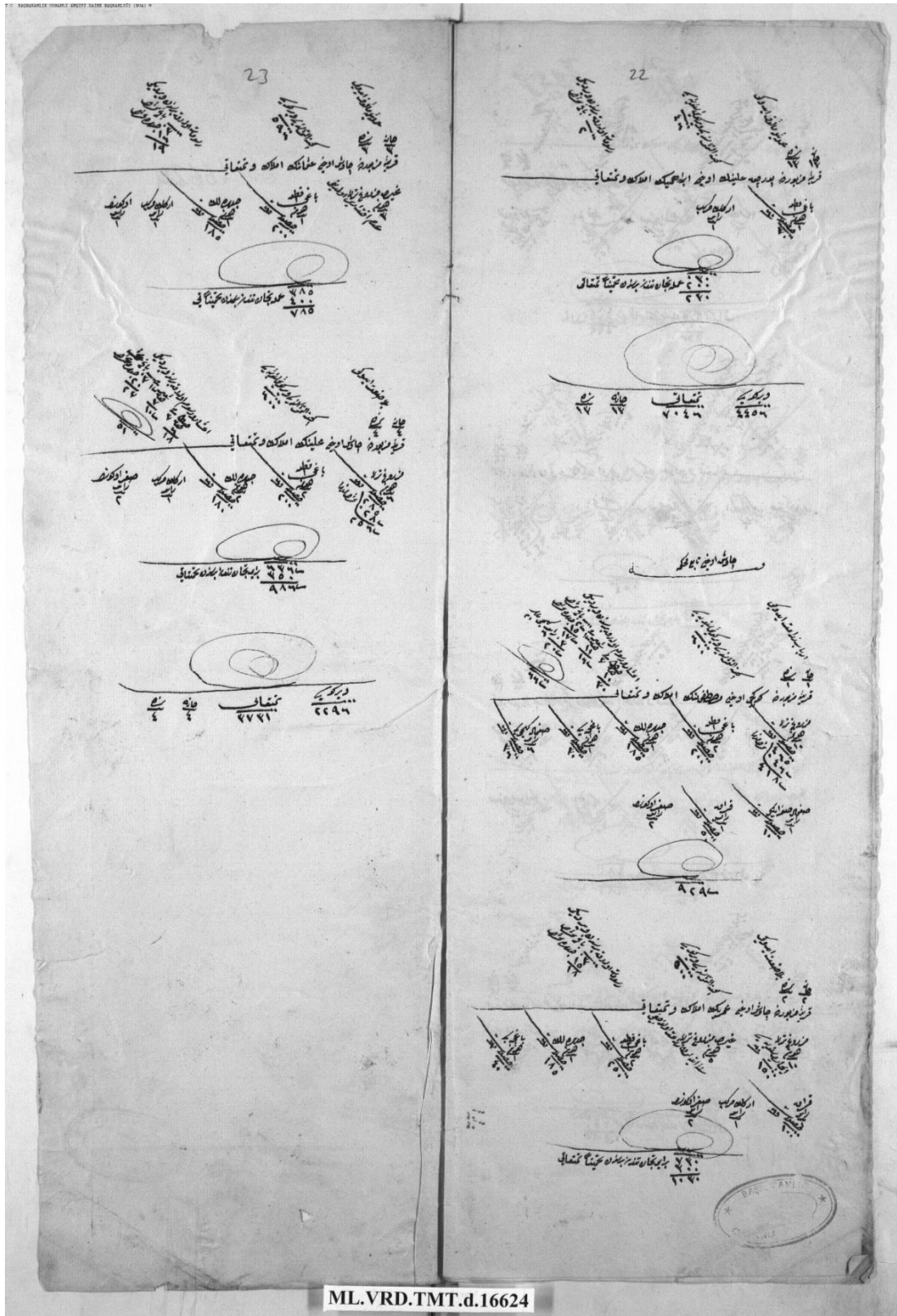

Belge 12. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 16624 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ikinci sayfası.

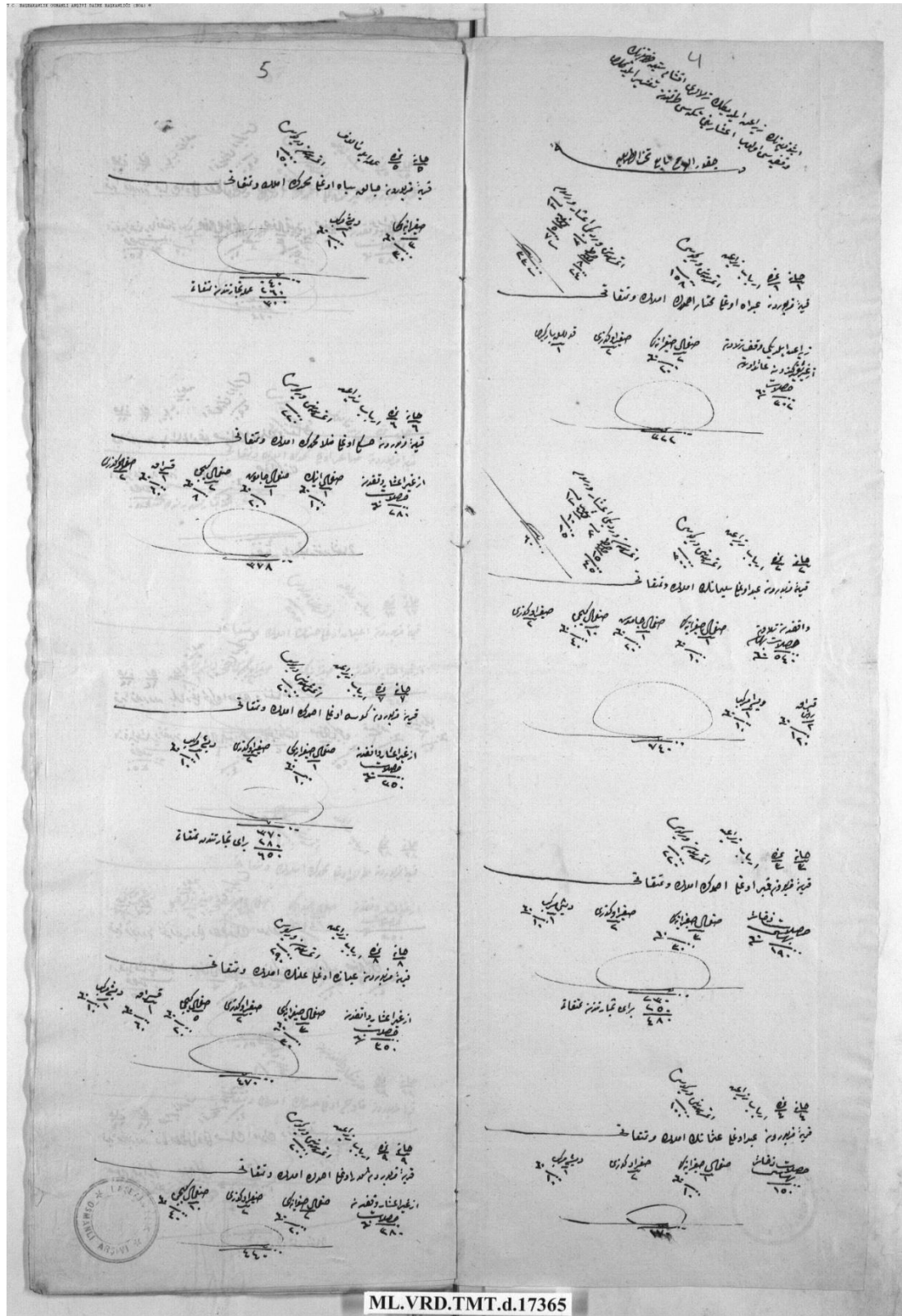

ML.VRD.TMT.d.16624

Belge 13. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 16624 numaralı İskilip Temettuat Defterinin son sayfası.

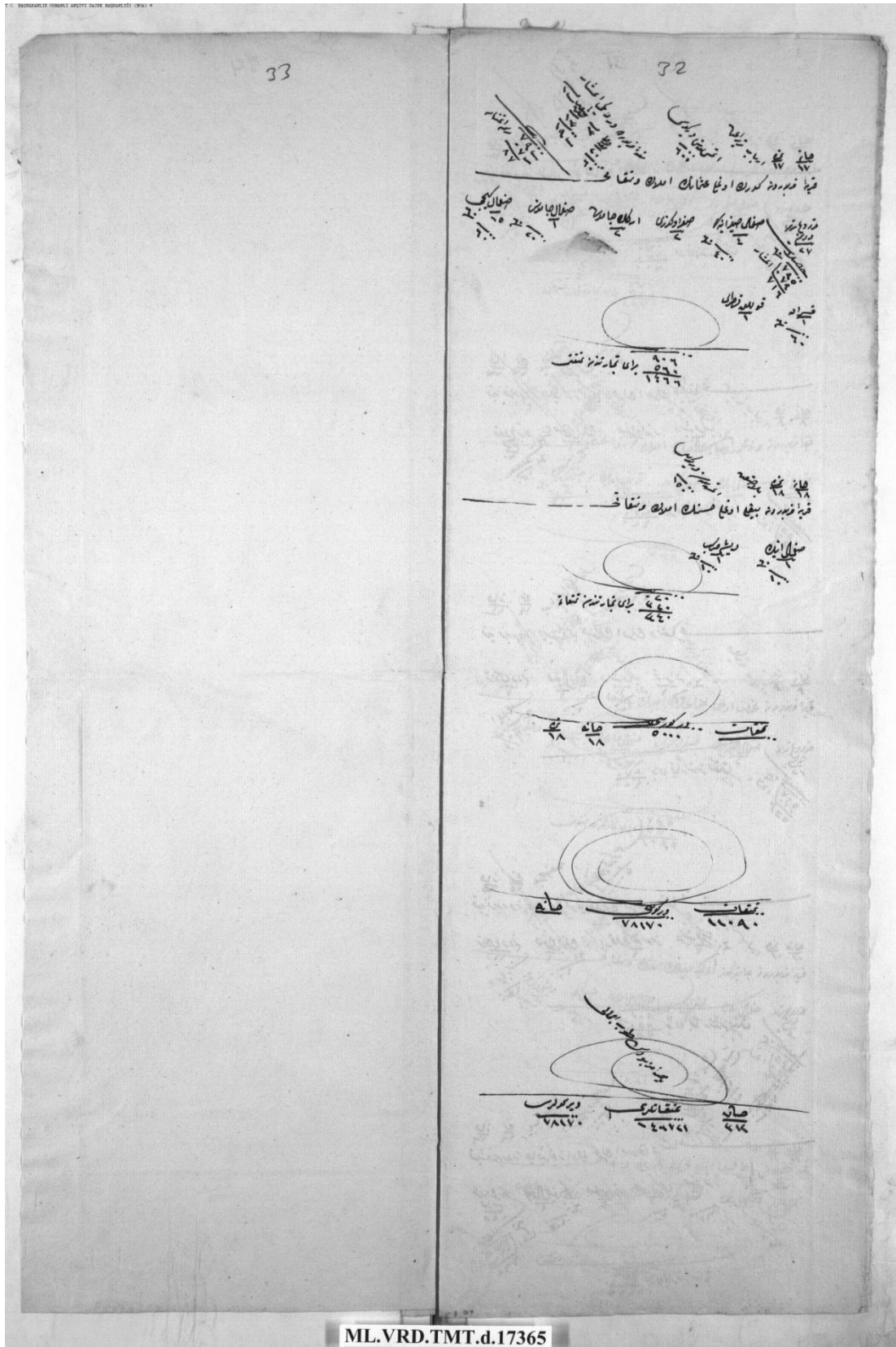

Belge 14. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 17365 numaralı İskilip Temettuat Defterinin ilk sayfası.

ML.VRD.TMT.d.17365

Belge 15. BOA. ML_VRD_ TMT_d_ 17365 numaralı İskilip Temettuat Defterinin son sayfası.

Belge 16: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 748 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği (Subatan karyesi ilk sayfa)

Karye-i Subatan Hane 1 Sağır oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 315 <table><tr><td>Yekûn</td><td></td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2</td><td>2</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 3</td><td>19,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>21,5</td></tr></table>	Yekûn		Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2	2	Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 3	19,5	Toplam	21,5	Amele ile me'lûf Ahara icar eylediği tarla dönüm, 6 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>150</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>150</td></tr></table> Bağ dönüm, 2 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>150</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>150</td></tr></table> Çeltiklik dönüm, 3 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>185</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>185</td></tr></table> Düve re's, 1 Amele ticaretinden bir senede temettuatı, 250 Toplam temettuatı, 735	Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150	Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150	Hasılat-ı senevi	1260	185	1261		Toplam	185				
Yekûn																																		
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2	2																																	
Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 3	19,5																																	
Toplam	21,5																																	
Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150																												
Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150																												
Hasılat-ı senevi	1260	185	1261		Toplam	185																												
Hane 2 Ali'nin oğlu Mustafa Geçen altmış senesi virgüsü, 450 Aşar olarak bir senede virgüsü Hinta 6 kile 18 guruş Şa'ir 6 kile 9 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>14</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2</td><td>15</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2</td><td>2</td></tr><tr><td>Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam keçi re's, 5</td><td>2,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>46,5</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>	Yekûn	14	Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2	15	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2	2	Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam keçi re's, 5	2,5	Toplam	46,5			Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 6 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>243</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>243</td></tr></table> Bağ dönüm, 2 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>150</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>150</td></tr></table> Çeltiklik dönüm, 2 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>150</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>150</td></tr></table> Öküz re's 2 Toplam temettuatı, 643	Hasılat-ı senevi	1260	243	1261		Toplam	243	Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150	Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150
Yekûn	14																																	
Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2	15																																	
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2	2																																	
Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam keçi re's, 5	2,5																																	
Toplam	46,5																																	
Hasılat-ı senevi	1260	243	1261		Toplam	243																												
Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150																												
Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150																												
Hane 3 Halil oğlu Hüseyin Geçen altmış senesi virgüsü, 450 <table><tr><td>Yekûn</td><td></td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2</td><td>15</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 4</td><td>2</td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td>Toplam</td><td>17</td></tr></table>	Yekûn		Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2	15	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 4	2			Toplam	17	Amele ile me'lûf Ahara icar eylediği tarla dönüm, 6 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>150</td><td>1261</td><td></td><td>Ttoplam</td><td>150</td></tr></table> Bağ dönüm, 4 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>200</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>150</td></tr></table> Çeltiklik dönüm, 2 <table><tr><td>Hâsılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>185</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>185</td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Tosun re's, 2 Erkek merkep re's, 1 Amele ticaretinden bir senede temettuatı, 250 Toplam temettuatı, 795	Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Ttoplam	150	Hasılat-ı senevi	1260	200	1261		Toplam	150	Hâsılat-ı senevi	1260	185	1261		Toplam	185		
Yekûn																																		
Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2	15																																	
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 4	2																																	
Toplam	17																																	
Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Ttoplam	150																												
Hasılat-ı senevi	1260	200	1261		Toplam	150																												
Hâsılat-ı senevi	1260	185	1261		Toplam	185																												

Belge 17: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 748 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği (Ahlatçık karyesi son sayfa)

Karye-i Ahlatçık Hane 9 Yongacı oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 160	Bila san'at Mezrû tarla dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td></td><td>1261</td><td>751,5</td><td>Toplam</td><td></td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hâsılat-ı senevi(1260) 10 guruş Tosun re's, 2 Kısır inek re's, 1 Erkek merkep re's, 1 Beray-ı ticaretinden bir senede temettuatı, 250 Toplam temettuat, 260	Hasılat-ı senevi	1260		1261	751,5	Toplam	
Hasılat-ı senevi	1260		1261	751,5	Toplam			
YEKUN <u>TEMETTU'ÂTI</u>	YEKUN VİRGÜSÜ							
2157	1184							

YEKUN <u>TEMETTU'ÂTI</u>	YEKUN VİRGÜSÜ
54284	30582

Belge 18: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 749 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği (Mısmılağaç karyesi ilk sayfa)

Karye-i Mısmılağaç Hane 1 Kahveci oğlu Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü Hinta 10 kile 30 guruş Şa'ir 10 kile 15 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>45</td></tr><tr><td>Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 10</td><td>15</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>60</td></tr></table>	Yekûn	45	Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 10	15	Toplam	60	Erbab-ı ziraat idüğü Mezru tarla dönüm, 15 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>405</td><td>1261</td><td>90</td><td>Toplam</td><td>405</td></tr></table> Sağmal Camus re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 20 guruş Öküz re's, 2 Erkek buzağı re's, 1 Sağmal koyun res, 10, hasılat-ı senevi(1260) 40 guruş Erkek kuzu re's, 3 Dişi kuzu re's, 7 Döllü bargir re's, 1 Şuradan buradan ticaretinden temettuat, 500 Toplam temettuatı, 965	Hasılat-ı senevi	1260	405	1261	90	Toplam	405		
Yekûn	45															
Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 10	15															
Toplam	60															
Hasılat-ı senevi	1260	405	1261	90	Toplam	405										
Hane 2 Mızrak oğlu Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü Hinta 7 kile 21 guruş Şa'ir 5 kile 7,5 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>28,5</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i keten dönüm, 5</td><td>7,5</td></tr><tr><td>Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 8</td><td>4</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>40</td></tr></table>	Yekûn	28,5	Bedel-i öşr-i keten dönüm, 5	7,5	Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 8	4	Toplam	40	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 14 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>338</td><td>1261</td><td>180</td><td>Toplam</td><td>338</td></tr></table> Öküz re's, 2 Sağmal inek re's, 2, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Dişi duzağı re's, 2 Sağmal koyun re's, 8, hasılat-ı senevi(1260) 32 guruş Erkek kuzu re's, 5 Dişi kuzu re's, 2 Beray-ı ticaretinden, 200 Toplam temettuatı, 385	Hasılat-ı senevi	1260	338	1261	180	Toplam	338
Yekûn	28,5															
Bedel-i öşr-i keten dönüm, 5	7,5															
Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 8	4															
Toplam	40															
Hasılat-ı senevi	1260	338	1261	180	Toplam	338										
Hane 3 Köse oğlu Molla Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü Hinta 8 kile 24 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>24</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 7</td><td>14</td></tr><tr><td>Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 40</td><td>10</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>48</td></tr></table>	Yekûn	24	Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 7	14	Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 40	10	Toplam	48	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 16 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>342</td><td>1261</td><td>90</td><td>Toplam</td><td>342</td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Sağmal koyun re's, 10, hasılat-ı senevi(1260) 40 guruş Dişi kuzu re's, 6 Döllü bargir re's, 1 Toplam temettuatı, 392	Hasılat-ı senevi	1260	342	1261	90	Toplam	342
Yekûn	24															
Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 7	14															
Bedel-i rüsum-i adet-i ağnam re's, 40	10															
Toplam	48															
Hasılat-ı senevi	1260	342	1261	90	Toplam	342										

Hane 4	Erbab-ı ziraat
Çıkırıkcı oğlu Molla Mustafa	Mezru tarla dönüm, 11,5
Geçen altmış senesi virgüsü, 200	
Aşar olarak bir senede virgüsü	
Hinta 7 kile 21 guruş	
Şa'ir 5 kile 7,5 guruş	

Belge 19: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 749 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği (Kilkuyu karyei son sayfa)

Karye-i Kilkuyu Hane 86 Hızır oğlu Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 90	Amel mende olduğu Merkûmun hanesinden başka bir nesnesi olmayub 'alil ve ihtiyar olmağla şunun bunun i'anesiyle idare etmekte olduğu															
Hane 87 Çoban oğlu Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 120	Bila san'at Ahara icar verdiği tarla dönüm, 8 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>50</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>50</td></tr></table> Sağmal inek re's, 3, hasılat-ı senevi(1260) 30 gurus Beray-ı ticaretinden temettuatı, 150 Toplam temettuatı, 230	Hasılat-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50								
Hasılat-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50										
Hane 88 Oflaz oğlu Ahmet Geçen altmış senesi virgüsü, 190 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 5 kile 15 gurus <table><tr><td>Yekûn</td><td>15</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i sebze, 10</td><td>20</td></tr><tr><td>Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 10</td><td>5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>40</td></tr></table>	Yekûn	15	Bedel-i öşr-i sebze, 10	20	Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 10	5	Toplam	40	Erbab-ı ziraat Mezrû tarla dönüm, 8 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>315</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>315</td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 gurus Öküz re's, 1 Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 gurus Sağmal keçi re's, 10, hasılat-ı senevi(1260) 50 gurus Dişi oğlak re's, 3 Erkek oğlak re's, 5 Toplam temettuatı, 385	Hasılat-ı senevi	1260	315	1261		Toplam	315
Yekûn	15															
Bedel-i öşr-i sebze, 10	20															
Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 10	5															
Toplam	40															
Hasılat-ı senevi	1260	315	1261		Toplam	315										
YEKUN TEMETTU'ÂTI 29050	YEKUN VIRGÜSÜ 14204															

Belge 20: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 750 numaralı İskilip Temettuat Defteri’nden transkript örneği (Evvelki Şıhlar karyesi ilk sayfa)

“Ankara Eyaleti, Kengri Sancağı Kaymakamlığı dahilinde ka’in İskilip Kazası Taht-et tarik Nahiyesi kurlarının emlak ve temettuat defterleridir ki ber veçhi ati zikrolunmuştur.”

Evvelki Şıhlar demek le ma‘ruf akşemseddin vakfiyesi olduğu Hane 1 Vakıf mütevellisi İsmail Velid Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 300	Erbab-ı ziraat Vakıf mezru tarla dönüm, 2 <table><tr><td>Hâsılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>500</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>500</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 4, hasılat-ı senevi(1260) 40guruş Öküz re’s, 3 Sağmal camus re’s, 2, hasılat-ı senevi(1260) 40guruş Kısrak re’s, 2, hasılat-ı senevi(1260) 120guruş Sağmal kuyun re’s 36, hasılat-ı senevi(1260) 180guruş Dişi kuzu re’s, 15 Toplam temettuatı, 880	Hâsılat-ı senevi	1260	500	1261		Toplam	500
Hâsılat-ı senevi	1260	500	1261		Toplam	500		
Hane 2 Ali Paşa oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 200	Vakıf hademesi Vakıftan aldığı hasılat <table><tr><td>hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>400</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>400</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 4, hasılat-ı senevi(1260) 40guruş Öküz re’s, 2 Sağmal camus re’s, 3, hasılat-ı senevi(1260) 60guruş Tosun re’s, 3 Dişi merkep re’s, 2, hasılat-ı senevi(1260) 20guruş Toplam temettuatı, 520	hasılat-ı senevi	1260	400	1261		Toplam	400
hasılat-ı senevi	1260	400	1261		Toplam	400		
Hane 3 Mütevellisi Ahmet Geçen altmış senesi virgüsü, 250	Vakıf mütevellisi Vakıf aşarından aldığı hasılat <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>530</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>530</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 4, hasılat-ı senevi(1260) 40guruş Öküz re’s, 3 Camus öküzü re’s, 1 Kısrak re’s, 2, hasılat-ı senevi(1260) 120guruş Dişi tay re’s, 1 Dişi merkep re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Sağmal koyun re’s, 40, hasılat-ı senevi(1260) 200guruş Dişi kuzu re’s, 18 Katır sıpası re’s, 1 Toplam temettuatı 900	Hasılat-ı senevi	1260	530	1261		Toplam	530
Hasılat-ı senevi	1260	530	1261		Toplam	530		

Hane 4 Hasan oğlu Veli Geçen altmış senesi virgüsü, 100	Vakıf hademesi Vakıf aşarından aldığı hasılat <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>405</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>405</td></tr></table> Sağmal inek re's, 3, hasılat-ı senevi(1260) 30guruş Öküz re's, 2 Sağmal camus re's, 3, hasılat-ı senevi(1260) 60guruş Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Sağmal koyun re's, 20, hasılat-ı senevi(1260) 100guruş Toplam temettuatı 605	Hasılat-ı senevi	1260	405	1261		Toplam	405
Hasılat-ı senevi	1260	405	1261		Toplam	405		

Belge 21: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 750 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği (Saraycık karyesi son sayfa)

Saraycık Hane 10 Cebeci oğlu Molla Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü Hinta 10 kile 30 guruş Şair 8 kile 12 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>42</td></tr></table>	Yekûn	42	Erbab-ı ziraat Ahara icar eylediği tarla dönüm, 8 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>70</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>70</td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Öküz re's,2 Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Sağmal keçi re's, 5, , hasılat-ı senevi(1260) 25guruş Sağmal keçi re's, 3, , hasılat-ı senevi(1260) 15guruş Beray-ı ticaretten temettuatı, 110 Toplam temettuatı, 590	Hasılat-ı senevi	1260	70	1261		Toplam	70		
Yekûn	42											
Hasılat-ı senevi	1260	70	1261		Toplam	70						
Hane 11 Cebeci oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 200 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 9 kile 27 guruş Şair 10 kile 15 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>42</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>42</td></tr></table>	Yekûn	42	Toplam	42	Erbab-ı ziraat Mezrû tarla dönüm, 10 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>378</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>378</td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Öküz re's, 2 Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Beray-ı ticaretinden 210 Toplam temettuatı, 607	Hasılat-ı senevi	1260	378	1261		Toplam	378
Yekûn	42											
Toplam	42											
Hasılat-ı senevi	1260	378	1261		Toplam	378						
YEKUN TEMETTU'ÂTI	YEKUN VIRGÜSÜ											
5933	2690											

Belge 22: BOA. ML_ VRD_ TMT_ 16530 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği (Dağkırıysı karyesi ilk sayfa)

Karye-i Dağkırıysı Hane 1 İnce Veli Geçen altmış senesi virgüsü, 220 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 7 kile 21 guruş Şair 7 kile 10,5 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>21,5</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 5</td><td>10</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>31,5</td></tr></table>	Yekûn	21,5	Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 5	10	Toplam	31,5	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 23 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>374</td><td>1261</td><td>90</td><td>Toplam</td><td>180</td></tr></table> Bağ dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>36</td><td>1261</td><td>36</td><td>Toplam</td><td>72</td></tr></table> Sağmal keçi re's, 3, hasılat-ı senevi(1260) 30guruş Öküz re's, 2 Dişi buzağı re's, 1 Erkek buzağı re's, 1, Kısarak re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 60guruş Dişi tay re's, 1 Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Toplam temettuatı, 474	Hasılat-ı senevi	1260	374	1261	90	Toplam	180	Hasılat-ı senevi	1260	36	1261	36	Toplam	72
Yekûn	21,5																				
Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 5	10																				
Toplam	31,5																				
Hasılat-ı senevi	1260	374	1261	90	Toplam	180															
Hasılat-ı senevi	1260	36	1261	36	Toplam	72															
Hane 2 Çoban oğlu Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 120 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 7 kile 21 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>21</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 5</td><td>10</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>31</td></tr></table>	Yekûn	21	Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 5	10	Toplam	31	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 18 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>279</td><td>1261</td><td>180</td><td>Toplam</td><td>279</td></tr></table> Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Öküz re's, 2 Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş	Hasılat-ı senevi	1260	279	1261	180	Toplam	279							
Yekûn	21																				
Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 5	10																				
Toplam	31																				
Hasılat-ı senevi	1260	279	1261	180	Toplam	279															
Hane 3 Çoban oğlu Mustafa Geçen altmış senesi virgüsü, 250 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 10 kile 30 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>30</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i piyaz dönüm, 7</td><td>14</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>44</td></tr></table>	Yekûn	30	Bedel-i öşr-i piyaz dönüm, 7	14	Toplam	44	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 20 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>396</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>396</td></tr></table> Sağman inek re's, 3, hasılat-ı senevi(1260) 30 guruş Öküz re's, 2 Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Sağmal koyun re's, 10, hasılat-ı senevi(1260) 50 guruş Toplam temettuat, 486	Hasılat-ı senevi	1260	396	1261		Toplam	396							
Yekûn	30																				
Bedel-i öşr-i piyaz dönüm, 7	14																				
Toplam	44																				
Hasılat-ı senevi	1260	396	1261		Toplam	396															
Hane 4 İmamoğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 220 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 7 kile 21 guruş Şair 5 kile 7,5 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>30</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 6</td><td>12</td></tr><tr><td>Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 12</td><td>6</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>48</td></tr></table>	Yekûn	30	Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 6	12	Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 12	6	Toplam	48	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 20 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>365</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>365</td></tr></table> Sağman inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Öküz re's, 2 Sağmal camus re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 20 guruş Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Sağmal koyun re's, 12, hasılat-ı senevi(1260) 60 guruş Dişi oğlak re's, 7 Toplam temettuat, 465	Hasılat-ı senevi	1260	365	1261		Toplam	365					
Yekûn	30																				
Bedel-i öşr-i sebze dönüm, 6	12																				
Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 12	6																				
Toplam	48																				
Hasılat-ı senevi	1260	365	1261		Toplam	365															

Belge 23: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 16530 numaralı İskilip Temettuat
Defteri'nden transkript örneği (Yanoğlan karyesi son sayfa)

Karye-i Yanoğlan Hane 14 Gani oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 270 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 8 kile 24 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>24</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i keten dönüm, 15</td><td>22,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>46,5</td></tr></table>	Yekûn	24	Bedel-i öşr-i keten dönüm, 15	22,5	Toplam	46,5	Erbab-ı ziraat Mezrû tarla dönüm, 15 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>419</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>540</td></tr></table> Sağmal inek re's, 2, hasılat-ı senevi(1260) 20 guruş Kısrak re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 60 guruş Beray-ı ticaretinden temettuatı, 200 Toplam temettuatı, 700	Hasılat-ı senevi	1260	419	1261		Toplam	540		
Yekûn	24															
Bedel-i öşr-i keten dönüm, 15	22,5															
Toplam	46,5															
Hasılat-ı senevi	1260	419	1261		Toplam	540										
Hane 15 Kör Nuh oğlu Yusuf Ağa Geçen altmış senesi virgüsü, 200 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 20 kile 60 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>60</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i keten dönüm, 15</td><td>22,5</td></tr><tr><td>Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 15</td><td>7,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>90</td></tr></table>	Yekûn	60	Bedel-i öşr-i keten dönüm, 15	22,5	Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 15	7,5	Toplam	90	Erbab-ı ziraat Mezrû tarla dönüm, 25 <table><tr><td>Hâsılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>743</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>743</td></tr></table> Sağmal inek re's, 2, hasılat-ı senevi(1260) 20 guruş Öküz re's,2 Sağmal keçi re's, 15, hasılat-ı senevi(1260) 60 guruş Binek bargiri re's, 1 Toplam temettuatı, 823	Hâsılat-ı senevi	1260	743	1261		Toplam	743
Yekûn	60															
Bedel-i öşr-i keten dönüm, 15	22,5															
Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 15	7,5															
Toplam	90															
Hâsılat-ı senevi	1260	743	1261		Toplam	743										
YEKUN <u>TEMETTU'ÂTI</u> 9240	YEKUN VİRGÜSÜ 3844															

YEKUN TEMETTU'ÂTI	YEKUN VİRGÜSÜ
105246	68425

Belge 24: BOA. ML_ VRD_ TMT_ 16624 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden
transkript örneği(Elmalı karyesi ilk sayfa)

Karye-i Elmalu Hane 1 Gökmen oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 140 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 4 kile 12 guruş Şair 4 kile 6 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>18</td></tr><tr><td>Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 2</td><td>1</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1</td><td>2</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>21</td></tr></table>	Yekûn	18	Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 2	1	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1	2	Toplam	21	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 3 <table><tr><td>hasılât-ı senevi</td><td>1260</td><td>162</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>162</td></tr></table> Bağ dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılât-ı senevi</td><td>1260</td><td>50</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>50</td></tr></table> Sağmal keçi re's, 2, hasılât-ı senevi(1260) 10guruş Öküz re's, 2 Sağmal inek re's, 1, hasılât-ı senevi(1260) 10guruş Şuradan buradan ticaretinden temettuatı, 300 Toplam temettuatı, 562	hasılât-ı senevi	1260	162	1261		Toplam	162	Hasılât-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50
Yekûn	18																						
Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 2	1																						
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1	2																						
Toplam	21																						
hasılât-ı senevi	1260	162	1261		Toplam	162																	
Hasılât-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50																	
Hane 2 Gökmen oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 5 kile 15 guruş Şair 6 kile 9 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>24</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1,5</td><td>3</td></tr><tr><td>Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 6</td><td>3</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>30</td></tr></table>	Yekûn	24	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1,5	3	Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 6	3	Toplam	30	Amele ile me'lûf Mezru tarla dönüm, 5 <table><tr><td>Hâsılât-ı senevi</td><td>1260</td><td>216</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>216</td></tr></table> Gayr-i mezru tarla dönüm, 3 Bağ dönüm, 1,5 <table><tr><td>Hasılât-ı senevi</td><td>1260</td><td>50</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>50</td></tr></table> Erkek merkep re's, 1 Sağmal keçi re's, 6, hasılât-ı senevi(1260) 30guruş Amele ticaretinden bir senede temettuatı, 350 Toplam temettuatı, 646	Hâsılât-ı senevi	1260	216	1261		Toplam	216	Hasılât-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50
Yekûn	24																						
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1,5	3																						
Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 6	3																						
Toplam	30																						
Hâsılât-ı senevi	1260	216	1261		Toplam	216																	
Hasılât-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50																	
Hane 3 Sırmabeyt oğlu Veli Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 5 kile 15 guruş Şair 6 kile 9 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>24</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1</td><td>1,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>25,5</td></tr></table>	Yekûn	24	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1	1,5	Toplam	25,5	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 5 <table><tr><td>Hasılât-ı senevi</td><td>1260</td><td>216</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>216</td></tr></table> Bağ dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılât-ı senevi</td><td>1260</td><td>50</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>50</td></tr></table> Sağmal inek re's, 2, hasılât-ı senevi(1260) 20 guruş Öküz re's, 2 Erkek merkep re's, 1 Sağmal keçi re's, 6, hasılât-ı senevi(1260) 30guruş Sağmal koyun re's, 2, hasılât-ı senevi(1260) 12 guruş Beray-ı ticaretinden bir senede temettuatı, Toplam temettuatı, 628	Hasılât-ı senevi	1260	216	1261		Toplam	216	Hasılât-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50		
Yekûn	24																						
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1	1,5																						
Toplam	25,5																						
Hasılât-ı senevi	1260	216	1261		Toplam	216																	
Hasılât-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50																	
Hane 4 Abdurrahman oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 95	Amele ile me'lûf Bağ dönüm, 2 <table><tr><td>Hasılât-ı senevi</td><td>1260</td><td></td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td></td></tr></table> Merkûmun hanesinden ma'da bir gün'a emlâk ve arazi ve hayvanatı sa'iresi olmayub kendisi dahi amele ticaretinden tahminen bir senede temettuatı 150	Hasılât-ı senevi	1260		1261		Toplam																
Hasılât-ı senevi	1260		1261		Toplam																		

Belge 25: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 16530 numaralı İskilip Temettuat
Defteri'nden transkript örneği (Çavuşoğlu karyesi son sayfa)

Karye-i Çavuşoğlu Hane 3 Çavuş oğlu Osman Geçen altmış senesi virgüsü, 596 <table><tr><td>Yekûn</td><td></td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 1</td><td>16</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1</td><td>3</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>19</td></tr></table>	Yekûn		Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 1	16	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1	3	Toplam	19	Amele ile me'lûf Gayr-i mezru tarla dönüm, 3 Bağ dönüm, 1 <table><tr><td>Hâsılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>200</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>200</td></tr></table> Çeltiklik dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>185</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>185</td></tr></table> Öküz re's, 1 Erkek merkep re's, 1 Amele ticaretinden bir senede tahminen temettuatı, 400 Toplam temettuatı, 785	Hâsılat-ı senevi	1260	200	1261		Toplam	200	Hasılat-ı senevi	1260	185	1261		Toplam	185							
Yekûn																														
Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 1	16																													
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 1	3																													
Toplam	19																													
Hâsılat-ı senevi	1260	200	1261		Toplam	200																								
Hasılat-ı senevi	1260	185	1261		Toplam	185																								
Hane 4 Çavuş oğlu Ali Geçen altmış senesi virgüsü, 600 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 6 kile 18 guruş Şair 7 kile 10,5 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>28,5</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2</td><td>3</td></tr><tr><td>Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2</td><td>20</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>51,5</td></tr></table>	Yekûn	28,5	Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2	3	Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2	20	Toplam	51,5	Bila san'at Mezrû tarla dönüm, 6 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>256,5</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>256,5</td></tr></table> Bağ dönüm, 2 <table><tr><td>Hâsılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>200</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>200</td></tr></table> Çeltiklik dönüm, 2 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>180</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>180</td></tr></table> Öküz re's,2 Erkek merkep re's, 1 Beray-ı ticaretinden temettuatı, 350 Toplam temettuatı, 986,5	Hasılat-ı senevi	1260	256,5	1261		Toplam	256,5	Hâsılat-ı senevi	1260	200	1261		Toplam	200	Hasılat-ı senevi	1260	180	1261		Toplam	180
Yekûn	28,5																													
Bedel-i öşr-i bağ dönüm, 2	3																													
Bedel-i öşr-i çeltiklik dönüm, 2	20																													
Toplam	51,5																													
Hasılat-ı senevi	1260	256,5	1261		Toplam	256,5																								
Hâsılat-ı senevi	1260	200	1261		Toplam	200																								
Hasılat-ı senevi	1260	180	1261		Toplam	180																								
YEKUN <u>TEMETTU'ÂTI</u> 3731	YEKUN VİRGÜSÜ 2296																													

Belge 26: BOA. ML_ VRD_ TMT_ 17365 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden transkript örneği(Çukuraluç karyesi ilk sayfa)

“İşbu karyenin ziraat edilen tarlaları Akşemsettin Hazretleri'nin vakfiyesi olub aşarını tekkesi tarafına ta'sir edilmektedir.”

Karye-i Çukuraluç Hane 1 Abdullah oğlu muhtar Ahmet Geçen altmış senesi virgüsü, 158 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 8 kile 24 guruş Şair 5 kile 7,5 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>31,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>31,5</td></tr></table>	Yekûn	31,5	Toplam	31,5	Erbab-ı ziraat Ziraat eylediği vakıf tarladan ez-gayri kendisine ait olan hasılat <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>302</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>302</td></tr></table> Bağ dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>50</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>50</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 2, hasılat-ı senevi(1260) 20guruş Öküz re’s, 2 Döllü bargir re’s, 1 Toplam temettuatı, 322	Hasılat-ı senevi	1260	302	1261		Toplam	302	Hasılat-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50
Yekûn	31,5																		
Toplam	31,5																		
Hasılat-ı senevi	1260	302	1261		Toplam	302													
Hasılat-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50													
Hane 2 Gökmen oğlu Mehmet Geçen altmış senesi virgüsü, 300 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 15 kile 45 guruş Şair 10 kile 15 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>60</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>60</td></tr></table>	Yekûn	60	Toplam	60	Erbab-ı ziraat Vakıf tarladan hasılatı <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>540</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>540</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Öküz re’s, 2 Sağmal camus re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 20guruş Kısrak re’s, 2, hasılat-ı senevi(1260) 120guruş Dişi merkep re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Sağmal keçi re’s, 10, hasılat-ı senevi(1260) 40guruş Toplam temettuat, 740	Hasılat-ı senevi	1260	540	1261		Toplam	540							
Yekûn	60																		
Toplam	60																		
Hasılat-ı senevi	1260	540	1261		Toplam	540													
Hane 3 Kır oğlu Ahmet Geçen altmış senesi virgüsü, 220	Erbab-ı ziraat Hasılat-ı zeha’ir <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>190</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>190</td></tr></table> Bağ dönüm, 1 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>50</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>50</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 3, hasılat-ı senevi(1260) 30 guruş Öküz re’s, 2 Dişi merkep re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Beray-ı ticaretten temettuat, 250 Toplam tamettuat, 480	Hasılat-ı senevi	1260	190	1261		Toplam	190	Hasılat-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50				
Hasılat-ı senevi	1260	190	1261		Toplam	190													
Hasılat-ı senevi	1260	50	1261		Toplam	50													
Hane 4 Abdullah oğlu Osman Geçen altmış senesi virgüsü, 100	Erbab-ı ziraat Hasılat-ı zeha’ir <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>150</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>150</td></tr></table> Sağmal inek re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Öküz re’s, 2 Dişi merkep re’s, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Toplam temettuat 170	Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150											
Hasılat-ı senevi	1260	150	1261		Toplam	150													

Belge 27: BOA. ML_ VRD_ TMT_d_ 17365 numaralı İskilip Temettuat Defteri'nden transkript örneği (Ağcasu karyesi son sayfa)

Karye-i Ağcasu Hane 17 Gödek oğlu Osman Geçen altmış senesi virgüsü, 600 Aşar olarak bir senede virgüsü, Hinta 20 kile 60 guruş Şair 13 kile 19,5 guruş <table><tr><td>Yekûn</td><td>79,5</td></tr><tr><td>Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 15</td><td>7,5</td></tr><tr><td>Toplam</td><td>87</td></tr></table>	Yekûn	79,5	Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 15	7,5	Toplam	87	Erbab-ı ziraat Mezru tarla dönüm, 27 <table><tr><td>Hasılat-ı senevi</td><td>1260</td><td>516</td><td>1261</td><td></td><td>Toplam</td><td>516</td></tr></table> Sağmal inek re's, 4, hasılat-ı senevi(1260) 40 guruş Öküz re's, 2 Sağmal camus re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 20 guruş Erkek camus re's, 2 Kısarak re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 60 guruş Sağmal keçi re's, 15, hasılat-ı senevi(1260) 60 guruş Döllü katır re's, 1 Beray-ı ticaretinden temettuat, 560, Toplam temettuatı, 1466	Hasılat-ı senevi	1260	516	1261		Toplam	516
Yekûn	79,5													
Bedel-i rusum-ı ağnam re's, keçi, 15	7,5													
Toplam	87													
Hasılat-ı senevi	1260	516	1261		Toplam	516								
Hane 18 Bıyıklı oğlu Hasan Geçen altmış senesi virgüsü, 150	Bila san'at Sağmal inek re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10 guruş Dişi merkep re's, 1, hasılat-ı senevi(1260) 10guruş Beray-ı ticaretinden temettuatı, 320 Toplam temettuatı, 340													
YEKUN <u>TEMETTU'ÂTI</u> 11090	YEKUN VİRGÜSÜ 5000													

YEKUN TEMETTU'ÂTI	YEKUN VİRGÜSÜ
146721	78170